อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันโท พระคำรบบรรณสิทธิ์

(วันดี ศุภวารโยธิน)

...าปนสถานกองทัพบก

วัดโสมนัสวิหาร พระนคร

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๔

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พันโท พระคำรบบรรณสิทธิ์

(วันดี ศุภวารโยธิน)

ณ ฌาปนสถานกองทัพบก

วัดโสมนัสวิหาร พระนคร

วันอาทิตย์ที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๔

พันโท พระคำรบบรรณสิทธิ์

(วันดี ศุภวาร โยธิน)

ชาตะ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๑

มรณะ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑

[illegible]

([illegible])

[illegible]

[illegible]

ขอกราบขอบพระคุณทุกท่านที่ได้ให้เกียรติมาในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อของดิฉันครั้งนี้

เพื่องฟ้า มีจิตร์ (บุตรี) เจ้าภาพ

ด้วยความเมตตาของ

ท่านเจ้าคุณพระปัญญานันทมุนี

แห่ง

วัดชลประทานรังสฤษฏ์

สารบัญเรื่อง

ศาสนาของเรา

พุทธศาสนา คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ในวันเพ็ญเดือนแปด ก่อน พ.ศ. ๔๕ ปี ผู้ประกาศศาสนาคือพระโคตมะพุทธะ ผู้ฟังครั้งแรกคือปัญจวัคคีย์ ๕ รูป ผลแห่งการแสดงมีคนเข้าใจว่า พุทธศาสนาคืออะไรเพียงหนึ่งท่านเท่านั้น คือพระอัญญาโกณฑัญญะเถระ ถึงแม้จะรู้เพียง ๑ ใน ๕ พระศาสดาก็ทรงพอพระทัยว่า สิ่งที่พระองค์จะนำมาสอนต่อไปนั้นมีคนเข้าใจได้ มิใช่เป็นสิ่งที่พ้นวิสัยของสามัญชน ต่อมาก็ทรงพยายามฝึกฝนคนอื่นๆ ในพวกห้านั้นจนเข้าใจและทำตามได้ผลสมจริง ได้มาครองชีพแบบพระพุทธเจ้า ในพรรษาแรกทรงได้ศิษย์ถึง ๖๐ รูป นับว่าเป็นงานที่กล่าวอย่างเราๆ ท่านๆ ว่าน่าพอใจ...

ออกพรรษาพ้นกาลฝนแล้ว พื้นดินเหมาะแก่การที่จะไถหว่านต่อไปแล้ว ชาวโลกที่ระทมทุกข์กำลังรอรับรสพระธรรมอันชุ่มเย็นมีอยู่มาก เพราะขาดคนชี้ทางให้เขา จึงยัง

คงหลงอยู่ดุจคนตาบอด ชาวโลกผู้ยังมีกิเลสเป็นคนบอดทางใจ เขายังไม่ได้พบแสงแห่งสัจจธรรมอันจะทำให้เขาหายบอดทั้ง ๆ ที่แสงนั้นมีอยู่ในที่ใกล้ ๆ เขาก็มองไม่เห็นเช่นเดียวกับคนที่ตาบอดทั่ว ๆ ไป แม้เป็นเวลากลางวันเขาก็ไม่ทราบว่ามีแสงมีสีอยู่ กลางวันกลางคืนสำหรับคนตาบอดมีค่าเท่ากัน ต่อเมื่อใดคนตาบอดได้พบนายแพทย์ตาผู้วิเศษ รักษาตาให้หายบอดเขาก็ได้รับแสงทันที ชาวโลกกำลังบอดต่อแสงแห่งความจริง ถึงกระนั้นผู้รักษาตาให้เห็นแสงก็ยังไม่มาโปรด พระพุทธองค์เป็นแพทย์ผู้รักษา ท่านรักษาคน ๖๐ คน ให้หายบอดแล้วโดยพระองค์เอง ทรงรักษาด้วยแนะแนวการรักษาให้เขาด้วย ทุกท่านหายบอด ทุกท่านเข้าใจวิธีรักษาแล้ว อุดมคติทางพุทธศาสนานั้นคือ "การอุทิศตนเพื่อรับใช้คนอื่น" พระพุทธเจ้าได้อุทิศตนเพื่อโลกเป็นตัวอย่างแล้ว ครั้นมีผู้มาครองชีพอย่างพระองค์ ก็ทรงแนะนำให้เขาออกไป จงออกไป! เพื่อมนุษย์ที่ยังเป็นทุกข์ยังมีอยู่ พวกเธอพ้นทุกข์แล้วจงไปช่วยคนอื่นเขาด้วยเถิด

การออกไปเพื่อสอนคน เพื่อรับใช้โลก เป็นงานของพุทธศาสนา พระพุทธองค์ได้ทรงกระทำเป็นครั้งแรก เรา

ควรเรียกงานนี้ว่า "ธรรมทูต" ธรรมทูตเป็นงานของพระพุทธศาสนาโดยแท้ และมีมาก่อนใคร ๆ ในโลก ผลแห่งงานธรรมทูตที่พระองค์และสาวกได้ทรงกระทำนั้น เป็นประโยชน์กว้างขวางไปทั่วลุ่มน้ำคงคา ชายหนุ่มแห่งอินเดียเป็นจำนวนมากเมื่อได้ปลุกให้ตื่นขึ้นแล้วก็เดินตามพระองค์ไปและได้ขยายงานออกไปทุกที่ นักบวชมีอาการสงบนุ่งผ้าย้อมน้ำฝาด ไม่มีภาระอะไร นอกจากบริขารแปดเท่านั้น ได้เดินไปจากบ้านนี้สู่บ้านโน้น นำข่าวอันดีไปบอกเขาว่า "พระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ ผู้รู้แจ้งจริงด้วยลำพังพระองค์เอง ผู้ถึงพร้อมวิชชาและข้อปฏิบัติให้ถึงพร้อมวิชชานั้น ผู้เสด็จมาดีแล้ว คือมาช่วยโลกให้พ้นจากภัยร้าย ผู้รู้จักโลกดีจนหายตื่นหายหลง หายมัวเมาในโลก เป็นยอดแห่งครูผู้สามารถฝึกคนได้เป็นเยี่ยม เป็นมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ตื่นแล้วเบิกบานเต็มที่แล้ว และครูของเทวดาและเป็นผู้มาเพื่อประกาศธรรมแก่ชาวโลก" การได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้ทำตามคำสั่งสอนของพระมหาศาสดาพระองค์นั้นเป็นความดี เมื่อข่าวดีนี้ก้องไปในอินเดีย คนก็แตกตื่นกันมาดูมาชมพระองค์ แต่พระองค์ไม่ทรง

ปรารถนาให้เขาแตกตื่นโดยไร้เหตุผล ทรงกระทำให้เขาหายตื่นหายหลง ให้เขาลืมตาได้เห็นแสงสว่าง ทรงชักนำให้เดินในทางที่ถูกที่ชอบ

ความนับถือศาสนาอย่างงมงายไร้ปัญญาอันมืดดื่นในอินเดียก็ดี พิธีการอันไม่เป็นสาระของลัทธิศาสนาที่ต้องการผูกคนไว้ด้วยความเขลาก็ดี นักบวชผู้ทำอาการอย่างเลื่อนเม่าจำศีลก็ดี ได้ถูกพระพุทธองค์ทรงกำจัดไปด้วยวิธีการอันละมุนละม่อม คือพระองค์ทรงสอนความจริงความแท้ เมื่อความจริงปรากฏ ความคิดก็สลายไป ด้วยการประกาศความจริงนี่เอง การกระทบกระทั่งกัน ในระหว่างของไม่แท้กับของแท้ก็เกิดขึ้นบ้าง แต่พระองค์เป็นชินะ ผู้ชำนะสิ่งทั้งปวง ใครมามุ่งร้ายพระองค์ เขาก็พ่ายไปเอง พระองค์ไม่เคยทรงมุ่งร้ายใคร ทรงมีแต่ความเมตตากรุณาต่อคนทุกเหล่า แม้เขาจะฆ่าพระองค์ พระองค์ก็ไม่ทรงกลัว แต่กลับไปหาผู้ที่จะฆ่าและเมื่อเจอะหน้ากัน ผู้มุ่งร้ายก็กลายเป็นผู้มุ่งดีไป... "กรุณา ย่อมชำนะความโหดร้าย ความดีย่อมชำนะความชั่ว สัจจะย่อมชำนะอสัจจะเสมอ"

พระองค์และสาวกจึงมีความปลอดภัยในที่ทุกสถาน ทรงเป็นที่เคารพสักการของพระเจ้าแผ่นดินทุกแดนแว่นแคว้น และประชาชนทั่วไปก็หันมานิยมและดำเนินตามแนวของพระองค์ คำสอนของพระองค์จึงเป็นประโยชน์แก่คนทุกเหล่าในสมัยนั้น พระองค์ทรงสอนพ่อแม่ให้มีความกรุณาต่อบุตรธิดา ทรงสอนบุตรธิดาให้มีความเคารพและเลี้ยงดูพ่อแม่ ทรงสอนครูให้ทำหน้าที่ของครูที่ดี และทรงสอนศิษย์ให้เคารพเชื่อฟังคำของครู ทรงสอนคนมั่งมีให้มีความเอื้ออารีต่อคนจน และสอนคนจนให้สนองคนมั่งมีด้วยการทำงานให้ดีและได้ผลเต็มที่ ทรงสอนให้เข้าใจผลแห่งกรรมที่จำแนกคนออกไปเป็นชั้น ๆ ทุกคนเขยิบฐานะของตัวให้ดีขึ้นได้โดยการกระทำที่ดี เพราะทุกอย่างเกิดมาจากการกระทำของตนทั้งนั้น

ทรงสอนคนค้าให้มีความเห็นใจคนซื้อ คนซื้อก็ต้องเห็นใจคนขาย ต้องอาศัยกันเป็นอยู่ไม่เอาเปรียบกันจนเกินไป แม้พระราชาผู้ครองประเทศก็ทรงตักเตือนให้อยู่ในธรรม ให้ปกครองประชาชนให้เหมือนลูกที่เกิดจากอกของตน ฉะนั้นประการสุดท้ายทรงอบรมสั่งสอนภิกษุสาวกให้เป็นสาวก

ที่ดีให้รู้จักคุณค่าของก้อนข้าวที่ชาวบ้านเขาและให้เพราะเห็นว่าภิกษุเป็นผู้เสียสละการครองเรือนมาทำหน้าที่ช่วยโลก ถ้าภิกษุใดไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ก็เป็นผู้เอาเปรียบให้เขาเลี้ยงโดยส่วนเดียว ไม่ควรเรียกตนเองว่าเป็นศิษย์ของตถาคต ภิกษุในสมัยนั้นเป็นภิกษุที่อุทิศตนเพื่อประชาชนจริง ๆ ท่านทำหน้าที่ของนักบวชได้สมบูรณ์เรียบร้อยเป็นประโยชน์แก่โลกเป็นอันมาก

อันการเป็นอยู่ของพระในสมัยโน้นนั้น ท่านเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่มีอะไรเป็นภาระรุงรังเพื่อทำตนให้เป็นคนเบากายเบาใจ จะได้ใช้เวลาในชีวิตของตนทำประโยชน์แก่ผู้อื่นให้มากยิ่งขึ้นถ้าบวชแล้วมาสร้างบ้านเรือนเยี่ยงชาวบ้านเสียแล้ว งานก็มากขึ้นโดยหาประโยชน์อันใดมิได้ การช่วยเหลือคนอื่นก็ขาดไป เพราะมัวเมายุ่งงานอันหาสาระมิได้เสีย พระในสมัยนั้นจึงพอใจถือการอยู่ป่าอยู่โคนไม้อยู่ถ้ำ แต่โดยมากท่านมิได้อยู่ประจำที่ ท่านมักออกจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อสอนคนให้เป็นคนดี ไปสอนเขาด้วยความสมัครใจและถือว่าเป็นหน้าที่ประการหนึ่งของภิกษุ การเดินทางก็ไปตามสะดวกของท่าน ทำงานธรรมทูตลอดไป ให้

เขามาก รับแต่น้อยที่สุดคือรับอาหารจากชาวบ้านวันละมื้อ เท่านั้น ไม่รับสิ่งอื่นใดมากไปกว่านี้อีก รับเอาแต่พออิ่ม ไม่มีการสะสมทรัพย์สมบัติเงินทองเพื่อพวกพ้อง เพื่อญาติ หรือเพื่อทำศพของตนในเวลาตายไป เพราะกลัวว่าศพจะ ไม่สมเกียรติอันเป็นความคิดที่ไร้แก่นสาร ท่านถืออุดมคติ ว่าทำดีให้มากเมื่อมีชีวิตอยู่ ตายแล้วฝังหรือเผาหรือทำ อย่างไรผลก็เท่ากัน พระในสมัยนั้นไม่มีความกังวลต่อ สรีระอันน่าเกลียดของท่าน แต่ท่านกังวลต่อความสุขทุกข์ ของผู้อื่นมากกว่า ท่านมิได้คิดให้เกียรติ มีพิธีอะไร เพื่อประกาศเกียรติยศเกียรติคุณของท่านเอง เพราะท่านมี ความเห็นแก่ตัวน้อย บางท่านก็ไม่เลยแล้ว การเป็นอยู่ ของท่านเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อชุมชนเท่านั้น

ผู้ที่เข้ามาบวชในพระศาสนาส่วนมากบวชเพราะเห็น ภัยในการเกิดอีก คิดบวชเพื่อหาทางให้หลุดพ้นเท่านั้น หา ได้บวชเพราะเหตุใดอื่นไม่ พระภิกษุในสมัยนั้นจึงเป็นที่ สักการะเคารพนับถือของประชาชนจริง ๆ การเผยแผ่ศาสนา ก็เป็นไปอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชาวโลก ได้มากยิ่งกว่าสมัยนี้

พวกเราภิกษุสมัยนี้ ถ้ามาคิดถึงว่า เราเป็นลูกคนโต ของพระพุทธเจ้า เราเป็นผู้นำของศาสนาแทนท่านที่ล่วงลับไปแล้ว ในสมัยนี้โลกกำลังต้องการความสงบ ต้องการความจริงแท้อันเป็นทางพ้นทุกข์ได้จริง ความเสื่อมความเจริญของพระพุทธศาสนาอยู่ที่ภิกษุเป็นส่วนใหญ่ ในสมัยใดภิกษุเคารพตนเอง เคารพพระบรมศาสดา เคารพหน้าที่ของพระ ในสมัยนั้นศาสนาเจริญคนดีมีศีลธรรม ก็เกิดมากขึ้นจากผลงานของพระ แต่ในสมัยใดที่พระภิกษุพากันเมาลาภเมายศถือผิดออกนอกทางของพระพุทธศาสนา เห็นแก่ตนมุ่งหาลาภผลเงินทอง และสะสมไว้เพื่อประโยชน์ส่วนตนถ่ายเดียว ลืมคำสั่งของพุทธบิดาเสียแล้ว พุทธศาสนาก็อับเฉาร่วงโรย เหมือนใบไม้หน้าร้อนฉะนั้น จึงเป็นอันสมควรแล้วที่พวกภิกษุทั้งหลาย จงตื่นจากความหลับลืมตาดูโลกอันกำลังจะลุกเป็นเปลวเพลิง เพราะกิเลสของชาวโลกบ้างเถิด มีทางที่พอจะดับได้บ้างไหม พระคุณเจ้าทั้งหลาย

ถ้าพูดถึงจำนวนนักบวชแล้ว ในครั้งพุทธกาลมีนักบวชน้อย แต่ท่านทำงานกันจริงทำทั้งเพื่อตนเองและเพื่อผู้อื่นในทางรอดพ้น ไม่มีความยุ่งยากในหมู่ของนักบวช เพราะ

เขาบวชกันจริง ๆ ทั้งกายใจ ในสมัยนี้เรามีนักบวชมากเป็นจำนวนแสน ในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพฯ ยิ่งมีมากเต็มเกือบทุกวัด และที่อยู่อย่างไม่ได้เรื่อง ไม่เป็นประโยชน์ต่อพระศาสนาก็มีมาก เป็นนักบวชแต่เพียงผิวนอก จึงเป็นที่เอือมระอาแก่ชาวบ้านอยู่บ้าง แม้เรามีเจ้าคณะผู้ปกครองอย่างมากมายแต่ก็ไม่เห็นท่านเหล่านั้นทำอะไรลงไปในทางที่จะชำระสะสางให้องค์การศาสนาเป็นของสะอาดขึ้น พวกไม่ชอบศาสนาก็หาจุดโจมตีและทำลายได้ มันเป็นความผิดของพระเองมิใช่ของคนอื่นเลย

เวลานี้ ชาวบ้านทั้งหลายต้องการธรรมะที่ถูกต้อง ต้องการนักสอนเพื่อสละตนเพื่อผู้อื่น แต่ก็หาไม่ได้ ไม่มีใครออกจากความสบายทางเนื้อหนังแห่งนครหลวงไปสู่ชนบทกันเลย ลูกตถาคตมาเห็นแก่ตนและกลัวความลำบากกันเสียแล้ว การบวชเพื่อช่วยตนและคนอื่นให้พ้นทุกข์นั้นหมดเสียแล้วหรือ ขอคิดดูกันบ้างเถิด ในด้านการศึกษาหลักธรรมในสมัยนี้นับว่ามีมาก แต่เขาเรียนกันเพื่ออะไร เขาอาศัยศาสนาเป็นสะพานแห่งอาชีพกันเท่านั้นหรือ ช่างเถอะไม่เป็นไรเมื่อเขามุ่งเช่นนั้น ขออย่างเดียวแต่ว่าจงคิดกัน

เสียบ้างว่า เราเติบโตเพราะข้าวในบาตร เรียนสำเร็จจากร่มเงาของศาสนาแล้วจงเป็นชาวบ้านที่ดี นำพระธรรมติดตัวไปใช้กันบ้าง เป็นชาวบ้านทำงานในแนวหลังสนับสนุนพระภิกษุอันอยู่แนวหน้าต่อไป ทำให้เท่านี้ก็ดี และไม่มีใครว่าหรอก ส่วนผู้ที่อยู่เป็นนักบวชต่อไปภายหลังที่จบการศึกษาแล้ว จงทำงานเพื่อประชาชนเสียบ้าง อย่ามัวไปเล่นบ้านน้ำชา กล้วยไม้ ตะโกดัด เป็นหมอดู ทำน้ำมนต์เสียหมด ขอจงช่วยกันทำสิ่งที่พระพุทธเจ้าทำกันบ้างเถิด ศาสนาของเราจะได้แพร่ไปถึงประชาชนจริงๆ เขาจะได้เข้าใจศาสนาที่ถูกต้อง เขาจะได้ครองชีวิตในทางที่ถูก ความสงบก็จะเกิดแก่บ้านเมืองไทยได้สมปรารถนา

เรามักคุยอวดกันอยู่เสมอ ๆ ว่าเมืองไทยเป็นเมืองพระ เมืองไทยแห่งเดียวที่รักษาพระพุทธศาสนาไว้เรียบร้อย เราพูดไปในเชิงว่า เราเจริญมาละในทางพุทธศาสนา ที่ว่าเราเจริญๆ นั้น ถ้าพูดกันในด้านวัตถุก็พอได้ แต่ในด้านนามธรรมแล้ว นับว่ายังเต็มที่หน่อยเพราะสถิติอาชญากรรมในเมืองไทยมีมากเหลือเกิน ความประพฤติชั่วต่างๆ เช่นการดื่มเหล้า เล่นการพนัน อันเป็นของชั่วร้ายก็มีกันดาดดื่น

แม้ในงานของวัด บางจังหวัดเรามีปูชนียวัตถุอันศักดิ์สิทธิ์ เช่นพิษณุโลก มีพระพุทธชินราชเป็นต้น แต่คนในจังหวัดนั้นฆ่ากันตายปีหนึ่งเท่าไร งานบุญของวัดมีรำวง คนยิงกันตาย ได้สิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นช่วยอะไรได้บ้าง พระพุทธรูปเป็นแต่เพียงวัตถุเครื่องจูงใจ ท่านพูดไม่ได้ พระสงฆ์ต้องพูดแทนท่าน ถ้าพระสงฆ์ไม่พูดกันแล้วคนก็ยิ่งเมากันหนักเท่านั้นเอง กรุงเทพฯ นครหลวงไทย นครแห่งวัดวาอาราม เช้าๆเราจะเห็นนักบวชเหลืองอร่ามไปเกือบทุกถนน เย็นๆ เราก็มองเห็นอร่ามไปตามท้องสนามหลวง พระท่านไปดูพระเครื่องกัน กรุงเทพฯ มีพระแก้ว พระโตอีกมาก หลวงพ่อก็มาก แต่กรุงเทพฯ เป็นนครที่ไม่ปลอดภัยของคนเดินถนน แม้ในบริเวณวัดใหญ่ๆ บางทีก็มีขโมยเข้าไปซุกซ่อนอยู่ วัตถุก่อสร้างช่วยอะไรได้บ้าง ถ้าพระสงฆ์มิเป็นบุคคล ไม่ช่วยกัน หลวงพ่อที่มีความรู้ทางขลังๆ นั้น น่าจะช่วยกันทำคนพาลให้เป็นคนดีกันเสียบ้างจะดี ถ้าสามารถทำคนให้รักกันด้วยนะหน้าทอง เวทย์มนต์อะไรเทือกนั้น จะทำให้รักกันเฉพาะคู่เฉพาะรายทำไม ต้องทำให้เกิดรักกันเสียทั้ง

เมืองมืดกว่าหรือ เป็นไปไม่ได้ เพราะเป็นความเชื่อที่ตั้งไว้บนมูลฐานที่ผิด อะไร ๆ ก็พลอยผิดไปด้วย

ในสมัยนี้ เป็นสมัยของการฟื้นฟู ยิ่งทางพุทธศาสนาด้วยแล้ว เราเชื่อกันว่าพุทธศาสนาจะเจริญยิ่งในกึ่งพุทธกาลนี้ ฉะนั้นขอให้พวกเรา โดยเฉพาะภิกษุอันเป็นผู้นำจงลุกขึ้นเถิดแล้วทนเหนื่อยเอาสักพัก เพื่อกู้ศีลธรรมของบ้านเมืองอันระส่ำระสายให้ดีขึ้น เพราะสันติสุขของบ้านเมืองนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับศาสนาอันเป็นบ่อเกิดของศีลธรรม ความหวังของสันติจึงอยู่ที่พวกเรา

ขอพวกเราผู้เป็นพุทธบุตร จงมาทำหน้าที่กันเถิดอย่ามัวรีรออยู่เลย น้ำขึ้นแล้วจงรีบตักเสีย เหล็กกำลังร้อนจงรีบตีเสียเถิด ทิ้งไว้จะเสียการหมด จงปฏิบัติตนตามคำสั่งฉบับที่หนึ่งของสมเด็จพระพุทธบิดากันเถิดท่านผู้รักศาสนาทั้งหลาย

จงยกจิตใจของท่านให้สูงขึ้น

ในโลกนี้มีอะไร ๆ แปลกๆ เสมอ สิ่งที่แปลก ๆ นั้น ปรากฏแก่คนเขลาเป็นของแปลก แต่สำหรับคนฉลาดแล้ว เป็นของที่น่าขำเท่านั้นเอง ความแปลกประหลาดนั้นอยู่ที่ไหน ? อยู่ที่ของแปลกหรืออยู่ที่ความคิดของคน พูดกันตามธรรมแล้ว ความแปลกมิได้อยู่ที่ของ แต่มันอยู่ที่ใจคน สิ่งใดที่ไม่เคยเห็นเลย พอมาเห็นเข้าก็เป็นของแปลกไปทันที ถ้าดูมันนาน ๆ เข้าก็หมดความแปลกไปเอง ฉะนั้น ความแปลกหรือไม่แปลกก็อยู่ที่ใจนั่นเอง ชาวกรุงที่ไม่เคยเห็นภูเขา ชาวเหนือที่ไม่เคยเห็นทะเล ก็คิดว่าภูเขาและทะเลนั้นเป็นของแปลกเสียเต็มประดา พวกชาวป่าที่ไม่คิดเรื่องเขา ชาวน้ำไม่เคยคิดเรื่องเกี่ยวกับทะเล ความแปลกจึงไม่มีพอที่จะจับหลักได้ว่า ถ้าคิดแล้วก็พบความแปลก ไม่คิดก็ไม่เห็นเป็นของแปลก ความแปลกจึงอยู่ที่การคิด

เรื่องของคนเป็นเรื่องของธรรมดาสำหรับผู้ไม่เคยคิด แต่พอตั้งปัญหาขึ้นว่า คนคือใครแล้ว คำตอบก็หายากขึ้น

ทันที เพราะมิได้คิดไว้ก่อนว่าจะถูกถามในรูปนั้น บางคนอาจตอบว่า คนก็คือคนน่ะซิ มาถามฉันทำไมเล่า และถ้าขืนถามต่อไป เดี๋ยวก็ยุ่งกันเท่านั้น จึงเป็นของน่าคิดในข้อนี้ ลองมาถามกันดูว่า คนนั้นมีดีตรงไหน ราคาของคนมีเท่าไร ความดีและราคาของคนนั้น แตกต่างกันอยู่บ้าง มีบางคนเป็นคนดีมีราคา แต่บางคนไม่มีราคา คนไม่มีราคาเขาเรียกกันว่าเป็นคนรกโลก ใช้ไม่ได้ แม้มีชีวิตอยู่ก็ไม่มีประโยชน์แก่โลก เกิดมาเปล่า ตายไปก็เปล่าอีกเช่นเดียวกัน แต่บางคนดีมีค่ามาก ค่าหรือราคา ของคนนั้น จึงอยู่ที่ความดีของเขา คนไหนดีมากก็ราคามาก ดีน้อยก็ราคาน้อย หมดดีก็หมดค่ากันเท่านั้นเอง

ชีวิตของคนเรามีแปลก ๆ บางคนดีเรียบร้อยมาแต่เดิม แต่ต่อมาไปคบหาสมาคมกับคนชั่วเข้า ความชั่วเข้าจับทีละน้อย ๆ จนกลายเป็นคนชั่วหมดความดีไป บางคนชั่วมาก่อน ครั้นต่อมาได้พบคนดี อยู่ร่วมกับคนดี ความดีก็เข้าจับเขา ขับความชั่วให้หมดไป กลายเป็นคนดีขึ้นมาได้ ฉะนั้น พระท่านจึงว่า "คบคนเช่นใดก็เป็นเช่นนั้น คบใครต้องดู

เสียก่อนว่าเขาเป็นคนดีหรือคนชั่ว ถ้าเป็นคนชั่วก็อย่าคบจง
คบแต่คนดีเถิด”

ว่ากันโดยธรรมดาทั่ว ๆ ไป ทุกคนชอบความดี ไม่มีใครที่ชอบความชั่ว แม้คนที่ประพฤติชั่วเป็นปรกติ ถ้าใครไปประนามว่าเขาเป็นคนชั่ว เขาก็โกรธ พอบอกว่า เขาเป็นคนดีเท่านั้น เขาก็พอใจทันที นี่แสดงให้เห็นว่า ปกติวิสัยของคนนั้นชอบดีอยู่แล้ว แต่เพราะไม่เข้าใจว่าอะไรดีเท่านั้นจึงทำดีกันไม่ถูกต้อง ความดีที่แท้ ๆ นั้นอยู่ที่ไหน ? ตอบว่ามันอยู่ที่ใจ เพราะใจเป็นสิ่งสำคัญกว่ากาย ถ้าใจดีแล้วกาย—วาจาก็พลอยดีไปด้วย ในทางศาสนาจึงสอนให้ทำความดีเป็นชั้นๆ เข้าไป คือเบื้องต้นทำกายให้ดีด้วยศีลก่อน เมื่อกายดีแล้ว ทำใจให้ดีต่อไปด้วยสมาธิ อันเป็นวิธีฝึกใจให้ดีขึ้น เมื่อใจเป็นสมาธิแล้ว ใจจะดีมีกำลังพอที่จะต่อสู้กับความชั่วช้าที่มารังควานใจได้ และสามารถทำการคิดค้นให้เกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงต่อไป

คนที่ใจอ่อนแอย่อมทำความชั่วได้ง่าย คนใจแข็งทำชั่วได้ยาก แต่จงเข้าใจว่า ใจอ่อนนั้นหมายถึงการตามใจ

ตัวเอง ปล่อยความคิดไปตามอำนาจของความอยาก ใจจึงตกไปในทางต่ำ อาการอย่างนี้เรียกว่าใจอ่อนแอ ส่วนใจแข็งนั้นหมายถึงความหนักแน่นมั่นคงไม่โยกโคลงต่ออารมณ์ที่มากระทบ คนใจแข็งจึงทำชั่วได้ยาก

ความหงุดหงิดความดุร้าย เป็นคนขี้โกรธ เจ้าโทโสทั้งหมดเป็นอาการของคนใจอ่อนทั้งสิ้น พอกระทบอารมณ์เข้าหน่อยเดียวก็ยั้งไม่อยู่เสียแล้ว ผู้แสวงหาความสงบ จึงควรระมัดระวังอย่าให้เกิดแก่ตนได้จะเป็นความดี

การระมัดระวังนั้น ทำได้โดยการฝึกตนในทางสมาธิต้องปลุกสติสัมปชัญญะให้มีขึ้นในตนเสมอ ๆ ไม่เป็นผู้ประมาทไม่ว่ากิริยาใด ๆ สติจะช่วยให้ตนเป็นคนรอบคอบต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

อารมณ์โลกทั้งหมดเป็นบทเรียนของชีวิต เป็นบทเรียนทดลองกำลังใจว่า จะเป็นคนเข้มแข็งพอหรือยัง นักสมถะภาวนาที่อยู่ในป่าเป็นคนใจเย็น เพราะไม่ถูกยั่วเย้าด้วยอารมณ์ จะถูกเรียกว่าเป็นคนสงบไม่ได้ก่อน เพราะยังขาดบททดลอง ต่อเมื่อได้ออกจากป่าเข้าเมืองกระทบกับอารมณ์

ร้อยแปด และสามารถรักษาใจของตนให้คงที่ไว้ได้เหมือนอยู่ในป่าแล้ว จึงจะเรียกว่าเขาเป็นคนสงบโดยแท้

ฝนตกลงมาจากฟ้า น้ำย่อมคั่งขังอยู่ในที่ต่ำได้ จิตที่ยังต่ำก็ชอบเก็บอารมณ์ต่าง ๆ ไว้มากมายเช่นเดียวกัน ส่วนที่สูง ๆ น้ำไม่คั่งขังอยู่เลย ตกเท่าใดก็ไหลไปหมด จิตที่สูงขึ้นไปแล้วก็มีภาวะเช่นนั้น ฉะนั้นจงยกจิตของท่านให้สูงขึ้นไปเถิด กิเลสจะไม่รั่วรดท่านได้

ชาวโลกชอบแต่งกายให้สูงค่าด้วยอาภรณ์มีประการต่าง ๆ แต่ถ้าไม่มีการแต่งใจให้สูงขึ้นด้วยแล้ว เขาก็เป็นเช่นลิงที่ถูกจับมาประดับด้วยเครื่องทรงเท่านั้น แต่สักเท่าใด ๆ ความเป็นลิงก็คงมีอยู่เสมอ ฉะนั้นจงทำตนให้ดีกว่าลิงหน่อย โดยเพิ่มการแต่งใจเข้าอีกสักหนึ่ง ใจของท่านก็จะมีราคามากขึ้น

สิ่งที่จะเอามาแต่งใจนั้นก็ได้แก่ธรรมะในศาสนานี่เอง ธรรมะเป็นอาภรณ์ของใจ ทำใจให้ดีงามสมส่วน ขาดธรรมะแล้วเราก็หมดคุณค่ากันเท่านั้น ราคาของคนมิได้อยู่ที่ทรัพย์สินเงินทอง หรือเกียรติยศที่ชาวโลกยกย่องกัน แต่อยู่ที่ความเป็นผู้มีใจสูงเท่านั้น ฉะนั้นจงเพิ่มราคาของท่านด้วยการยกใจของท่านให้สูงขึ้น ๆ ทุก ๆ วินาทีเถิด

มาทำสมาธิกันเถิด

•

คำสอนในทางพุทธศาสนา ถ้าแบ่งออกไปเป็นส่วนใหญ่ก็เป็นสามประการ คือ ขั้นแรกสอนให้ทุกคนประพฤติตนให้เรียบร้อยดีงาม มุ่งให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ข้อปฏิบัติเบื้องต้นใคร ๆ ก็รู้กันว่า ศีลและความหมายของศีลก็คือ การทำกายวาจาให้เรียบร้อย เป็นหลักป้องกันมิให้เกิดโทษทางกายและวาจา ขั้นที่สองเป็นบทเรียนที่สอนให้ฝึกหัดใจให้เป็นสมาธิ ที่เรียกกันว่าสมาธิ แปลว่าความตั้งใจมั่น เป็นบทเรียนในอันดับที่สอง จุดมุ่งในการเรียนสมาธิ ก็เพื่อให้เป็นผู้รักษาใจของตนให้อยู่ในวงของความดีเสมอไป เมื่อได้มีการทำสมาธิแล้ว จิตใจก็มั่นคงดีสามารถดำเนินการปฏิบัติต่อไปถึงขั้นปัญญา อันเป็นจุดท้ายของการปฏิบัติธรรม ศีล สมาธิ ปัญญา ทั้งสามนี้เรียกว่า เป็นบทเรียนของทุกคนที่มุ่งหวังทำตนให้พ้นจากความทุกข์ และเป็นบทเรียนที่จะต้องทำติดต่อไปเป็นลำดับ

เหมือนกับการขึ้นไปสู่ที่สูงโดยทางบันได เราต้องก้าวไป โดยลำดับ การปฏิบัติก็จะเป็นไปโดยเรียบร้อยสมความมุ่งหมาย

มีข้อน่าสังเกตอยู่อีกประการหนึ่ง คือ คำสอนในบางแห่งไม่กล่าวถึง ศีล สมาธิ ปัญญา แต่กล่าวถึงทาน–ศีล–ภาวนา ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? การที่แตกต่างออกไปเช่นนั้น ก็เนื่องจากผู้รับคำสอนแตกต่างกันออกไป ในเวลาใดที่ทรงสั่งสอนอบรมภิกษุอันเป็นนักบวชก็ทรงสอนด้วยเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญาไม่ทรงสอนทานด้วย เพราะนักบวชไม่มีทรัพย์สินจะให้ทานแต่มิได้หมายความว่า นักบวชจะเป็นผู้รับทานเสมอไป ถ้านักบวชมีของใดที่ตนพึงให้แก่คนอื่นได้ ก็ต้องแบ่งให้เขาบ้าง นักบวชที่ดีคือนักบวชที่ไม่เห็นแก่ตัว เพราะความเห็นแก่ตัวมิใช่หลักของพุทธศาสนา หลักของพุทธศาสนาคือการไม่มีตัว หรือการเสียสละสิ่งที่ตัวมีอยู่ เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น นักบวชในสมัยก่อนเป็นผู้ยากจนในเงินทอง แต่ร่ำรวยในทางทรัพย์ภายใน พระพุทธองค์จึงสอนไปในแนวนั้น ส่วนนักบวชในสมัยนี้ ส่วนมากตรงกันข้ามจากนักบวชในสมัยก่อน คือมักเป็นคนสั่งสมทรัพย์

สมบัติไว้มากๆ เป็นคนเห็นแก่ตัวเห็นแก่ได้ มิได้ทำการเสียสละเพื่อส่วนรวม บอกคนอื่นให้ทำทาน แต่ครั้นเขาทำแล้วตัวรับมาเก็บไว้เสีย อันการกระทำเช่นนี้ ผิดจุดหมายของพระพุทธศาสนาไป จึงขอวิงวอนท่านนักบวชที่เห็นแก่ตัวเก็บเงินทองข้าวของไว้มากๆ จงถอนความคิดแบบนั้นออกจากใจเสีย แล้วทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมจริง ๆ อย่าเอาเปรียบชาวโลกให้มากเกินไปนัก จะเป็นการผิดพุทธประสงค์และเป็นทางทำให้ศาสนาอันดีงามต้องพลอยอับเฉาไปด้วย

ส่วนชาวบ้านผู้อยู่ครองเรือน มีทรัพย์สมบัติเป็นของตัวอยู่ พระองค์จึงทรงสอนด้วยทาน การแจกการแบ่งเป็นข้อแรก ก็เพื่อให้ทุกคนไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว รู้จักทำตนให้เป็นคนมีเมตตากรุณา มุ่งความสุขความเจริญของเพื่อนมนุษย์บ้าง ต่อแต่นั้นจึงสอนศีลและภาวนาเป็นลำดับไป ท่านผู้อ่านอาจเกิดสงสัยว่า ไม่เห็นมีปัญญาอยู่ในคำสอนที่สอนชาวบ้าน ขอตอบว่า ปัญญามีอยู่แล้วในบทว่าด้วยภาวนา เพราะคำว่าภาวนานั้นหมายถึงการทำให้เกิดให้มีขึ้นในตน ถ้ามีการทำให้เกิดมีแล้ว ปัญญาก็ย่อมเกิดขึ้นเพราะการกระทำนั้นด้วย แต่จงเข้าใจให้ดีว่า การทำให้เกิดให้มีนั้นเป็น

การทำในด้านดี เช่นเราเป็นคนไม่มีศีลก็ทำให้ศีลมีขึ้น ไม่มีสมาธิก็ทำสมาธิให้มีขึ้น ไม่มีความรู้ความฉลาดก็ทำความรู้ความฉลาดให้มีขึ้น อันการกระทำทุกอย่างในทางที่จะเป็นเหตุให้คนเป็นคนดี เป็นคนก้าวหน้าในทางธรรมปฏิบัติแล้ว ก็จัดว่าเป็นการภาวนาทั้งนั้น และไม่เฉพาะแต่ทางธรรม แม้ในทางคดีโลก ถ้าใครพยายามทำตนให้เป็นคนดีขึ้นในฐานะหน้าที่การงานแล้ว เขาก็ชื่อว่าทำการภาวนาอยู่ในเรื่องนั้นๆ อันเป็นชนวนยกตนให้สูงขึ้น จงจำไว้ว่าภาวนาคือการทำให้มี ให้เป็นขึ้นในตัวของเราทุกคน แต่สำหรับในที่นี้มีความมุ่งหมายกล่าวในด้านปฏิบัติธรรมอย่างเดียว

เมื่อพูดถึงการปฏิบัติธรรมแล้ว ส่วนมากยังไม่ค่อยเข้าใจความหมายที่แท้จริงของคำนี้ บางคนก็เข้าใจสูงเกินไป คือเข้าใจว่าการปฏิบัติธรรมคือการทิ้งบ้านและครอบครัว ออกไปอยู่คนเดียวไม่ต้องทำงานอะไร เพราะกลัวว่าทำแล้ว จะเป็นการเสียหายแก่การปฏิบัติธรรม งานการหลายอย่างตนทำไม่ได้เพราะเกรงว่าจะเป็นการผิด การเข้าใจผิดในเรื่องการปฏิบัติธรรม อาจทำให้คนใจแคบ เห็นแก่

ตัว การเข้าสังคมกับใครๆ ก็ไม่ได้ ผลที่สุดตัวเราเอง รำคาญตัวเอง กลายเป็นคนลำบากไปก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก เหมือนกัน ความจริงในเรื่องการปฏิบัติธรรมนี้ ทุกคนทำได้ และทุกคนต้องทำด้วย เพราะไม่ทำแล้วตนจะมีชีวิตเป็นสุขไม่ได้ ฉะนั้นในการปฏิบัติธรรม ก็ต้องทำให้พอเหมาะแก่ฐานะของตน และต้องทำเป็นลำดับไปตั้งแต่ต้น เหมือนกับว่าเราจะสร้างบ้านสักหลังหนึ่ง ในชั้นแรกก็ต้องทำพื้นให้ดีก่อน ต่อนั้นก็ขุดหลุมลงรากให้มั่นคง แล้วจึงวางเสาติดเครื่องบนไปโดยลำดับ งานสร้างบ้านก็จะเรียบร้อย ไม่เสียหายฉันใด ในการปฏิบัติธรรมก็ฉันนั้น ทุกคนได้ทำและทำไปโดยลำดับ เริ่มต้นแต่การมีชีวิตอยู่อย่างง่ายๆ ในครอบครัวมีความรักมีความเมตตาต่อกัน เห็นอกเห็นใจกัน รักตัวเราอย่างใดก็ต้องรักเพื่อนบ้านของเราอย่างนั้น ทำบ้านของเราให้เป็นบ้านที่น่าอยู่ อันเป็นบ้านที่น่าอยู่นั้น หมายถึงคนในบ้านเป็นคนดีมีศีลธรรมนั่นเอง เพราะลำพังแต่ตัวบ้านนั้นไม่สำคัญ มันไม่ดีไม่ชั่ว ดีชั่วอยู่ที่ตัวผู้อยู่ต่างหาก ถ้าเจ้าบ้านดีแล้ว บ้านก็ดีตามไปด้วย ถ้าเจ้าของบ้านทรามแล้ว บ้านก็ทรามไปด้วย ฉะนั้นผู้อยู่ในบ้านก็ต้องปฏิบัติ

ธรรมอันเป็นหน้าที่ของพ่อบ้านแม่เรือน ลูกหลานก็ปฏิบัติธรรมอันเป็นหน้าที่ของลูกหลาน คนใช้ก็ปฏิบัติธรรมของคนใช้ ทุกคนรู้จักตัวเอง รู้จักหน้าที่ที่ตนจะต้องทำ กิจการทุกอย่างก็เรียบร้อยไม่บกพร่องเสียหาย อันการทำอย่างนี้นับเป็นการปฏิบัติธรรมแบบหนึ่งแล้ว และจะเห็นได้ว่าไม่ว่าคนเพศไรชาติไร มีงานอาชีพในหน้าที่อย่างไร ทุกคนต้องปฏิบัติธรรมทั้งนั้น ฉะนั้นท่านจะเป็นอะไร ท่านก็จงหาธรรมมาให้เหมาะแก่การงานของท่าน อย่าเป็นคนเปล่าจากธรรมเป็นอันขาด เพราะคนไม่มีธรรมนั้นเป็นคนที่ไม่สมบูรณ์ เพียงสักแต่ว่าเป็นคน ไม่เป็นที่ต้องการของสังคม มีอยู่ในสังคมได้ก็ทำให้สังคมนั้นพิการไปได้ เราอย่าชวนกันทำสังคมให้พิการกันเลย แต่จงมาช่วยกันปั้นสังคมให้ดีกันเถิด อันการทำสังคมให้ดีนั้นปัญหามันอยู่ที่คน อันเป็นหน่วยของสังคม ถ้าคนดีแล้วสังคมก็ดีด้วย คนจะดีได้ก็ต้องอาศัยธรรมะเป็นแนวทางของชีวิต ได้ยินคนบางคนบ่นว่าตัวเราไม่ว่างเพราะมัวแต่ประกอบการงานอาชีพ ทุกเวลาหาโอกาสมาปฏิบัติธรรมได้ยาก การที่เขาพูดเช่นนั้นก็เพราะเขาเข้าใจว่า การปฏิบัติธรรมนั้นคือการออกมาอยู่วัด ถือ

ศีลห้าศีลแปดอย่างเคร่งนั้นเอง หาได้เข้าใจไม่ว่าการทำงานของตนทุก ๆ วันนั้นก็เป็นหน้าที่ประการหนึ่งแล้ว และเป็นการปฏิบัติธรรมด้วยเหมือนกัน ขอให้มีความรู้สึกไว้เพียงสักอย่างว่า เราทำงานโดยไม่เห็นแก่ตัว เราจะทำงานให้เป็นประโยชน์ทั้งตนทั้งท่านก็พอแล้ว เมื่อคิดไว้ดังนี้ งานของตนก็ไม่บกพร่องเสียหาย ตนก็ไม่เป็นที่รังเกียจของเพื่อนบ้าน การปฏิบัติในทางธรรม อันเป็นหน้าที่ของตน ทุกคนจึงทำได้ดังนี้

คราวหนึ่งมีเด็กหนุ่มคนหนึ่งมาจากกรุงเทพ ฯ เขาตั้งใจจะไปอยู่สวนพุทธธรรมของพุทธนิคม ด้วยมีความมุ่งหมายว่าจะปฏิบัติธรรม พวกเราก็ยินดีต้อนรับเขาไว้ด้วยความเต็มใจ พอได้พักอยู่สองสามวัน พอหายเหนื่อยจากการเดินทางแล้วก็เรียกมาบอกว่า ในฐานะที่เธอมาอยู่ในสถานที่นี้ ทางวัดให้ที่อยู่อาศัยแล้วก็ต้องช่วยทำงานของวัดบ้าง และงานที่จะให้ทำก็เป็นงานเบา ๆ คือกวาดโรงฉันตักน้ำถวายพระ ไปยกอาหารถวายพระเช้า—เพล พระฉันแล้วก็เก็บกวาดและล้างถ้วยล้างชามด้วย พอเขาได้ยินเรื่องงานเท่านั้นเขาบอกว่า ผมมิได้ตั้งใจมาทำงานคนใช้อย่างนั้น

ผมมาเพื่อปฏิบัติธรรม ถ้ายังมีการถือเนื้อถือตัว ลดตัวลงไปทำงานพรรค์นี้ไม่ได้ จะปฏิบัติธรรมชั้นสูงขึ้นไปได้อย่างไรกัน เราชาวพุทธต้องมีตัวตนแต่น้อย ๆ จนกระทั่งหมดตนตัว ถอนอัสมิมานะออกเสียได้สิ้นเชิงก็ถึงธรรมชั้นสูง และการทำอย่างนี้เป็นวิธีการถอนอัสมิมานะประการหนึ่ง เมื่อว่ากันไม่ได้แล้ว จะอยู่กันอย่างไร คนหนุ่มคนนั้นเขาว่าเขาทำไม่ได้ ต่อมาเขาก็เลยลาจากไป นี่ก็เป็นตัวอย่างแห่งการไม่เข้าใจในเรื่องการปฏิบัติธรรม และเสียใจที่จะกล่าวว่าคนหนุ่มสาวไทยเป็นจำนวนมากไม่กล้าทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น กวาดบ้าน ถูเรือน ซักผ้า ล้างชาม เป็นต้นเพราะเห็นว่าเป็นงานที่ต่ำต้อยไป กลัวจะเสียเกียรติ นิสัยแบบนี้ติดตัวจนโตกลายเป็นคนถือยศถืออย่าง ไม่ยอมทำงานใด ๆ ที่โลกเขานิยม ทั้ง ๆ ที่มันมิได้ผิดกฎหมายและศีลธรรมเลย เรื่องนี้บิดามารดาชาวพุทธควรหาทางแก้โดยสอนให้ลูกเป็นตัวของตัวเองเสียบ้าง สอนให้ซักผ้า ทำกับข้าว กวาดบ้านถูเรือน เป็นงานที่ทุกคนควรทำได้ และขออย่าให้เด็กในครอบครัวของท่านดูหมิ่นคนใช้ว่าเป็นคนชั้นต่ำ ทุกคนเสมอกัน งานมิได้เป็นเหตุแบ่งชั้นคน การทำดีทำชั่วต่างหาก

แบ่งคนให้สูงต่ำกว่ากัน และคนที่ทำอะไรผิดพลาดเสมอนั้น เกิดจากการพลั้งเผลอหรือเพราะรักษาใจตนให้ดีไว้ไม่ได้ ก็เป็นคนที่น่าสงสารและเห็นใจเขา ควรหาทางช่วยเขาให้มากที่สุดที่จะช่วยกันได้ นี่ก็เป็นวิธีการอันหนึ่งที่จะนำคนให้เป็นนักปฏิบัติธรรมได้ นอกจากเรื่องที่กล่าวมา แม้เราไปไหน ๆ ทำอะไรติดต่อกับใคร จงคำนึงถึงธรรมไว้เสมอ ธรรมที่ควรมีไว้เสมอก็คือ ความเห็นอกเห็นใจกัน การเอาใจเขามาใส่ใจเรา และการไม่ทำสิ่งที่เราไม่ชอบใจให้คนอื่นทำแก่เรา นี่ก็เป็นธรรมกว้าง ๆ ที่ควรปฏิบัติในทุกสถาน การโดยสารรถ การลงเรืออะไรต่าง ๆ ที่เกิดการแย่งชิงเบียดเสียดกันนั้น เนื่องมาจากอะไรเล่า เนื่องจากการไม่ปฏิบัติธรรมนั่นเอง ถ้าทุกคนถือว่าใครมาก่อนได้ก่อน ใครมาทีหลังได้ทีหลังแล้ว การแก่งแย่งกันก็ย่อมจะไม่มี เพราะฉะนั้นท่านจึงกล่าวไว้ว่า จงเดินในทางที่เป็นธรรมเถิด อย่าเดินในทางของอธรรมเลย

ดังที่กล่าวมา เป็นตัวอย่างและเหตุผลในการปฏิบัติธรรมขั้นต้น ๆ อันทุกคนต้องใช้ชีวิตประจำวันแล้ว แต่บางคนก็เป็นคนเรียบร้อย เป็นสุภาพชน ทุกอิริยาบถแสดงให้

เห็นว่า ใจของเขาได้ถูกยกขึ้นจากระดับสามัญขึ้นอยู่ชั้นวิสามัญขึ้นไปแล้ว จึงมีความปรารถนาจะปฏิบัติธรรมขั้นสูงต่อไป ธรรมะขั้นสูงเป็นทางที่จะนำตนออกจากสงสารทุกข์อันเป็นหนทางสำหรับบางคนที่มีใจเหนื่อยหน่ายโลกียารมณ์ ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงได้สอนธรรมไว้เป็นขั้นๆ พอเหมาะแก่อุปนิสัยของนักปฏิบัติ คือได้แก่ข้อที่ควรศึกษาเป็นสามชั้น ได้แก่

ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย

สมาธิ การทำใจให้ตั้งมั่น

ปัญญา ความรอบรู้ในกองสังขาร ตามเป็นจริงอย่างไร

การปฏิบัติธรรมในขั้นต้นเป็นขั้นของศีลธรรม เป็นเหตุให้อยู่กันได้อย่างสบายในสังคมของมนุษย์ แต่ศีลธรรมจะตั้งมั่นก็ต้องอาศัยมีใจตั้งมั่น จึงต้องหัดใจให้สงบเป็นสมาธิ และเมื่อใจเป็นสมาธิแล้ว จะได้ก้าวขึ้นสู่ขั้นปัญญาต่อไป ความมุ่งหมายของการเขียนบทนี้ก็เพื่อชักจูงท่านชาวพุทธทั้งหลายให้หันมาสนใจในการทำสมาธิกันบ้าง จึงงดที่จะกล่าวข้อความ

เกี่ยวกับศีล เพราะส่วนมากได้กระทำกันอยู่บ้างแล้ว จะกล่าวเรื่องสมาธิต่อไป

ทำไมจึงต้องทำสมาธิ ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้นในรูปนี้ คำตอบก็พึงมีดังต่อไปนี้

ในคนเรานี้ มีสิ่งอะไรเป็นสิ่งประเสริฐสุด ทุกท่านคงตอบว่าใจเป็นสิ่งประเสริฐสุด แม้พุทธภาษิตคาถาธรรมบทก็ยังกล่าวไว้ว่า "ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสุดเกิดมาจากใจ ถ้าหากบุคคลใดมีใจผ่องใสแล้ว การทำ การพูด การคิดก็ย่อมเป็นไปตามใจนั้น และผลก็ติดตามเขาไป ประดุจล้อที่หมุนตามรอยเท้าของโคที่ลากแอกไปฉะนั้น"

พุทธภาษิตนี้ก็เป็นหลักยืนยันว่าใจเป็นใหญ่ในร่างกาย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าที่เราเรียกกันว่าคนนั้น ก็หมายถึงการรวมกันเข้าของกายใจหรือรูปนามนั่นเอง มีแต่กายไม่มีใจก็ตั้งอยู่ไม่ได้ มีใจถ้าไม่มีกายรับก็ไม่ปรากฏอีก ทั้งสองสิ่งต้องอาศัยกันฉะนั้น เรือเป็นสิ่งสำหรับข้ามฟาก คนเป็นผู้ใช้เรือ มิใช่เรือใช้คนคนจึงเป็นนายของเรือฉันใด เรื่องของกายใจก็ฉันนั้น ร่างกายเป็นแต่เปลือกของใจเท่านั้น

ความสำคัญจึงอยู่ที่ใจ ท่านจึงกล่าวเปรียบไว้ว่า ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว เพราะกายอยู่ในอำนาจของใจ ทุกอย่างที่ปรากฏเป็นอยู่ เป็นสิ่งเนื่องมาจากใจทั้งนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ การประคับประคองใจจึงเป็นเรื่องสำคัญมากกว่ากาย แต่ส่วนมากหลงกายมากกว่าหลงใจ สงวนกายมากกว่าสงวนใจ รักษาเปลือกมากกว่ารักษาเนื้อ เขาจึงสุขบ้างทุกข์บ้าง ลุ่ม ๆ ดอน ๆ อยู่เสมอ ในทางศาสนาถือว่า กายจะเป็นอยู่โดยบำรุงแต่อาหารกายอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องเป็นอยู่โดยการให้อาหารแก่ใจด้วย อาหารของใจคือธรรมะ อันเป็นหลักคำสอนในทางศาสนา ทุกคนจึงต้องมีหลักศาสนาเป็นหลักใจ เพียงแต่ถือศาสนาเป็นหลักใจเท่านั้นยังไม่พอ ต้องนำเอาหลักนั้น ๆ มาฝึกใจให้ดีด้วย เพราะใจที่ได้ฝึกไว้ดีย่อมทำบุคคลให้ดีงามกว่าสิ่งใด ๆ ทั้งหมด ดังคำที่กล่าวไว้ว่า "จิตที่ตั้งใจไว้ชอบแล้ว จักทำให้เป็นผู้ประเสริฐยิ่งกว่าการกระทำของใคร ๆ ทั้งหมด" และในทางตรงกันข้าม จิตที่ตั้งไว้ผิด เพราะไม่ได้รับการอบรมให้ดีขึ้นตามสมควรแล้ว ย่อมนำความเดือดร้อนมาให้มากกว่าสิ่งใดหมด ดังพุทธภาษิต "จิตซึ่งตั้งไว้ผิดแล้ว จักทำเขาให้เลวทราม

ยิ่งกว่าความพินาศฉิบหายที่คนเห็นโจรหรือคนจองเวรเห็นคนจองเวร ทำแก่กันนั้นเสียอีก" เรื่องของการรักษาใจให้ดีงาม จึงเป็นกิจจำเป็นสำหรับคนทุกคนและการรักษาใจให้ดีงามนั้น ก็คือการทำใจให้สงบเป็นสมาธินั่นเอง สมาธิจึงเป็นจุดหมายของชาวพุทธผู้หวังความสงบสุขในด้านใจ

มีบางคนกล่าวว่า ไม่เห็นจำเป็นอะไรที่จะมานั่งภาวนาทำใจให้เป็นสมาธิ เพียงแต่เราทำความดี ไม่ทำชั่วเสียหายก็พอแล้ว คำพูดเช่นนี้ฟังดูก็เข้าทีในขั้นต้นแต่พอคิดให้ซึ้งแล้วก็ไม่เป็นการกล่าวที่ถูกต้อง เพราะในโอวาทคำสอนของพระพุทธองค์ก็ทรงกล่าวไว้เป็นสามระยะ คือ

๑. การไม่ทำบาปทั้งปวง

๒. การทำกุศลให้ถึงพร้อม

๓. การทำจิตให้ขาวสะอาด

นี่เป็นโอวาทของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เพียงแต่การทำดีไม่ทำชั่วนั้นก็ได้เพียงปฏิบัติตามข้อหนึ่งข้อสองเท่านั้น ทำไมพระองค์จึงตรัสข้อสามไว้อีกเล่า ก็เพราะเพียงสองประการเท่านั้น อันคนเราที่ปฏิบัติศีลธรรมนั้นบางทีก็ทำได้ บางทีก็เกิดอึดหนาระอาใจเลิกเสียแล้ว ทำไมเขาจึงเลิกจาก

การทำดีเล่า มูลฐานก็มาจากการที่ใจของเขาไม่ได้รับการอบรมให้สูงพอที่จะพ้นระดับของความชั่วไปได้นั่นเอง ความชั่วจึงไหลมาท่วมทับใจของเขาให้หมักดองในความชั่วนั้น ๆ จนถอนไม่ออก กลายเป็นคนเสียคนไปเสียก็มีเป็นจำนวนมาก

ฉะนั้นการทำใจให้สะอาดจึงเป็นกิจที่สาธุชนควรทำด้วยประการหนึ่ง ก็การที่จะทำใจให้สะอาดนั้น ข้อสำคัญอยู่ที่การหมั่นฝึกบ่อย ๆ และวิธีการฝึกจิตนี้เองเป็นการทำสมาธิในพุทธศาสนา จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมนำสุขมาให้ ฉะนั้น การฝึกจิตจึงเป็นความดีแท้ประการหนึ่ง

แต่ในเรื่องการฝึกจิตให้เป็นสมาธิหรือเจริญภาวนานี้ มีข้อเสียอยู่บางประการในหมู่ผู้ชอบการเจริญภาวนาคือ ไม่นิยมการศึกษาเสียเลย อาจารย์ไม่สนใจในการศึกษา เพราะในสมัยของท่านนั้น การศึกษาทางศาสนายังไม่เจริญพอ ผู้ที่บวชเข้ามาก็เรียนรู้ข้อปฏิบัติแต่เพียงเล็กน้อยแล้วเจริญภาวนาตามแบบที่ครูเก่า ๆ ได้สอนไว้ ท่านก็ทำมาดีในยุคที่คนเจริญด้วยการศึกษากันแล้ว ผู้ที่จะสอนศาสนาก็ต้องมีความรู้พอเสมอเขา หรือยิ่งไปกว่าเขาผู้ศึกษา จึงจะสามารถจูงใจให้เขาหันมาเลื่อมใสในทางของพระได้ ถ้า

หากนักปฏิบัติธรรมเป็นแต่เพียงนักปฏิบัติแต่ไม่มีความรู้ ไม่เข้าใจวิธีอธิบายให้เหตุผลแก่ผู้ฟังแล้ว ก็เป็นการปิดทางของนักศึกษามิให้เข้าหาทางได้ประการหนึ่ง ฉะนั้น การศึกษาทางตำราหรือทางใดอื่นเป็นทางเพิ่มพูนปัญญาของตนแล้ว นักปฏิบัติทั้งหลายควรทำอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสมัยนี้ก็เป็นสมัยของเหตุผลด้วยแล้ว นักปฏิบัติธรรมต้องฉลาดและมีความรู้รอบตัวทุกด้าน การศึกษากับการปฏิบัติจึงต้องเดินคู่กันไปเสมอ นักปฏิบัติที่ไม่สนใจในการศึกษา คือนักปฏิบัติที่ปิดตาแล้วเดินไปน่ากลัวจะตกเหวได้ง่าย ส่วนนักศึกษาที่รู้มากแล้วขาดการปฏิบัติก็เช่นเดียวกันกับคนที่มีอาหารการกินมาก ๆ จนไม่รู้ว่าตัวจะกินอะไรดีนั่นเอง และบางทีก็ไม่ได้กิน มัวแต่อวดอยู่จนอาหารเสียไปหมด น่าสงสารเหมือนกัน

ในครั้งพุทธกาล พระศาสดาของเราก็ทรงเป็นนักศึกษาที่มีความรู้รอบตัว สามารถพูดอธิบายธรรมะของพระองค์โดยการนำมาเปรียบกับความรู้ประเภทอื่นๆ ได้เกือบทุกอย่าง สาวกของพระองค์เช่นพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ ก็ล้วนเป็นนักศึกษาที่ทรงความรู้ทั้งนั้น ได้

หันมาเลื่อมใสในพระศาสดาก็เพราะเห็นว่ามีความรู้ความสามารถดีกว่าตนจึงยอมตนเป็นสาวก นี่แสดงให้เห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นก่อนที่จะเป็นนักปฏิบัติ เมื่อได้ลงมือเป็นนักปฏิบัติแล้ว ก็ยังจำเป็นที่จะต้องศึกษาต่อไปอีกด้วย เพื่อให้ตนเป็นคนหูยาว ตายาวอยู่เสมอ การศึกษาด้วยความมีเหตุผลและรู้ทันต่อเหตุนั้น ๆ หาทำให้นักปฏิบัติเสียคนแต่อย่างใดไม่ ส่วนนักปฏิบัติที่ไม่สนใจในการศึกษาเลยนั้นจะเป็นการถอยหลังเข้าป่าเสมอไป ไม่สามารถจะพูดอะไรกับใครในเรื่องที่มีเหตุผลได้

เหตุนี้แหละขอพวกนักปฏิบัติและปริยัติจงเดินทางมาพบกันที่ตรงกลาง แล้วร่วมมือกันทำกิจของศาสดาผู้มีความเอ็นดูกรุณาหวังประโยชน์ เกื้อกูลแก่ชาวโลกได้ทรงกระทำมาแล้วกันเถิด ข้อถกเถียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จักหายไป ไม่ทำให้เกิดความขุ่นใจกันอีกต่อไป

สภาพของจิต

ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่าสมาธิเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องมี ทุกคนควรฝึกหัดจิตของตนให้เป็นสมาธิเพื่อให้จิตนั้นเป็นจิตอ่อนโยนอยู่ในอำนาจเหมาะแก่การที่จักใช้

งานต่อไป ก่อนที่จะดำเนินเรื่องการฝึกหัดสมาธิ ควรมาศึกษากันถึงสภาพของจิตสักเล็กน้อย พอให้ทราบว่าจิตนี้เป็นอย่างไร ในการศึกษาเรื่องนี้คำอธิบายที่ดีที่สุดก็คือ คาถาอันมีมาในจิตวรรคธรรมบท เป็นคำอธิบายลักษณะจิตอย่างชัดเจนทีเดียว สำหรับในที่นี้จักยกมากล่าวแต่บางตอนพอเป็นแนวทางของผู้สนใจคือ

๑. ชนผู้มีปัญญา ย่อมทำจิตที่ดิ้นรน กลับกรอก รักษาได้ยาก ห้ามได้ยาก ให้ตรงดุจนายช่างดัดลูกศรให้ตรงได้ฉะนั้น

๒. การฝึกจิตอันข่มได้ยาก เป็นธรรมชาติเร็วมักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เป็นการดี เพราะเหตุว่าจิตที่ฝึกดีแล้วเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข

๓. ผู้มีปัญญาพึงรักษาจิต ที่เห็นได้แสนยากละเอียดยิ่งนักมักตกไปในอารมณ์ตามความใคร่ เพราะว่าจิตที่คุ้มครองไว้ได้เป็นเหตุนำสุขมาให้

๔. ชนเหล่าใดจักสำรวมจิต อันไปในที่ไกลเที่ยวไปดวงเดียว ไม่มีสรีระ มีถ้ำคือกายเป็นที่อาศัย ชนเหล่านั้นจักพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร

พระพุทธภาษิตทั้ง ๔ คาถาที่ยกมานี้ ถ้าเราอ่านด้วยความพินิจแล้วก็จักเห็นได้ว่า ลักษณะของจิตนั้นเป็นอย่างไร และถ้าปล่อยไว้ตามเรื่องของมันจักให้โทษแก่เราอย่างไรบ้าง ถ้าเราคิดให้ดีแล้วจักเห็นได้ด้วยตนเอง แต่คนส่วนมากที่พอใจในสิ่งอันเป็นมายา ไม่พอใจความจริง ไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องเช่นนี้กัน เพราะตนคิดเห็นเสียว่า การที่ทำอะไรตามที่ใจอยากดิ้นรนนั้นเป็นความสุข หาเข้าใจไม่ว่าการหักห้ามใจจากความอยากทุกอย่างเป็นความสุข คนส่วนมากชอบสมัครเป็นทาสมากกว่าที่จักดิ้นรนเพื่อความเป็นไทและตราบใดเท่าที่เขายังอยากเป็นทาสอยู่นั้น ใครไปติเรื่องความเป็นทาสเขาก็หาพอใจไม่ ชอบให้ทุกคนมาเป็นทาสอย่างที่ตนเป็นอยู่นั้นแหละจึงจักถูกใจ นี่คือสภาพของใจที่มิได้ฝึกหัดอบรมในทางที่ถูกต้อง โลกที่ต้องเดือดร้อนก็เพราะมนุษย์เป็นโรคจิตทรามกันมาก และทั้ง ๆ ที่เป็นกันอยู่ก็ไม่อยากหาหมอรักษา ความยุ่งยากจึงมีติดต่อกันเรื่อยไปไม่รู้จบ น่าสงสารคนจำพวกนี้มาก ใครที่ตื่นแล้วจึงควรช่วยกันบอกเขาให้รู้ตัวเสียบ้างว่า ตัวเขานั้นเป็นราชสีห์มิใช่ลูกแกะ แต่เพราะถูกมายาอันเป็นเช่นหนังแกะหุ้มไว้จึงเข้าใจผิด บอกให้เขาเอาหนังแกะออกเสีย แล้วทำตนให้เป็นสิงห์กันเถิด

สภาพของจิตนั้นถ้าจักรวมกล่าวกันแล้วก็หมายความว่า มันอาศัยอยู่ในคูหา คือ กาย ไม่มีรูปร่างที่จักเห็นได้ด้วยตา ไม่มีสรีระ เป็นสิ่งละเอียดมาก มีอยู่อันเดียวเที่ยวไปตามวิถีทางอันไกลมาก ตามปกติก็ดิ้นรนกลับกรอกอยู่เสมอ ห้ามไว้ได้ยาก รักษาได้ยาก เพราะชอบตกไปตามอารมณ์ที่มันพอใจอยู่เสมอ เหมือนปลาที่ชอบดิ้นรนไปหาน้ำ และเป็นสิ่งที่เกิดดับอย่างรวดเร็วมากจนตามมันไม่ทัน เมื่อลักษณะของจิตเป็นอยู่ในรูปนี้แล้ว พระพุทธองค์จึงสอนการฝึกหัดดัดจิตเหมือนนายช่างสอนดัดลูกศรให้ตรงบ้าง สอนการสำรวมจิตว่า จักเป็นเหตุให้พ้นจากเครื่องผูกของมารบ้าง และยังทรงแสดงอานิสงส์ไว้ว่า จิตที่รักษา คุ้มครอง ข่มไว้ได้ สำรวมไว้ได้ เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขที่แท้ พุทธดำรัสทั้งมวลจึงเป็นเช่นแนวทางที่ชี้บอกให้สาธุชนทราบไว้ว่า ควรจัดการกับจิตของตนอย่างไรกัน ไม่มีทางอื่นใดอีกแล้ว นอกจากการทำจิตให้สงบลงได้เป็นสมาธิเท่านั้น ฉะนั้นสมาธิจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน ที่รู้สึกสำนึกตนได้ว่า ตนมีโรคจิตบางประการอยู่ และถ้าขืนทิ้งไว้มันจะยุ่งยากมากขึ้นทุกที จักได้หันมาสนใจในธรรมปฏิบัติ อันจักทำจิตของตน

ให้สงบอยู่ในอำนาจของตนได้ อารมณ์ร้ายต่าง ๆ ในโลก ก็จักไม่รั้งจิตจูงใจไปสู่อำนาจของมัน กล่าวได้ว่าพระยามาร ต้องหมดฤทธิ์หมอบอยู่แทบเท้าของบุคคลที่เป็นตัวเอง การเป็นตัวเองก็คือการรักษาใจของตนไว้ได้อย่างมั่นคงนั่นเอง คนที่ใจดีอย่างนี้เรียกได้ว่าเป็นวีรชนคนกล้า เป็นชินะบุคคลผู้ชำนะตนเองได้ เป็นความชนะที่ดียิ่งสมดังคำของพระพุทธองค์ ที่ว่า อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย การชำนะตนนั้นแหละเป็นความชำนะที่ดียิ่ง และคนเราจักชำนะตนได้ ก็โดยวิธีฝึกจิตของตนตามแบบแห่งการทำสมาธิดังกล่าวแล้ว การทำสมาธิจึงเป็นวิธีการอันดียิ่ง ในการทำจิตของตนให้เป็นสมาธิเพื่อเอาชนะมารคือกิเลส

ทุกคนต้องการสมาธิ

ในชั้นเรียนในโรงเรียนมีเด็กน้อย ๆ ศึกษาวิชาการต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เด็กบางคนมีสมองดีทำอะไรถูกต้องเสมอ แต่บางคนทำอะไรไม่เรียบร้อยมักขาดตกบกพร่องเสมอ การที่เป็นไปเช่นนี้ก็เพราะอะไรเล่า บางคนก็ว่าเพราะตั้งใจเรียนและตั้งใจนั้นมีใจสงบเป็นสมาธิ สมาธิจึงได้มีแต่เด็ก ๆ และถ้าเราสังเกตจักเห็นได้ว่าเด็กบางคนที่คิดปัญหา

ยาก ๆ เขาจักนั่งหลับตาบ้าง นั่งมองเพดานเป็นเวลานาน ๆ บ้าง เอามือกุมขมับแล้วก้มบ้าง นั่นเขาทำอะไร เด็กเหล่านั้นได้ทำสมาธิทั้ง ๆ ที่เขาไม่รู้ว่าสมาธิเป็นอย่างไร แต่เขาก็ยังต้องการสมาธิสำหรับการเรียนของเขา ถ้าเราพาเด็กไปดูอะไร ๆ มาแล้ว เวลากลับมาเราขอให้เขาเล่าอะไรที่เขาได้เห็นมาให้เราฟัง ในขณะเล่าถ้าเกิดติดขัดขึ้นมา เขาจักหลับตาทันทีเพื่อรวมกำลังใจให้เป็นอันเดียว นึกแต่สิ่งเดียว ประเดี๋ยวก็บอกว่า หนูนึกได้แล้วมันเป็นเช่นนี้ ๆ เด็กน้อยทุกคนจึงทำสมาธิอยู่โดยเขาไม่รู้ตัว เด็กบางคนชอบความเงียบมักหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียว แล้วขบคิดปัญหาอะไรต่าง ๆ อันการกระทำเช่นนั้นก็เพื่อหลีกจากอารมณ์อันจักทำใจให้ไขว้เขวนั่นเอง สำหรับผู้ใหญ่ทุกท่านที่ทำงานอาชีพไม่ว่าประเภทไหน ย่อมต้องการกำลังใจอันมั่นคงเพื่อประกอบธุรกิจ ยิ่งท่านผู้ยิ่งใหญ่ต้องทำงานหลายหน้าที่ด้วยแล้ว ความตั้งใจมั่นเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด ในขณะทำงานประเภทใดอยู่ ความคิดทั้งหมดต้องมาจดจ่ออยู่ที่งานนั้นโดยเฉพาะ จึงกะโครงการได้โดยไม่ผิดพลาด ถ้าจิตไม่สงบแล้วสั่งงานผิดหมด ผลร้ายก็จักเกิดแก่การงาน ยิ่งในเวลาสำคัญเช่นการรบทัพจับศึก ทหารที่เป็นนายใหญ่ต้องมีใจ

สงบเป็นสมาธิจึงจักกะแผนการณ์ได้โดยไม่ผิดพลาด ถ้าหากว่าท่านที่ทำงานใหญ่ได้หันมาสนใจในด้านนี้บ้าง ก็จักเป็นการเพิ่มพูนกำลังใจขึ้นอีกมากมาย แต่ดูเหมือนว่าน้อยคนนักที่จักสนใจในด้านนี้ เขามักเหความสนใจไปสู่กามคุณว่างจากงานก็เพลิดเพลินไปในทางนั้น ๆ อันเป็นการทำลายกำลังใจของตนในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ สุขภาพทางจิตจึงทรุดโทรม ผลสุดท้ายก็เป็นคนครึ่งดีครึ่งบ้าไปก็มีอยู่ไม่น้อย น่าสงสารที่เขาตั้งเข็มไว้ผิดทาง มีทางใดบ้างหนอที่เราจักช่วยกันหมุนเข็มของเขาให้หาหลักธรรมเสียบ้าง ขอให้คิดเถิดท่านสาธุชนทั้งหลาย

แม้คนที่ประกอบอาชีพในทางทุจริต เขาก็ยังต้องการสมาธิ ในขณะที่เขาวางแผนการณ์ร้ายต่าง ๆ และบางทีต้องทำใจให้เป็นสมาธิอยู่นาน จึงกะโครงการได้สำเร็จ แต่สมาธิแบบนี้เป็นหินสมาธิ เป็นเรื่องการตั้งใจผิด อันมีมูลมาจากความเห็นผิดนั่นเอง ไม่เป็นสมาธิที่ควร ถึงทำไปก็ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนแก่ท่าน สาธุชนทั้งหลายไม่ชมเชย แต่สมาธิที่เป็นไปในทางก่อสร้างนิสัยอันดีงามนั้น

เป็นกิจที่ควรสรรเสริญโดยแท้ ควรช่วยกันทำให้มาก ๆ จักได้เป็นกำลังของกองทัพธรรมต่อไป กองทัพธรรมเป็นกองทัพที่รบกับความชั่วโดยวิธีสงบ ถือหลักว่าชำนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ ชำนะความชั่วด้วยความดี ทหารของกองทัพต้องมีใจสงบเป็นสมาธิ จึงจักอยู่ในกองทัพได้นาน ถ้าไม่มีใจสงบพอแล้วก็ไม่สามารถจักทนอยู่ได้ มักพ่ายแพ้แก่ข้าศึกคือกามคุณ ในสมัยนี้ทหารชั้นดีมีความรู้ในทางธรรมอันจักเป็นกำลังของกองทัพต่อไป ต้องโยนเครื่องแบบทิ้งไปเป็นจำนวนมาก ก็เนื่องจากไม่ได้หัดให้ทำจิตเป็นสมาธิ จึงต้องแพ้แก่รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส อันเกิดจากการยั่วเย้าของโลก กองทัพธรรมจึงอ่อนเพลียลงทุกวัน ถ้าหากพวกทหารชั้นนำ คือพวกภิกษุไม่หันมาสนใจกันแล้ว เกรงไปว่าจักพาตัวไม่รอดกัน เพราะโลกกำลังยั่วเย้าเต็มที่และน่าสนุกเสียด้วย ทางที่จักป้องกันได้ก็โดยการหันมาสนใจในด้านปฏิบัติกันบ้าง ช่วยคนที่ทำความดี ในด้านทำจริงกันบ้าง อย่าให้เขาต้องอับเฉาอยู่ในป่าตลอดไป เพราะดูเหมือนว่าท่านผู้หลักผู้ใหญ่บางท่าน ไม่ค่อยให้เกียรติแก่พระที่อยู่ป่าและที่ทำงานอันเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน นอกจากไม่ให้เกียรติแล้ว ดูเหมือนยังหาทางกีดกันเสียด้วย

น่าเสียใจในความเมาบางประการของท่าน มีทางใดที่จัก ชวนท่านมาทำสมาธิกันเสียบ้าง มีทางใดที่จักชวนท่านให้มาเป็นศิษย์ตถาคตที่แท้จริงกันบ้าง ใครหาทางได้พบโปรดกระซิบบอกกันบ้างเถิด จักเป็นกุศลแก่วงงานพระศาสนามากทีเดียว

เครื่องกั้นจิต

ในตอนก่อน ได้กล่าวถึงสภาพของจิตโดยทั่วไป เพื่อให้เข้าใจในลักษณะของมันว่า มีปกติเป็นอย่างไร เพียงแต่รู้ลักษณะโดยส่วนรวมยังไม่พอ เราต้องศึกษาต่อไปอีกว่า ทำไมบางคราวจิตผ่องใส บางคราวจิตไม่ผ่องใส บางคราวเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ เพราะมีคำกล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จิตนี้เป็นธรรมชาติผุดผ่อง แต่ต้องมัวหมองเพราะกิเลสที่จรมา" คำนี้บ่งให้เราได้ทราบว่า ปกติของจิตนั้นมีความผ่องใสอยู่ แต่เพราะอาศัยการไปรับเอาอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย จึงเกิดอาการขุ่นมัวไป ฉะนั้นสิ่งที่จักทำจิตให้ขุ่นมัวก็ได้แก่อารมณ์ที่จรมานั่นเอง ก็อารมณ์ที่จรมานั้น เมื่อใจได้รับแล้วก็เก็บไว้ไม่ปล่อยให้พ้นไป เหมือนกับเราถ่ายรูปพอเปิดปากกล้อง

ภาพก็เข้าไปติดอยู่ที่ฟิล์ม ตาหู จมูก ลิ้น กาย เป็นปาก กล้องที่เปิดอยู่เสมอ และภาพนั้นจึงเข้าไปติดอยู่ที่กระจก คือใจ ในบางครั้งเราจึงนึกไปถึงภาพอดีต แม้จะเกิดขึ้น นานแล้ว เหมือนกับเราไปนั่งเปิดสมุดเก็บภาพดูเก่าๆ นั่นเอง ภาพที่เข้าไปติดอยู่ในใจนานๆ นี่เองเป็นเครื่องกั้นจิตมิให้ บุคคลได้บรรลุคุณงามความดี ในธรรมะท่านเรียกว่า นิวรณ์ แปลว่าธรรมเป็นเครื่องกั้นจิต มีอยู่ ๕ ประการด้วยกันคือ

๑. พอใจรักใคร่ในอารมณ์ที่ชอบใจ มีรูปเป็นต้น เรียกว่า กามฉันทะ

๒. ปองร้ายผู้อื่น เรียกว่า พยาบาท

๓. ความที่จิตหดหู่และเคลิบเคลิ้ม เรียกว่า ถีนมิทธะ

๔. ฟุ้งซ่านและรำคาญ เรียกว่า อุทธัจจกุกกุจจะ

๕. ลังเลไม่ตกลงใจ เรียกว่า วิจิกิจฉา

ถ้าจะเปรียบจิตเดิมก็ประดุจน้ำที่ใสสะอาด จนสามารถ มองเห็นอะไรได้ชัดเจน หรืออาจใช้เป็นเครื่องส่องแทนกระจก เงาได้ แต่ในขณะที่นิวรณ์ห้าตัวใดเข้าครอบงำแล้ว สภาพของ น้ำที่สะอาดนั้นก็เปลี่ยนไปทันที เช่นในขณะกามฉันทะครอบงำ

ก็กลายเป็นเช่นกับน้ำที่ระคนด้วยสีต่าง ๆ แดงบ้าง เขียวบ้าง เลอะเทอะไปหมด จิตที่ถูกพยาบาทครอบงำก็เช่นกับน้ำกำลังเดือดบนเตาไฟ จิตที่ถูกถีนมิทธะครอบงำ เป็นดุจน้ำที่ถูกจอกแหนปิดไว้ ทำให้ไม่สามารถมองเห็นอะไรในน้ำได้ จิตที่ถูกอุทธัจจกุกกุจจะครอบงำเป็นดุจน้ำที่กระเพื่อมอยู่เป็นนิตย์ ส่วนจิตที่ถูกวิจิกิจฉาครอบงำ เป็นดุจน้ำขุ่นเป็นตมตั้งอยู่ในที่มืด ลักษณะของน้ำที่เป็นไปในสภาพที่กล่าวมานี้ ไม่เป็นวิสัยที่บุคคลจักส่องดูเงาหน้าได้ฉันใด จิตที่ถูกนิวรณ์ห้าครอบงำก็ไม่เป็นวิสัยที่จะรับรองสมาธิภาวนาได้ฉันนั้น

ก็นิวรณ์ห้าที่เกิดขึ้นกลุ้มรุมในจิตของคนนั้นเนื่องมาจากอะไรเล่า เพราะทุกอย่างย่อมมาจากเหตุ ขาดเหตุแล้วผลก็จักไม่มี เราจึงควรศึกษาให้ทราบถึงเหตุเกิดของมันไว้ด้วย เพื่อจักได้หาทางป้องกันได้ง่าย ในคัมภีร์เอกนิบาต อังคุตตรนิกายได้พรรณนาเหตุเกิดนิวรณ์ไว้ดังนี้คือ

๑. สุภนิมิต ถือว่าสวยงามเป็นเหตุเกิด กามฉันทะ
๒. ปฏิฆนิมิต กำหนดไว้แต่เรื่องความคับแค้นใจเป็นเหตุให้เกิดความพยาบาท
๓. อรติ ความไม่ยินดี ตนฺทิ ความคร้าน วิชมฺภิตา ความบิดเบือน ภตฺตสมฺมท ความเมาอาหาร ลีนฺจิตฺต ความมีจิตหดหู่ แต่ละอย่าง ๆ เป็นเหตุเกิดถีนมิทธะ

๔. เจโสอวูปสม ความไม่ระงับจิต เป็นเหตุเกิดอุทธัจจกุกกุจจะ

๕. อโยนิโสมนสิการ ความทำในใจโดยไม่แยบคาย เป็นเหตุเกิดวิจิกิจฉา

เมื่อได้ทราบว่า นิวรณ์เป็นอย่างไร และอะไรเป็นมูลเหตุให้เกิดนิวรณ์ขึ้น ต่อไปก็ควรจักหาอุบายกำจัดนิวรณ์นั้นๆ ให้หมดไป ก็การที่จักกำจัดนิวรณ์นั้นต้องปฏิบัติตามแนวทางอันตรงกันข้ามกับเหตุ ที่จักทำให้เกิดนิวรณ์ดังต่อไปนี้

๑. อศุภนิมิต ความหมายว่าไม่สวย ไม่งาม เป็นเหตุให้ละกามฉันทะได้

๒. เมตตา ความสนิทสนม ความสงสาร เป็นเหตุละพยาบาทได้

๓. อารัมภธาตุ ความเริ่ม นิกกม ความพยายาม ปรกกม ความบากบั่นอันรวมกันเข้าในความเพียรไม่หดหู่ ทำตนให้เป็นคนว่องไวเสมอ เป็นเหตุละถีนมิทธะได้

๔. เจตโสวูปสม ความสงบใจเป็นเหตุละอุทธัจจกุกกุจจะได้

๕. โยนิโสมนสิการ ความทำในใจโดยแยบคายเป็นเหตุละวิจิกิจฉา

ก็และการที่จักอบรมธรรม อันเป็นคู่ปรับกับนิวรณ์ให้เกิดขึ้นนั้น จักทำได้โดยวิธีการทำสมาธิเท่านั้น เพราะตราบใดที่เรายังมิได้ผูกใจของเราไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะแล้ว มันก็จักแส่ไปหาสิ่งที่มันชอบใจได้เสมอ การทำจิตให้เป็นสมาธิจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด และเป็นกิจควรทำโดยเร็วอย่าชักช้า ดังคาถาในพระธรรมบทกล่าวไว้ว่า "ถ้าเจ้าจักทำความดีแล้วจงรีบทำเสียทันที อย่าปล่อยช้าไว้ เพราะการทำช้า ๆ เป็นเหตุให้จิตตกไปสู่บาปได้ง่าย" ถ้าเราไม่รีบฝึกหัดจิต ๆ ก็จักแส่ไปตามเรื่องมันเอง ความทุกข์อันเกิดจากจิตนำมาให้ก็มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว เพราะตามปกตินั้นจิตสามัญย่อมถูกนิวรณ์ตัวใดตัวหนึ่งครอบงำเสมอ ผลัดเปลี่ยนกันเรื่อยไป บางขณะนิวรณ์ตัวเดียวอาจตั้งอยู่ในจิตได้นาน ๆ เช่นว่าบุคคลผู้มีความฝักใฝ่ในกามารมณ์ ไม่รู้จักอิ่มด้วยเรื่องนี้ ทุกวันเวลาจิตของเขาก็คิดแต่เรื่องกามเท่านั้น และขณะที่จิตฝักใฝ่ในกามนั้น ความปลอดโปร่งจิตก็ไม่มี ถ้าได้สมหมายก็มัวเมาอยู่ในมัน ถ้าไม่ได้ก็เป็นเหตุเกิด

ความเกลียดบ้าง พยาบาทบ้าง ฟุ้งซ่านรำคาญบ้าง หาเรื่องใส่ตัวไม่รู้จักจบสิ้น ความสว่างไม่มีในใจ เพราะถูกม่านหนาคือกามมากั้นไว้เสียแล้ว แม้เมื่อตัวนิวรณ์อื่นเข้าครอบงำ ก็มีภาวะเช่นเดียวกัน จิตสามัญจึงเป็นจิตที่มีเครื่องปกปิดอยู่เสมอ การเอาเครื่องปกปิดออกเสียเป็นการดี วิธีการนำเครื่องปกปิดออกจากใจ นั้นแหละคือวิธีของการทำสมาธิ เมื่อได้บำเพ็ญสมาธิจนจิตสงบไม่มีนิวรณ์ห้าปรากฏแล้ว ก็จักบรรลุปฐมฌาณ อันมีองค์ห้าประการ คือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข และสมาธิ คือความเป็นหนึ่ง ขอให้เข้าใจว่าในขณะใด จิตปลอดจากนิวรณ์ห้าก็ชื่อว่าได้บรรลุองค์ฌานคือ วิตก วิจารณ์ ปีติ สุข เอกคุคตา แล้ว และถ้าไม่หยุดเสีย คงสืบต่อเรื่อยไปก็คงพบความสงบ และประณีตขึ้นไปโดยลำดับ พระพุทธองค์จึงชมเชยผู้ละนิวรณ์ห้าได้เด็ดขาดว่า "ภิกษุใดละนิวรณ์ห้าเสียได้ ภิกษุนั้นย่อมเป็นผู้หมดทุกข์ หมดความสงสัย หมดกิเลสเครื่องแทงใจดังลูกศร ย่อมละฝั่งแห่งสังโยชน์ได้เหมือนงูลอกคราบเก่าทิ้งไปฉะนั้น"

การทำสมาธิอย่างง่าย ๆ

เมื่อเราได้ศึกษามาเป็นลำดับถึงเหตุ และจุดมุ่งหมายของการทำสมาธิมาแล้ว เป็นการสมควรที่สาธุชนพึงสนใจในการทำสมาธิกันบ้าง เพื่อผลการอยู่สุขสบายในโลกหน้าด้วย บางคนอาจนึกในใจว่า จักมีเวลาไหนมาทำสมาธิกัน เพราะมีการงานที่จักต้องทำกันมาก การกล่าวเช่นนี้มิใช่เป็นการกล่าวชอบ เป็นการกล่าวที่เกิดจากความคิด ที่จักผูกตัวเองไว้ในคอกจนไม่อยากออก เหมือนหมูที่ถูกขังอยู่ในคอก อันการทำสมาธิสำหรับผู้ครองบ้านเรือนนั้นเป็นงานที่ทำได้ทุกคน การทำเช่นนั้นก็เป็นการหาความสงบใจ เป็นการเพิ่มความสุขให้แก่ตนเอง อีกประการหนึ่งร่างกายของเราถ้าใช้งานมาก ก็ต้องมีการพักผ่อนมิใช่หรือกายได้พักผ่อนแล้ว แต่ใจของท่านไม่เคยได้พักบ้างเลยใจมันทำงานมากกว่ากาย และมีอาการเหนื่อยเหมือนกันจึงควรได้รับการพักผ่อนบ้างตามสมควร อันการพักใจนั้นต้องพักด้วยการทำสมาธิ บางคนชอบพักใจโดยวิธีแสวงหาความเพลิดเพลิน เช่นไปดูหนังดูละครเป็นต้น นั่นมิใช่เป็นการพัก แต่เป็นการหางานให้ใจเพิ่มขึ้นอีก เพราะการได้พบสิ่งที่เพลิดเพลินนั้น ใจต้องเก็บเอามาคิด เป็นนิวรณ์

ต่อไปอีกไม่เป็นการจบสิ้นกันเลย ส่วนการพักโดยทำสมาธินั้น เป็นการพักจริง ๆ หายเหนื่อยใจ และเมื่อใจได้พักแล้วกายก็พลอยได้พักผ่อนไปด้วยในตัว การนั่งสมาธิที่เป็นสมาธิจริงๆ หนึ่งชั่วโมงดีกว่าการนอนหลับตั้งหลายชั่วโมง ขอให้ท่านปลุกความพอใจให้เกิดขึ้นในอันที่จักทำเถิด ท่านทำไปก็จักเห็นผลแห่งการปฏิบัติด้วยตัวท่านเอง ข้าพเจ้าเป็นเพียงผู้ชี้บอกหนทางให้ท่านเดินเท่านั้น ปัญหาเรื่องการเดินนั้นอยู่ที่ท่านเอง ข้าพเจ้าจักบอกวิธีเดินทางง่าย ๆ แก่ท่านต่อไป

ก. สวดมนต์ก่อนนอน ความภักดีในศาสนาจักเกิดขึ้นได้ โดยการนึกถึงผู้ประกาศศาสนาเสมอ ๆ ในฐานะที่พวกเราเป็นชาวพุทธ เราฝากชีวิตของเราไว้กับพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์เป็นผู้นำทางของใจของพวกเรา เราเป็นผู้เชื่อและไว้ใจในพระองค์ ยอมทำตามคำสอนคำเตือนของพระองค์ทุกอย่าง จึงได้เปล่งวาจา "ข้าพเจ้าขอถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะที่พึ่งที่นับถือ" คำสอนของพระองค์เราเรียกขานกันว่าพระธรรม เป็นประดุจแนวทางที่บอกให้เราทุกคนเดินไปเพื่อความรอดพ้น คำสอนของพระองค์เป็นคำสอนที่ถูกแท้เหมาะแก่การปฏิบัติตามของคนทุกชั้น จึงเป็นธรรมที่เหมาะ

แก่สมัย อย่างหาธรรมใดมาเปรียบปานมิได้ เราได้เปล่งวาจา "ข้าพเจ้าขอถึงพระธรรมว่าเป็นที่พึ่งที่นับถือ" พระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติตรง ดี ชอบ ตามธรรม เป็นตัวอย่างของธรรมจรรยาแห่งชาวโลก เป็นผู้ถือดวงประทีปที่พระพุทธองค์จุดให้สว่างไสวในครั้งกระโน้น ให้คงรุ่งโรรน์อยู่ตลอดไป พระสงฆ์เป็นผู้นำทางของชาวบ้านเราทั้งหลายยินดีเดินตามพระสงฆ์ จึงได้เปล่งวาจานมัสการท่านว่า "ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง" พระพุทธ-พระธรรม-พระสงฆ์ จึงเป็นหลักแห่งความภักดี เป็นหลักที่ชาวพุทธควรนำตนเข้าใกล้ให้แนบสนิทอยู่กับใจเสมอ ในขณะใดเรามีพระอยู่ในใจเราก็ปลอดภัย แต่ขณะใดเราไม่มีพระอยู่ในใจ ความปลอดภัยก็ไม่มี จึงควรเชิญพระเข้ามาอยู่กับตัวเสมอ

การเชิญพระมาอยู่กับตนหมายถึงน้อมเอาพระคุณของท่านมาใส่ตน มิใช่เป็นการเชิญแบบไสยศาสตร์ที่พวกเล่นพระเครื่องรางเขาทำกัน การทำแบบนั้นเป็นวิธีการนอกพุทธศาสนา วิธีเชิญพระที่ถูกต้อง ทำได้โดยการรู้จักพระพุทธ--พระธรรม—พระสงฆ์ โดยพระคุณหรือความดี

นั้นๆ มาใส่ในตัวเรา โดยการทำดีให้คล้ายกับที่พระองค์ได้เคยทรงทำมาแล้ว ขณะใดที่เราทำดีอย่างพระองค์ทำ ขณะนั้นก็ชื่อว่า เรามีพระอยู่ในตัวเรา พระคือความดีนั้นจักรักษาคุ้มครองเราให้พบแต่ความสุขความเจริญ ได้สมหมาย การนึกถึงความดีของพระ คือการสวดมนต์ในเวลาก่อนนอน ทำไมจึงบอกให้ทำก่อนนอน เพราะว่าในเวลานั้น เราว่างจากงานการแล้ว เป็นระยะของการพักผ่อน จึงควรทำกิจศาสนาเสียบ้าง อย่างน้อยก็ครั้งหนึ่ง ในชีวิตประจำวัน ศาสนิกชนของทุกศาสนาเขามีการทำอย่างนี้ทั้งนั้น ยิ่งพวกอิสลามิกชนแล้ว ยิ่งเคร่งครัดมาก เขาไหว้พระกันวันหนึ่งถึงห้าครั้ง เราชาวพุทธ ข้าพเจ้าขอให้ทำสักครั้งหนึ่งก่อนนอนและขอให้ทำเป็นกิจประจำวันจนกลายเป็นนิสัย บรรพบุรุษของพวกเราในสมัยโบราณเขาถือเคร่ง และได้ทำมาเป็นประจำ เขาจึงมีความสุขสงบกว่าเราในสมัยนี้ คนชั่วก็มีน้อยกว่าเดี๋ยวนี้ เป็นผลเกิดจากการนึกถึงพระเสมอนั่นเอง ชาวมุสลิมทมิฬชื่อคนหนึ่งคือ อคาข่าน เป็นนักอะไรหลายอย่างจนมีชื่อก้องโลก ครั้งหนึ่งถูกนักหนังสือพิมพ์ถามว่า เวลาไหนเป็นเวลาที่ท่านเป็นสุขที่สุด แกบอกว่า "ชั่วโมงที่สบาย

ที่สุดของฉัน คือชั่วโมงที่ฉันไปนั่งสงบในสุเหร่าในวันศุกร์" นี่เป็นตัวอย่างอันดีอยู่แล้ว ชั่วโมงที่สงบเป็นชั่วโมงที่สบายที่สุด ท่านมีชั่วโมงสงบในชีวิตประจำวันของท่านบ้างหรือเปล่า ถ้ายังไม่มีท่านก็เป็นคนเพียงครึ่งเดียวเท่านั้น จงทำตนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ด้วยการหาชั่วโมงสงบ เป็นชั่วโมงของท่านเองสักชั่วโมงหนึ่ง อีกยี่สิบสามชั่วโมงนั้นให้เป็นของคนอื่นเขา ท่านจะทำได้ไหม? อย่าตอบว่าทำไม่ได้ จักเป็นการทำลายตัวท่านเอง จงตอบอย่างมั่นใจว่าทำได้แน่ ๆ ดีแล้ว มาเถิดมาฟังต่อไป ในการสวดมนต์ก่อนนอนนั้น เฉพาะในครอบครัวแล้ว ควรทำกันทุกคน ทำในเวลาเดียวกัน ในที่แห่งเดียวกัน ถ้าท่านมีบ้านกว้างพอควรกันไว้สักห้องหนึ่ง ให้เป็นวิหารน้อย ๆ ในบ้านของท่านรักษาไว้ให้ขลังสำหรับพิธีทางศาสนาโดยเฉพาะ เปิดใช้เวลาทำกิจของศาสนา อย่าเข้าไปทำกิจอื่น นอกจากศาสนกิจเป็นอันขาด การทำของท่านจักขลังดีขึ้น ถ้าไม่สามารถจัดได้ในรูปนั้นไม่เป็นไร ทำเอาง่าย ๆ โดยเรียกประชุมสมาชิกในครอบครัวมาทั้งหมด แล้วเริ่มทำกิจสวดมนต์ตามแบบที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ทำพร้อมกันว่าให้ดังเป็นการประกาศความดีประจำบ้านของเรา การทำสิ่งอื่นเราทำกันดัง ๆ ได้

ทำไมการทำความดีจักให้ดังบ้างไม่ได้เล่า ถ้าเราทำกันดังก้อง ไป จักเป็นเหตุชักจูงเพื่อนบ้านให้เกิดความพอใจและเลียนแบบบ้าง เป็นเหตุให้ความดีได้ขยายตัวออกไปได้อีก นับเป็นบุญทั้งสองฝ่าย บ้านไหนมีการไหว้พระสวดมนต์ประจำบ้านๆ นั้นมีพระคุ้มครองรักษา คนในบ้านทุกคนจักเป็นคนของพระ เป็นคนดีงาม มีลูกหลานก็ว่านอนสอนง่ายไม่ต้องยุ่งใจภายหลัง เมื่อได้สวดมนต์แล้วก็ให้นั่งสงบ ใจนึกถึงความดีของพระพุทธองค์บ้าง นึกแผ่เมตตาปรารถนาให้สัตว์ทั้งปวงมีความสุขความเจริญบ้าง ในการสงบใจชั่วคราวอย่างง่ายๆ และทำกันได้ทุกคน แม้แต่เด็กเล็กๆ ก็ร่วมการทำกันได้ นี่เป็นวิธีการทำสมาธิง่ายๆ ประการหนึ่งที่ทุกคนควรทำเป็นประจำ ในสมัยนี้เป็นสมัยไทยเสื่อม มิใช่ไทยเจริญ ทำไมไทยจึงเสื่อม เหตุอันใหญ่ก็คือการที่คนไทยทำตนออกห่างจากศาสนา ลืมขนบธรรมเนียมอันดีงามของบรรพชน เราจึงพบแต่ข่าวร้ายไม่เว้นวัน คนที่ทำความเสียหายนั้นเขาเป็นคนขาดพระ เขามีความบกพร่องในทางใจ ความคิดของเขาจึงไม่สมบูรณ์ และที่เป็นไปได้เช่นนี้ก็เนื่องมาจากขาดการอบรมในครอบครัวเป็นมูลฐาน ถ้าเราจักแก้ความ

เสื่อมโทรมทางใจกันจริงๆ แล้ว ทุกคนช่วยกันทำได้ โดยนำเอาศาสนาไปไว้ในครอบครัวของตน และให้ทุกคนนึกถึงพระอย่างน้อยวันละครั้ง ด้วยการทำการสวดมนต์ก่อนนอนกัน ภายหลังสวดมนต์แล้ว พ่อแม่ของลูกคนใดคนหนึ่งกล่าวคำอบรมลูก สอนให้ลูกเป็นคนดีงามตามหลักศาสนา ก็หวังได้อย่างแน่นอนว่า ฐานะทางศีลธรรมก็จักสุกใสขึ้นได้ในอนาคต เพราะบ้านเป็นโรงเรียนชั้นต้นของเด็กๆ ถ้าโรงเรียนชั้นต้นได้ให้การอบรมมาดีแล้ว พอถึงสมัยเข้าศึกษาในโรงเรียน ก็เป็นเด็กของครูต่อไป ออกจากโรงเรียนแล้วก็จักเป็นคนดีของบ้านเมือง เป็นที่เชิดหน้าชูตาของตระกูล พ่อแม่จักได้อุ่นใจในเวลาที่แก่เฒ่าลงไป จึงหวังว่าผู้อ่านทั้งหลายคงนำไปพิจารณา และทำกันตามสมควร

ที่เขียนมาทั้งหมดนี้ เป็นวิธีทำกันอย่างง่ายๆ ทั่วไป ส่วนท่านผู้สนใจในการทำสมาธิขั้นสูงต่อไปนั้น ข้าพเจ้าจักเขียนอธิบายให้ทราบในตอนต่อไปอีก สำหรับตอนนี้ขอจบไว้เพียงนี้ก่อน

ขอความสงบใจจงมีแด่ท่านทั้งหลายทั่วกัน

ปลุกตัวเอง

●

เมื่อข้าพเจ้าเป็นเด็ก ได้เคยเห็นคนที่เขามีความเชื่อในทางคาถาอาคม ทำพิธีปลุกตัวให้ดู การปลุกก็มิได้มีอะไร เพียงแต่นั่งขัดสมาธิยกมือไหว้ครูแล้วก็กล่าวคำอันเป็นบทปลุกใจ ขึ้นต้นด้วยคำว่า โอม และมีคำว่าต่อไปยืดยาวประมาณ ๑๕ นาที ผู้ทำการปลุกตัวเองก็มีอาการตัวสั่นและหน้าแดงแสดงว่าขึ้น ถ้ามีอาการแบบนั้นก็ต้องทำอะไรสักอย่าง อันเป็นไปในทางต่อสู้กัน ในวันที่ข้าพเจ้าเห็น ไม่มีใครอาสาไปสู้รบกับผู้ปลุกตนคนนั้น เขาจึงลุกขึ้นและเอาหัวชนฝาอย่างแรง อาการที่เป็นอยู่ก็หายไป

การกระทำในรูปอย่างนี้ เป็นการกระทำยั่วใจให้เกิดความกล้า ฮึกเหิมในการที่จะต่อสู้ เมื่อพูดบอกกับตนเองด้วยความตั้งใจอย่างแรงกล้า ความคิดในแนวนั้นก็เกิดขึ้นได้อย่างง่ายดาย แต่เมื่อเกิดแล้วไม่เห็นได้ประโยชน์เท่าใดนัก เป็นการปลุกตนในทางเสียเท่านั้น เคยสังเกตเห็นมา

หลายรายแล้ว คนที่เรียนคาถาอาคมแบบนั้นมักเป็นคนเสีย เพราะการบังคับตนเองไม่มี เขาหาความรู้ในด้านที่จะทำตนให้เสียถ่ายเดียว การปลุกตนแบบนั้นจึงเป็นเรื่องที่ชาวพุทธไม่ควรเอาใจใส่เป็นอารมณ์

พุทธธรรมเป็นคำสอนที่ทำคนผู้ปฏิบัติตามให้เป็นคนตื่นตัวเสมอ พระพุทธองค์ให้พระนามว่าพุทโธ ก็หมายถึงความเป็นผู้ตื่นแล้วจากกิเลส ชาวพุทธก็หมายถึงหมู่คนผู้ตื่นจากความหลับเช่นเดียวกับคนที่ตื่นตัวเป็นคนก้าวหน้า คนหลับหลงเป็นคนไม่ก้าวหน้าแม้แต่น้อย คนก้าวหน้าเป็นคนอยู่ในโลกอย่างมีประโยชน์ ส่วนคนหลงนั้นอยู่ในโลกอย่างไม่มีประโยชน์ ชาวพุทธต้องใช้ชีวิตให้ก้าวหน้าในทางที่เป็นประโยชน์ อย่าเป็นคนล้าหลังเป็นอันขาด

เรื่องของชีวิตทั้งหมด ขึ้นอยู่กับการกระทำ การกระทำของแต่ละบุคคล สร้างตัวเขาให้เป็นไปตามนั้น และการกระทำของแต่ละบุคคลนั้นแหละที่จะสร้างความเป็นไปของประเทศชาติ ชาติใดเป็นชาติที่ก้าวหน้าก็เพราะคนในชาติเป็นคนคิดอย่างแบบก้าวหน้า ตื่นตัวอยู่เสมอ และผลที่เกิดแก่

ชีวิตนั้นก็เนื่องมาจากใจคิดอีกต่อหนึ่ง ถ้าหากความคิดในใจเป็นไปในทางใดมาก ความคิดนี้ก็อันนั้นมีอิทธิพลสร้างอนาคตของผู้นั้น คนที่คิดว่าตนเป็นคนอ่อนแอเสมอ การพูดการทำก็กลายเป็นความอ่อนแอไปด้วย ที่คิดว่าตนเป็นคนไม่สบายมีโรคมาก ทั้ง ๆ ที่เขายังไม่เป็นโรคเท่าใดนัก เขาก็อาจเป็นคนอมโรคไปได้วันหนึ่ง คนที่คิดอยู่เสมอว่าตนสบาย จิตใจของเขาสบาย ความเป็นอยู่ของเขาก็พลอยดีไปด้วย คนที่คิดว่าตนเป็นคนโชคร้าย ไม่มีใครชอบ ก็มักมีโชคร้ายได้เสมอ ความคิดของเราสร้างอนาคตให้แก่ตัวเราเอง ความเป็นอยู่ในปัจจุบันคือผลของความคิดที่เราได้สะสมไว้วันละเล็กละน้อยนั่นเอง ในเรื่องนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในธรรมบทว่า

"สิ่งทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐสุด เกิดมาจากใจทั้งนั้น ถ้าหากบุคคลมีใจชั่ว การทำพูดคิดของเขาก็ชั่วอย่างใจ ถ้าหากเขาเป็นคนมีใจดี การทำพูดคิดของเขาก็ดีอย่างใจ ผลที่เกิดย่อมติดตามเขาไป ประดุจล้อเกวียนหรือเงาที่ติดตามตนอยู่เสมอฉะนั้น"

อิทธิพลของความคิด ได้สร้างสรระอะไรต่าง ๆ ไว้มากมาย บรรดาปรากฏการณ์ทางวัตถุที่เราได้พบเห็นอยู่ในทุก

วันนี้นั้น เป็นผลเนื่องมาจากความคิดฝันของคนในสมัยก่อนๆ ทั้งนั้น ผู้คิดเรือบินขึ้นมาได้ ก็เพราะเขาเห็นภาพของนกที่บินไปมาในอากาศ ก็เกิดความคิดขึ้นมาว่า คนเราน่าจะบินไปเช่นนั้นได้บ้าง ความคิดก่อให้เกิดการกระทำ เขาได้พยายามกระทำตามแนวคิดเสมอ แม้จะไม่สำเร็จในชั้นแรกก็มิได้ท้อดทิ้งความพยายาม เขาถือหลักว่า ทุกสิ่งสำเร็จได้เพราะเพียรตั้งหน้าทำเรื่อยไป ผลที่สุดเขาก็นำเรือบินขึ้นสู่ท้องฟ้าได้สมประสงค์ ความฝันได้กลายเป็นจริงขึ้นแล้ว ในทางชั่วก็เช่นเดียวกัน เด็กน้อยที่ได้ยินได้ฟังเรื่องโจรผู้ร้ายบ่อย ๆ เขาก็มักเกิดความชอบในความกล้าของโจร ผลต่อมาเขาก็กลายเป็นโจรขึ้นมาได้ ลองจับเอาบุคคลที่มีชีวิตรุ่งโรจน์ในทางการเมือง ทางทหาร เศรษฐกิจ และทางศาสนา แยกธาตุความคิดของเขาดูเถิด เราจะพบเหตุผลว่า เขาได้เคยคิดที่จะเป็นทางนั้นมาตั้งแต่เยาว์วัยแล้ว พวกอ้ายเสือใจเหี้ยมก็เป็นเช่นเดียวกัน เขาเคยคิดเป็นโจรมานาน ผลที่สุดก็เป็นโจรไปได้ นี่คืออิทธิพลของการคิดนึกที่สร้างชีวิต สร้างสังคมสร้างชาติและสร้างโลกในที่สุด

ในทางพุทธศาสนาเรามีความเชื่อกันว่า บุคคลที่จะเป็นพุทธะได้นั้น ต้องสร้างบารมีกันมาเป็นเวลานาน ๆ หลายชั่ว

ชีวิตจึงจะเป็นพุทธะได้ อันการสร้างบารมีก็คือการคิดที่จะเป็นเช่นนั้น เป็นระยะติดต่อกันมาเรื่อย ๆ นั่นเอง เมื่อสิ่งที่ตนคิดแก่ตัวเข้าก็กลายเป็นผลปรากฏออกมาในพระพุทธเจ้าในพระสาวกของพระพุทธองค์ คุณความดีชั้นสูงเป็นสิ่งสาธารณะใคร ๆก็อาจเป็นได้ ถ้าเขาหัดนึกคิดบ่อย ๆ ว่าตนจะต้องเป็นเช่นนั้น แต่ทว่าการคิดนึกในรูปนั้นต้องเป็นไปอย่างแรงกล้ามีเหตุผลทางที่จะเป็นไปได้ ส่วนความคิดที่ไร้เหตุผล เช่นคิดสร้างวิมานบนอากาศ เป็นความคิดที่ไม่มีทางสำเร็จไปได้เลย

ดังที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การคิดนึกบ่อย ๆ สร้างความเป็นอยู่ของคนได้มาก ในทางศาสนาจึงสอนให้เรารู้จักบังคับความนึกคิดให้เป็นไปในทางที่มีระเบียบ และเป็นไปในทางที่มีหวังว่าจะสำเร็จได้ เพราะถ้าเราใช้ความคิดไปในทางที่ไม่อาจสำเร็จ ก็เป็นการเปลืองแรงงานทางใจไปเปล่าผลประโยชน์ไม่เกิดจากการนั้น ผู้หวังความก้าวหน้าในชีวิตจึงควรคิดและกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ถ่ายเดียว จึงควรบอกกับตัวเองบ่อย ๆ ว่าตนจะเป็นอะไร มีความปรารถนาในทางไหน เมื่อแน่ใจแล้วก็ควรคิดและเดินตามแนวนั้น ๆ เสมอ ผลคงจะเกิดแก่ตนโดยมิต้องสงสัย ลองทำดูก็ได้

ใจของเราทุกคนย่อมมีการกระตุ้นอยู่บ่อยๆ จึงจะก้าวหน้าไปในทางที่ควรได้ นักเรียนที่ไปโรงเรียนเพื่อการศึกษาเล่าเรียน ได้รับการกระตุ้นจากครูเสมอ ทหารในกองทัพได้รับการกระตุ้นเตือนจากหัวหน้าเสมอ แม้พวกโจรใจร้ายเขาก็คอยกระตุ้นเตือนกันไว้เสมอเพื่อให้มันเป็นโจรตลอดเวลา วิธีการโฆษณาขายสินค้าทางวิทยุ ทางหนังสือพิมพ์หรือทางอื่น ๆ ก็ล้วนแต่เป็นวิธีการกระตุ้นเตือนใจให้คนหันมาสนใจในสิ่งที่ต้องการให้เขาสนใจ ในทางด้านศาสนาก็ต้องการให้เขาสนใจ ในทางด้านศาสนาก็ต้องมีการกระตุ้นเตือนกันเสมอ อย่างน้อยเดือนละสี่ครั้ง เป็นการจูงใจคนเข้าหาวัด เข้าหาพระ ถ้าหากว่าไม่มีการกระทำอย่างนี้ใจคนก็หันออกนอกทางหมด ความเดือดร้อนก็เกิดมากขึ้นตามตัว

สภาพของใจคนทั่วไปมักไหลไปในทางต่ำเหมือนน้ำที่มีปกติไหลไปในทางต่ำเสมอ ถ้าต้องการให้ไหลไปในทางที่สูงก็ต้องใช้กำลังพิเศษสักหน่อย การที่จะทำให้ใจสูงขึ้น ก็ต้องมีแรงงานคอยกระตุ้นเตือนให้เดินไปในทางที่ดี ถ้าขาดแรงงานแล้วก็คงตกไปในทางต่ำเสียอีก ความจำเป็นจึงเกิดขึ้นว่าเราต้องมีการปลุกปล้ำตนเองให้ตื่นตัวเสมอ

การปลุกตัวให้เป็นคนตื่นขึ้นนั้นว่ากันโดยที่ถูกแล้วก็หมายถึงการสร้างนิสัยดีงามให้แก่ตนเองนั่นเอง การสร้างนิสัยไม่เหมือนกับการสร้างวัตถุ มันเป็นงานหนักและลำบากอยู่สักหน่อย เพราะเหตุว่าปกติของคนเรา สิ่งใดที่รับไว้แล้วมักเอาออกได้ยาก ชอบที่จะเก็บไว้กับตนเสมอ ถ้าหากเขาได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ๆ ได้รับแต่สิ่งที่ดี ๆ ไว้ก็ค่อย ๆ ดีหน่อย แต่ถ้าเขาอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ชั่ว ๆ และรับของชั่วไว้ก็เป็นการยากที่จะเอาออก หากเขาไม่มีความเข้มแข็งให้แก่ตนเองเสมอ สร้างไว้เพื่อการต่อต้านกับความทุกข์ความชั่วที่มารบกวนความสงบสุขของเรา การปลุกตนให้เป็นคนตื่นตัวในทางดี จึงควรกระทำกันเป็นเรื่อง ๆ ไปทีเดียว

ก่อนที่จะหัดปลุกตนเองในทางใด ต้องศึกษาให้เข้าใจเสียก่อนว่า อะไรบ้างเป็นความไม่ดี การกระทำ การพูด การคิด ในทางใดเป็นทางไม่ดีงาม ไม่เป็นประโยชน์ ต้องพยายามนำความคิด การกระทำ การพูดประเภทนั้นออกไปจากตนเสีย ส่วนความคิด การพูด การกระทำอันใดเป็นไปเพื่อความดีงามอยู่แล้ว ก็ส่งเสริมให้ดีขึ้น เปรียบเหมือนชาวสวนที่ทำการเพาะปลูกพืช พืชที่ไม่ต้องการเกิดขึ้นในสวน

ก็ต้องทำการแผ้วถางตัดต้นโค่นรากเอาออกเสียให้หมด ส่วนพืชพันธุ์ใดเป็นประโยชน์ก็ต้องรักษาไว้โดยรดน้ำ พรวนดินให้มันงอกงามเจริญ เป็นรายได้ของเจ้าของสวนต่อไป

เมื่อเข้าใจเหตุผลของเรื่องว่า มีความจำเป็นอย่างไรในการปลุกตนเองแล้ว มาศึกษากันต่อไปว่า เราควรจะปลุกตนเองในทางใดบ้าง อันเป็นทางสร้างตนให้เป็นคนก้าวหน้าในทางที่ชอบ ขอให้หลักสำหรับปลุกใจดังต่อไปนี้

๑. ปลุกให้เป็นคนขยันในการประกอบกิจการงาน
๒. ปลุกให้เป็นคนรู้จักประหยัดเงินทอง
๓. ปลุกให้เป็นคนเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้าน
๔. ปลุกให้เป็นคนมีความอดทนเข้มแข็ง
๕. ปลุกให้เป็นคนเสียสละเพื่อส่วนรวม
๖. ปลุกให้เป็นคนชนะในทางที่ถูกที่ชอบ
๗. ปลุกให้เป็นคนมีนิสัยรอบคอบในอันประกอบกิจ

จะได้อธิบายความหมายแห่งบทเหล่านี้ต่อไป

๑. ปลุกให้เป็นคนขยันในการประกอบกิจการงาน

ชีวิตกับงานเป็นสิ่งคู่กัน เราจะอยู่โดยไม่ทำงานไม่ได้ ทุก

คนต้องทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งที่ตนถนัด งานนำความสุขความเจริญมาให้แก่ผู้ประกอบงานเสมอ สิ่งที่เป็นอุปสรรคของงานคือความเกียจคร้าน คนไทยเรามีนิสัยทางเกียจคร้านหรือนิสัยชอบหาแต่ความสบายอยู่มาก การทำงานก็มักทำโดยความจำเป็นเท่านั้น ถ้าพ้นความจำเป็นแล้วก็มักหาโอกาสนอนพักผ่อน คนทางจังหวัดระนอง มีอาชีพหาแร่ตามลำน้ำ ถ้าวันไหนปะที่มีแร่มาก ๆ เข้า เขาก็เอาไปขายได้เงินงาม วันรุ่งขึ้นไม่ไปทำงานแล้ว นอนพักผ่อนหรือเล่นไพ่กันระหว่างญาติมิตร งานจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เป็นคนอยู่อย่างหาเช้ากินเย็น ครอบครัวจึงไม่เจริญก้าวหน้า คนมีอาชีพประเภทอื่น ๆ ก็เป็นเช่นเดียวกัน เขามิได้ทำงานอย่างสม่ำเสมอ แต่ทำแบบตามพอใจ นิสัยแบบนี้ ยังไม่เรียกว่าเป็นคนรักงาน เราจะต้องเพาะนิสัยรักงานให้เกิดขึ้น และทำงานด้วยความขยันขันแข็ง ต้องหัดทำตนเป็นคนไม่เห็นแก่ความสุขด้วยการนอน การเที่ยว การแสวงหาความสุขในทางที่ไม่สมควร ต้องหัดตื่นนอนเช้า ๆ อย่าเพาะนิสัยตื่นสายแต่จงหัดลุกขึ้นเช้า ๆ การหัดก็ทำง่าย โดยวิธีบอกตนเองในเวลาจะนอน เช่นสมมติว่า เราจะตื่นเวลานาฬิกาตีห้า ก็

บอกตนเองว่า "เจ้าต้องตื่นเวลาตีห้า" หรือว่า "ตีห้าตื่น" บอกในเชิงบังคับลงไปทีเดียว บอกหลายครั้งจนกว่าจะหลับไป พอถึงเวลาที่กำหนดไว้ ก็จะตื่นจริง ๆ เมื่อตื่นแล้วอย่าทำโอ้เอ้ จงรีบลุกขึ้นทันที เปิดประตูหน้าต่างมองดูดาวในท้องฟ้า สูดอากาศเข้าปอดให้แรง ๆ เพื่อสูดเอาความสดชื่นใส่ไว้ในร่างกาย เหมือนกับการอัดหม้อไฟฟ้าให้มีกำลังเพิ่มอยู่เสมอ อย่าห่วงที่นอนรีบล้างหน้าล้างตาและถูร่างกายให้ทั่วไปทุกประสาท ทุกส่วนให้ตื่นตัวทำงาน แล้วนึกหรือบอกกับตนเองว่า "เราจะเป็นอยู่ด้วยความขยัน เราจะทำงานด้วยความพอใจ เราจะเป็นคนก้าวไปข้างหน้าเสมอ เราจะไม่กลัวต่อเหตุขัดข้องไม่ว่าขนาดไหน ชีวิตของข้าพเจ้าคืองาน ข้าพเจ้าอยู่เพื่องาน งาน—งาน—งาน—งานทำให้ตนเจริญ" การบอกอย่างนี้เป็นการปลุกใจแบบหนึ่ง เมื่อถึงเวลาก็ไปทำงานตามหน้าที่ ไม่ยอมอ่อนแอเป็นอันขาด ขณะทำงานถ้าเกิดความเบื่อหน่ายอ่อนแอขึ้นมา ก็รีบบอกว่า "อย่าเกียจคร้าน จงเป็นคนขยัน อย่ายอมแพ้ต่อความลำบาก จงทำงานต่อไปเถิด ทำงานนี้สนุกแท้" ความกระปรี้กระเปร่าก็เกิดขึ้น ความเบื่อหน่ายก็หายไป ชีวิตจะ

มีแต่ความสดชื่นเพราะการทำงานเสมอ สิ่งใดเป็นสิ่งที่จะมาทำลายความขยันของตน จงอย่าเข้าใกล้สิ่งนั้น อย่าคิดถึงสิ่งนั้น แต่จงนึกในทางก้าวหน้าไว้เสมอ ทำบ่อย ๆ จนกว่าจะติดเป็นนิสัย พอติดเป็นนิสัย แล้วก็คงถาวรตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง

๒. ปลุกให้เป็นคนประหยัดเงินทอง ประการหนึ่งปลุกให้เป็นคนขยัน เมื่อทำงานก็หาเงินทองได้มากเงินทองที่ได้มาแล้ว ก็ต้องจ่ายใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชีวิต การใช้จ่ายก็ต้องเป็นไปแต่พอดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป ตามปกติของคนเราทั่วไปมักเป็นคนจ่ายเติบ การจ่ายเติบเนื่องมาจากการตามใจตนเอง การตามใจตนเองก็คือ ยอมให้กิเลสมาเป็นเจ้าเหนือหัวใจตนนั่นเอง คนที่กิเลสเป็นเจ้าเข้าครองแล้วไม่เป็นตัวเองชีวิตไม่ราบรื่น การเป็นอยู่ในครอบครัวมักจะระส่ำระสาย นิสัยจ่ายเติบจึงเป็นนิสัยที่ไม่ดีประการหนึ่งเป็นเรื่องที่ต้องแก้ไขกันเสียใหม่ การแก้ในเรื่องนี้ก็ต้องสอนตนเองให้เป็นคนประหยัด ก่อนจ่ายต้องคิดให้รอบคอบเสียก่อนว่าจำเป็นหรือไม่ ถึงเวลาแล้วหรือยัง เป็นประโยชน์หรือเปล่า การคิดอย่างนี้เป็นการห้ามล้อมิให้จ่ายในทางที่

ไม่ควร สมัยนี้เป็นสมัยของการโฆษณาชวนเชื่อ สินค้าอันเป็นของกินของใช้ก็ถูกโฆษณาเสียอย่างดี ทำคนให้หลงได้มาก ถ้าไม่ระวังก็ตกบ่อได้ง่าย จึงต้องเพาะนิสัยในทางประหยัดไว้บ้าง การแข่งขันกันในทางจ่ายนั้นมีแต่ทางเสีย ไม่เป็นทางสร้างตนแต่ประการใดเลย คนที่เขาเป็นเศรษฐีมั่งมีทรัพย์สมบัตินั้น มิใช่ว่าเขารู้จักหาทรัพย์อย่างเดียว แต่เขาเป็นคนรู้จักประหยัดทรัพย์ด้วย ฉะนั้นถ้าใครใคร่เป็นคนมั่งคั่งต้องเพาะนิสัยประหยัดไว้เสมอ โดยนึกถึงคำสอนของสุนทรภู่ไว้บ่อย ๆ ว่า "มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์ มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน ไม่ควรซื้อก็อย่าไปพิไรซื้อ ให้เป็นมือเป็นคราวทั้งคาวหวาน" นี่เป็นคาถาสำหรับปลุกใจให้มีนิสัยประหยัดในการใช้จ่าย เกี่ยวกับการใช้จ่าย ต้องหัดบังคับความอยากในการกินด้วย จงอย่าเป็นทาสของลิ้น อย่าติดในรสอาหาร กินแต่สิ่งที่จำเป็นจะต้องกิน สิ่งไรไม่จำเป็นก็อย่ารีกินเข้าไป เพราะการกินมากจ่ายมาก กินน้อยจ่ายแต่น้อย เมืองไทยเราเป็นเมืองกินจุบกินจิบมากที่สุด ชาวไทยจึงต้องหัดกินให้เป็นกันเสียบ้าง

๓. ปลุกให้เป็นคนเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้าน มนุษย์เป็นสัตว์เมือง เป็นผู้ที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เป็นคณะ ชีวิตแต่ละชีวิตจึงมีส่วนสัมพันธ์กันเสมอ ใครจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวคนเดียวนั้นย่อมเป็นการลำบาก ทุกคนต้องถ้อยทีถ้อยอาศัยกันและกันเสมอ ทุกคนจึงต้องมีความรักกันเห็นอกเห็นใจกัน หัดทำตนให้เป็นคนเห็นอกเขาอกเราเสมอ อย่าถือเอาแต่ใจตนหรือประโยชน์ตนเป็นใหญ่ แต่ต้องคิดถึงเพื่อนบ้านบ้าง การเพาะนิสัยให้มีความรักเอื้ออารีต่อกันเป็นการสร้างความสงบสุขให้แก่สังคมโดยแท้ ในกรณีนี้ทุกคนต้องหัดทำจิตให้ประกอบด้วยความเมตตาต่อกัน ให้ถือหลักว่าโลกอยู่ได้ด้วยความรัก โลกถูกทำลายเพราะความเกลียดกัน เรามิได้เกิดมาเพื่อฆ่ากันทำลายกัน แต่เกิดมาเพื่อรักกัน ช่วยกันในทางที่ถูกที่ชอบ จะคิดจะพูดจะทำสิ่งใดจงคิดถึงเพื่อนบ้านของท่านเสมอ ให้นึกว่าเพื่อนบ้านคือผิวหนังของท่าน ถ้าหากท่านทำลายเพื่อนบ้าน ก็เท่ากับทำลายตัวท่านเอง ถ้าผิวหนังของท่านเป็นแผลและไม่รักษาให้หายจากแผล โรคภัยจะเข้ามาจับเกาะ ทำให้อักเสบเป็นพิษมากขึ้น ผลที่สุดท่านจะต้องตาย อันตรายที่เกิดแก่ท่าน ก็มักมาจากตัวท่านที่ขาด

ความเอาใจใส่ต่อเพื่อนบ้านของท่าน ฉะนั้นจงรักษาตัวของท่านโดยการรักษาเพื่อนบ้านของท่านไปด้วย จงเพาะนิสัยให้เป็นคนดูไม่ได้ ในเมื่อเห็นผู้อื่นเขากำลังขาดความช่วยเหลือ จงเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อรับใช้ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ถ้ามีโอกาสจะช่วยใครเมื่อใดแล้วจงรีบช่วยทันที อย่าชักช้าเป็นอันขาด ให้บอกกับตนเองเสมอ ๆ ว่า "เจ้าจงช่วยคนอื่นที่อ่อนแอกว่าเจ้า ที่ยากจนกว่าเจ้า ที่มีโรคมากกว่าเจ้า" นี่เป็นบทปลุกใจให้ช่วยเหลือกันและกันเสมอ

๔. ปลุกให้เป็นคนอดทนเข้มแข็ง ในทางปรัชญาถือว่า โลกนี้เต็มไปด้วยความทุกข์ การเกิดมาอยู่ในโลกนี้ก็คือการเกิดมาต่อสู้กับความทุกข์นานาประการนั้นเอง จึงมีคำกล่าวไว้ว่า ชีวิตคือการต่อสู้ สู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนปรารถนา เพื่อกำจัดสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา บางครั้งเราชนะ แต่บางคราวเราแพ้อย่างยับเยินทีเดียว ในการต่อสู้เราจะต้องมีคุณธรรมสำหรับต่อสู้จึงจะเอาตัวรอดได้ ถ้าขาดคุณธรรมแล้วอย่าหวังเลยว่าจะรอดไปจากความเดือดร้อน คุณธรรมสำหรับนักต่อสู้คือ ความอดทนเข้มแข็งไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรคเล็กใหญ่ ไม่ว่ากรณีใด ๆ เราต้องต่อต้านจนยิบตาเสมอ นิสัยอดทน

บักบั่นเป็นนิสัยชอบ เป็นนิสัยที่ควรสร้างให้เกิดขึ้นในตนเสมอ ถ้าขาดความอดทนเมื่อใด ความเสียหายก็เกิดขึ้นเมื่อนั้น ในทางพุทธศาสนาก็ดี ในทางศาสนาอื่น ๆ ก็ดี มีความเห็นร่วมกันเป็นจุดเดียวกันว่าความอดทนเป็นกำลังงาน เป็นยาบำรุงกำลังใจ เป็นเกราะป้องกันภัย และเป็นเครื่องประดับที่หาค่าวัดมิได้ ในการฝึกหัดให้เกิดความอดทนนี้ เป็นการทำได้เสมอเพราะมีบทสอบอยู่ทุกวัน ความเปลี่ยนแปลงของดินฟ้าอากาศ โรคภัยไข้เจ็บที่มากระทบร่างกาย คำด่าจากปากของคนใจร้าย ล้วนเป็นบทเรียนบทสอบของชีวิตทั้งนั้น ถ้าหากเราชนะได้ ก็เป็นสุข ถ้าเราชนะไม่ได้ ก็เป็นทุกข์ ใครบ้างต้องการความทุกข์—ไม่มี ทุกคนต้องการความสุขกันทั้งนั้น เมื่อต้องการความสุขก็ต้องหัดอดทน ทนต่อสิ่งที่มากระทบกระทั่งทุกชนิดไม่ว่ากรณีใด ๆ หัดทำตนให้เป็นคนใจเย็น ไม่ยอมให้ความวู่วามเร่าร้อนเกิดขึ้นรบกวนใจเป็นอันขาด คำที่ควรบอกกับตนเองเสมอก็คือ "ฉันจะเป็นคนใจเย็น ฉันจะไม่โกรธใคร ฉันจะไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำ ฉันจะเป็นตัวของฉันในทางดีเสมอ ฉันจะไม่ยอมให้ใครมาทำฉันให้เป็นคนใจง่ายเป็นอันขาด"

นี่คือคาถาวิเศษสำหรับจดจำไว้ และภาวนาอยู่เสมอๆ โดยเฉพาะในเวลาต้องต่อสู้กับเหตุการณ์ ต้องบอกตนให้มาก ๆ หน่อย ยาบำรุงกำลังที่พระพุทธองค์ได้ทรงสอนไว้สำหรับคิดมีหลายข้อเช่น

จงชนะความโกรธด้วยความไม่โกรธ

จงชนะความชั่วด้วยความดี

จงชนะความใจร้อนด้วยความใจเย็น

จงชนะคนพูดพล่ามด้วยการพูดแต่น้อย และจริงเสมอ

อีกประการหนึ่งทรงสอนว่า "ถ้ามีโจรใจร้ายมาตัดขาของเธอ ด้วยเลื่อยอันคมกล้า จนกระทั่งหนังขาดเนื้อขาดจดกระดูก ถ้าเธอมีใจเจ็บแค้นต่อเขาผู้มาทำเช่นนั้น เธอไม่ทำตามคำสั่งสอนของตถาคต"

อีกบทหนึ่งว่า "ถ้าเขาด่ากันว่าด่าดีกว่าเขาตี ถ้าเขาตีกันว่าตีกว่าเขาฆ่า ถ้าเขาฆ่ากันดีเหมือนกัน เพราะบางคนยังฆ่าตนเองได้ เขามาช่วยฆ่าให้ก็เป็นการดีแล้ว"

ความอดทนทำให้เขามีนิสัยเยือกเย็นสุขุม เห็นความจริงปรากฏแจ่มแจ้ง สามารถเอาชนะได้ทุกอย่าง จึงควรที่ท่านจะต้องฝึกหัดอดทนและเข้มแข็งไว้เสมอ อย่าแสดงอาการอ่อนแอให้ปรากฏออกมาเป็นอันขาด

๕. ปลุกใจให้เป็นคนเสียสละเพื่อส่วนรวม เราทุกคนเกิดมาจากคุณพ่อคุณแม่ ท่านทั้งสองมีความรักในเราและได้เสียสละทุกอย่างเพื่อเรา น้ำใจของผู้ที่เป็นพ่อแม่เป็นน้ำใจของความเสียสละ เราได้ความรู้อันเป็นเครื่องมือประกอบการทำมาหากินเพราะอาศัยครูบาอาจารย์ ครูบาอาจารย์ มีน้ำใจเต็มไปด้วยความเสียสละ เราจึงได้รับความรู้ความฉลาด เราชาวพุทธเป็นผู้นับถือพุทธศาสนา พุทธศาสนาเกิดขึ้นในโลกก็เพราะความเสียสละของเจ้าชายโคตมะสิทธัตถะ ซึ่งต่อมาได้เป็นพระพุทธเจ้า การเสียสละของพระองค์เป็นความเสียสละอันยิ่งใหญ่ ไม่มีการเสียสละของใครในโลกนี้จะเท่าเทียม ประเทศของเราถูกเพื่อนบ้านมารุกรานหลายครั้งในสมัยก่อน บางคราวเราสู้ได้ บางคราวเราตกเป็นเมืองขึ้นเขา แต่ผลที่สุดเราก็รอดปลอดภัยมาได้เพราะการเสียสละของวีรชนคนไทยในอดีต เขาได้เสียสละเลือดเนื้อเพื่อชาติพลี รักษาแผ่นดินทองผืนนี้ให้เราได้อาศัยทำมาหากินกันต่อมา น่าขอบพระคุณท่านเหล่านั้นเหลือเกินที่มีส่วนช่วยให้เราเป็นอยู่ได้โดยไม่ลำบาก โรงเรียนโรงพยาบาลบ่อน้ำสาธารณะตลอดถึงสิ่งอื่น ๆ อันเป็น

ประโยชน์ส่วนรวมเกิดขึ้นเพราะการเสียสละของแต่ละบุคคลทั้งสิ้น ถ้าหากเราลองหลับตานึกกันดูว่า ในโลกนี้ถ้าขาดการเสียสละต่อกันเสียแล้ว บุตรธิดาจะมิได้รับการอนุเคราะห์จากบิดามารดา ศิษย์จะมิได้รับความรู้จากครูอาจารย์ เพื่อนไม่มีความเสียสละต่อเพื่อนกัน ความเห็นแก่ตัวจะปกคลุมโลก ต่างคนต่างก็จะอยู่กันตามชอบใจ ความเห็นอกเห็นใจแก่กันก็ไม่มี ความกาหลวุ่นวายก็จะปกคลุมโลก อา มันเป็นภาพที่น่าสยดสยองเสียจริง ๆ

คนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องอยู่กันเป็นหมู่ อาศัยกันช่วยเหลือกัน การเป็นอยู่จึงจะเป็นปกติสุขได้ จึงสมควรที่จะฝึกตนให้เป็นคนรู้จักเสียสละต่อกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน คนที่มั่งมีก็คิดเห็นอกเห็นใจคนยากจน คนแข็งแรงก็เห็นใจคนอ่อนแอ คนฉลาดก็เห็นใจคนที่โง่กว่าตน นายจ้างไม่เอาเปรียบลูกจ้าง แต่นึกว่าเราเป็นนายจ้างอยู่ได้ก็เพราะลูกจ้าง ถ้าไม่มีลูกจ้างเราก็หมดความเป็นนาย ทรัพย์สมบัติที่เรามีเราหามาได้นี้เป็นแรงงานเป็นหยดเหงื่อของลูกจ้างโดยแท้ จึงควรจะสงสารเขา ให้ค่าจ้างแก่เขาตามสมควรแก่แรงงาน เขาจะได้มีกำลังใจทำงานให้ยิ่งขึ้น ถ้านายจ้างรักลูกจ้าง ๆ

ก็รักตอบเป็นธรรมดา ถ้านายจ้างเอาเปรียบลูกจ้าง ลูกจ้างก็คิดจะเอาเปรียบนายจ้าง ผลก็คือความแตกร้าวระหว่างผู้จ้างกับลูกจ้าง การพักงานก็เกิดขึ้น เพราะนายจ้างส่วนมากยังเอาเปรียบลูกจ้างอยู่ ฝ่ายลูกจ้างก็เหมือนกัน ควรมีใจเป็นธรรม คิดรู้คุณของนายจ้างบ้าง เพราะเขามีงานให้เราทำ ควรจะทำงานด้วยความเต็มใจ มีน้ำใจเสียสละต่อนายจ้างผู้เลี้ยงตน ไม่คิดเอารัดเอาเปรียบ ไม่แกล้งถ่วงให้งานช้า ไม่แกล้งทำให้เครื่องยนต์กลไกเสีย แต่นึกว่างานนี้เป็นของตนเองทุกคน งานเราได้อาศัยเลี้ยงชีพ งานหมดเราก็จะอดตาย การทำงานให้ยืดยาวออกไปก็คือทำให้ชีวิตของตนยาวยืนไปด้วย ถ้าคิดอย่างนี้ความเห็นใจก็เกิดขึ้นจากความนึกในทางที่ชอบ เป็นการช่วยให้ประโยชน์สมบูรณ์เรียบร้อย

คนเราควรหาทางเปลื้องหนี้สังคมเสียบ้าง เพราะเรามีส่วนเป็นหนี้แก่ทุกสิ่งที่มีส่วนช่วยเหลือเกื้อกูลเรา เราไม่มีทางใดที่จะปฏิเสธว่า คนนั้น สถานที่นั้นไม่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของฉัน ทุกสิ่งมีส่วนเกี่ยวกันทั้งนั้น สิ่งนั้น ๆ จึงเป็นเจ้าหนี้ของเรา และเราตกเป็นลูกหนี้โดยไม่รู้สึกตัว จึงควรหาทางตอบแทนหนี้สินนั้นเสียบ้าง เช่นอย่างว่าท่านมีมาอยู่

ในตำบลหนึ่ง ๔,๐๐๐ ไร่ และคนในตำบลนี้เป็นผู้ทำนาของท่าน โดยวิธีเช่าแบ่งข้าวให้กันในฤดูเก็บเกี่ยว ท่านเจ้าของนาสบายมากไม่ต้องตากแดดตากฝน ไม่ต้องไปทนร้อนหนาว อยู่กับบ้านก็มีข้าวมาหาเป็นแถว ๆ ข้าวนั้นมาจากชาวนาเหล่านั้น ท่านมีความสะดวกเพราะเขา ถ้าท่านจะตอบแทนเขาบ้าง ก็ควรที่จะไปช่วยบำรุงความสุขแก่พวกชาวนา เช่นช่วยสร้างโรงเรียนให้เด็ก ๆ ลูก ๆ หลาน ๆ ของพวกนั้นได้รับการศึกษาเล่าเรียน ช่วยสร้างสุขศาลาให้พวกเขาเหล่านั้นได้อาศัยกันในเวลาเจ็บไข้ได้ป่วย การทำอย่างนี้เป็นทางช่วยกันได้อย่างดี ประโยชน์ส่วนตนก็ไม่เสีย ประโยชน์ส่วนรวมก็ไม่ขาด เป็นการทำชีวิตให้สมบูรณ์ ในเรื่องเช่นนี้เราต้องหัดคิดเสมอ ๆ ว่า "ฉันมิได้อยู่คนเดียว ฉันต้องอาศัยคนอื่น ๆ เป็นอยู่ ฉันต้องช่วยเขาบ้าง ประโยชน์ของเขาก็เป็นของฉันร่วมกัน ฉันจึงต้องรักษาเขาเพื่อให้เขาช่วยกันรักษาฉัน เขาคือส่วนรวม ส่วนรวมใหญ่กว่าส่วนของฉัน ส่วนรวมเกิดเพราะแบ่งส่วนจากฉัน ฉันจึงควรเต็มใจแบ่งส่วนจากฉันเพื่อส่วนรวมเสมอ ถึงแม้ฉันจะขาดไปบ้าง แต่ขออย่าให้ส่วนรวมขาดไปเลย นี่คือบทปลุกใจในส่วนนี้

๖. ปลุกให้เป็นคนชนะในทางที่ถูก ในโลกนี้มีทั้งธรรมะและอธรรม ธรรมะเป็นส่วนดี อธรรมเป็นส่วนชั่ว ตามปกติคนเราย่อมเข้าข้างธรรมะและเกลียดหน่ายฝ่ายอธรรม การต่อสู้ทุกวิถีทางก็เพื่อธำรงไว้ซึ่งธรรมะ และทำลายอธรรมให้หมดไป ตราบใดที่ชาวโลกยังมิได้มีใจเป็นธรรมะอย่างแท้จริงแล้ว การต่อสู้ระหว่างธรรมะกับอธรรมยังต้องมีอยู่เสมอ ทุกคนชอบความชนะ ไม่มีใครชอบความแพ้ แต่ความชนะที่ไม่เป็นธรรมมิใช่ความชนะที่ถาวร ความชนะที่เป็นธรรมเท่านั้นเป็นความชนะที่แท้จริง ในสงครามที่ผ่านมาให้บทเรียนแก่ชาวโลกว่า ฝ่ายอธรรมชนะในตอนแรก ๆ แต่ผลที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้แก่ฝ่ายธรรมะเสมอ การกระทำในชีวิตของแต่ละบุคคลก็เป็นเช่นเดียวกัน ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมแล้ว ไม่เท่าใดก็ต้องพ่ายแพ้อีก นี่เป็นหลักความจริงเป็นหลักที่เที่ยงตรง ไม่มีใครจะมากลับให้เป็นไม่จริงไปได้เลย เพราะชาวโลกมิได้ศึกษาให้เข้าใจในหลักเหล่านี้ จึงเกิดการต่อสู้ในทางผิด ๆ เสมอ ผลที่สุดตัวเขาเองก็ต้องเดือดร้อนอันเกิดมาจากความผิดนั้น ชาวโลกที่เป็นนักสู้ควรทำใจให้เป็นนักกีฬาบ้าง รู้ว่าอันใดควรสู้อันใดไม่ควรสู้ ถ้า

เห็นว่าตนเป็นฝ่ายถูกควรสู้ ถ้าเห็นว่าตนเป็นฝ่ายผิดก็ยอมแพ้เสียก่อนดีกว่า การยอมแพ้ก็คือความชนะนั่นเอง คือชนะตนเองโดยไม่ปล่อยใจให้ตกไปสู่ความหลงผิด แต่คนเราส่วนมากขาดความคิดที่แยบคายมักเป็นคนเข้าข้างตัว เห็นว่าตนเป็นฝ่ายถูกเสมอ เมื่อเห็นว่าตนถูกทั้ง ๆ ที่ตนเป็นคนผิด ความถูกแท้จะปรากฏแก่ใจเขาได้อย่างไร เขาจึงดันดื้อไปในทางที่ผิดจนกระทั่งหมดเนื้อหมดตัวก็มีอยู่มิใช่น้อย น่าสงสารคนประเภทนี้มาก เราจึงควรถือหลักไว้ในใจก่อนว่า "เราเองแหละเป็นผู้ผิด" อย่านึกว่าตนเป็นคนถูก เพราะถ้าคิดว่าตนผิด ความจริงจะปรากฏแก่ใจ ทางแก้ไขให้ดีขึ้นก็ย่อมมีได้หลายวิธี จึงควรถือเป็นบทเรียนไว้ว่า อย่างถือว่าตนถูกเสมอไป เราอาจจะเป็นคนผิดเมื่อใดก็ได้ ควรเตือนตนเองในทางที่จะทำตนให้เป็นคนก้าวไปในทางถูกทางชอบเสมอ อย่าคิดไปเอาชนะคะคานกับใคร ๆ เลย จงทำตนให้เป็นคนสงบ อย่าแส่หาเรื่อง คนโบราณเขาสอนไว้ว่า "อย่าแกว่งเท้าหาเสี้ยน" คืออย่าไปหาเรื่องยุ่งกับใคร ๆ นั่นเอง จงทำตนให้เป็นคนชนะด้วยความดี และอย่าชนะในทางที่ผิดเลย เพราะการชนะในทางที่ผิดก็คือการพ่ายแพ้นั่นเอง

๗. ปลุกใจให้เป็นคนมีนิสัยรอบคอบ ใคร่ครวญก่อนแล้วจึงทำประเสริฐกว่า เพราะถ้าทำลงไปด้วยความประมาทแล้วจะทำคืนอีกไม่ได้ นี่เป็นคำควรฟังจากพุทธธรรมที่เราได้ศึกษา นิสัยคนบางคนเป็นคนมักง่าย ทำอะไรไม่ใคร่ครวญให้รอบคอบ ทำไปแต่เพียงพอให้จบไปเท่านั้น แต่ผลที่เกิดขึ้นเป็นความไม่สบาย เพราะความสะเพร่านั้น ในทางธรรมจึงสอนคนให้คิดนึกให้ดีก่อนในเมื่อจะทำ ไม่ว่าในด้านกาย วาจา หรือแม้ใจคิด จุดมุ่งหมายก็เพื่อมิให้เกิดความเสียหายขึ้นนั่นเอง ทุกคนมิได้ชอบความผิด ความเสีย แต่ถ้าประมาทไปก็เกิดความผิดได้เสมอ ฉะนั้นไม่ว่าจะทำอะไรลงไปจงระวังไว้ก่อนเสมอ ในทางปฏิบัติ พระศาสดาทรงสอนให้รู้สึกตัวก่อนเสมอ เช่นรู้สึกตัวก่อนทำ ก่อนพูด ก่อนคิด เพื่อป้องกันความพลาดอันเกิดจากการกระทำนั่นเอง เรื่องนี้ต้องอาศัยการฝึกหัดอบรมอยู่เสมอ อย่าเป็นคนใจร้อนทำอะไรโดยปราศจากการตรวจตราให้รอบคอบเสียก่อน ถ้ายังไม่แน่ใจว่าจะถูกต้องเรียบร้อย ก็อย่าปล่อยออกไปเป็นอันขาด ความประณีตเรียบร้อยเป็นผลของงานที่ผู้สมบูรณ์ด้วยสติได้กระทำแล้ว อย่าทำงานด้วยอารมณ์

ขุ่น เพราะความขุ่นทำให้ปัญญาทึบ มองความจริงไม่เห็น ความเสียก็เกิดขึ้นได้ง่าย บางทีผู้ทำงานมีความเผลอเรอ ขาดความรอบคอบนิดเดียวเท่านั้น ต้องได้รับความเสียหายเป็นการใหญ่ บางทีก่อผลเดือดร้อนให้แก่ส่วนรวมด้วย

คนที่ละเอียดละออ เขารู้จักใช้ตาให้ดูอย่างถี่ถ้วน ใช้หูให้ฟังอย่างถูกต้อง ใช้จมูกให้รับกลิ่นอย่างแน่นอน ลิ้นรีบบอกให้ตรงเผงว่ารสเป็นอย่างไร อย่าปล่อยให้สิ่งใดที่ผ่านทางประสาทห้า ผ่านไปโดยปราศจากการพินิจเป็นอันขาด

เรามีประสาทไว้สำหรับรับรู้ เมื่อจะรู้ก็ให้รู้อย่างถูกทาง อย่าให้เป็นการรู้อย่างผิด ๆ เป็นอันขาด เพราะความรู้ผิดสร้างความเข้าใจผิด ความเข้าใจผิดก่อให้เกิดอะไรอีกหลายประการ อันเป็นเครื่องทุกข์ทั้งนั้น เขาจึงกล่าวไว้ว่า "จงดูให้เห็นจริง จงฟังให้ได้ยิน" อย่าดูเพียงผาด ๆ เผิน ๆ เป็นอันขาด นี่เป็นหลักที่ควรจะสร้างให้เกิดแก่ใจตนอีกประการหนึ่ง

การเพาะนิสัยชอบ การปลุกตนเองให้เป็นคนมีความคิดและการกระทำที่ดีงาม เป็นแนวทางของการปฏิบัติธรรมอย่างหนึ่งในทางศาสนาพุทธ จึงขอให้ท่านผู้สนใจในการปรับปรุงตนเอง จงได้พยายามเตือนตน ปลุกตนในทางดีงามเสมอ ๆ เถิด เพื่อให้เกิดความสะอาด สงบ สว่าง ในทางใจสมความปรารถนา.

กลับใจกันเถิด

ถ้าเราศึกษาเรื่องของพระองคุลีมาล ผู้เคยเป็นโจรใจร้าย เที่ยวทำการปล้นฆ่าประชาชนมาหลายปี แต่พอมาได้พบองค์พระพุทธเจ้า ได้ฟังธรรมอันเป็นแนวทางของชีวิตที่ถูกต้อง ท่านเกิดความรู้สึกตัวได้รีบกลับตนทันที หันเข้าบวชในพระพุทธธรรม และสุดท้ายก็ได้เป็นพระอรหันต์ผู้หนึ่ง ใคร ๆ ที่ได้อ่านเรื่องนี้แล้วก็คงเห็นว่า พระพุทธเจ้าเป็นยอดของบุคคลผู้ทำการฝึกฝนผู้อื่นให้เป็นคนดีได้ ผู้เขียนก็ยอมรับในข้อนี้ แต่ใคร่จะบอกต่อไปอีกสักนิดว่า ผู้สอนสำคัญอย่างใด ในด้านผู้รับคำสอนก็มีความสำคัญเหมือนกัน ผู้รับคำสอนต้องรับคำสอนและทำตามที่รับมาไว้ ถ้ามีผู้สอนแล้ว แต่ผู้รับคำสอนมิได้สนใจและปฏิบัติตาม การสอนก็จะไม่เกิดประโยชน์ต่อใคร ๆ เลย พระพุทธองค์เคยตรัสไว้เสมอว่า "ตถาคตเป็นแต่เพียงผู้ชี้บอกหนทางให้เท่านั้น ส่วนการเดินทางเป็นหน้าที่ของท่านเอง" คำนี้เป็นพยานยืนยันว่า การเดินทางเป็นหน้าที่ของผู้ฟังส่วนเดียว ความสำคัญจึงอยู่กับ

ผู้รับฟังด้วย ผู้เขียนจึงเห็นว่าการกลับใจของอังคุลิมาลมีส่วนสำคัญมากทีเดียว

ในเรื่องของเทวทัตต์ ผู้เป็นพาลชั้นหนึ่งของโลก เพราะเป็นผู้หาเรื่องจากผู้ที่ไม่มีเรื่องคือพระพุทธเจ้า ผู้นี้เมื่อก่อนก็มิใช่ว่าเป็นคนเสียหายอะไรมากนัก บวชแล้วก็ได้ปฏิบัติจนกระทั่งบรรลุฌานชั้นโลกีย์ มีฤทธิเดชต่าง ๆ อันเป็นผลของการปฏิบัติชั้นต้น ๆ แต่เทวทัตต์เกิดไปพิศวาสในลาภผลเข้า เลยกลายเป็นคนเสียไป เพราะความอยากได้ไม่เข้าเรื่องโดยแท้ แม้พระพุทธองค์จะตักเตือนเท่าใด ๆ ก็มิได้ผล เพราะเขาไม่ยอมรับฟังคำสอนของพระองค์ เขาเข้าใจผิดไปจากคำสอนที่ถูกต้องแท้จริง การดำเนินชีวิตของเขาจึงห่างจากสัจจธรรมออกไปทุกที ความผิดพลาดทั้งมวลอยู่ที่เทวทัตต์เอง หาได้อยู่ที่ใคร ๆ ไม่

เรื่องลาภสักการะ เป็นเรื่องสำคัญ ได้ทำลายความดีของคนมาเสียมากต่อมากแล้ว ในสมัยนี้ก็เห็นได้ทั่ว ๆ ไป มีพระภิกษุบางรูป ชาวบ้านบางคน ในชั้นต้นก็เป็นคนดี ตั้งตนในธรรมมีความมักน้อยสันโดษ พอใจอะไร ๆ ตามมีตามได้ หาได้โลภมากในลาภสักการะไม่ การปฏิบัติของเขาก็

ก้าวไปในทางที่จะทำตนให้พ้นทุกข์ ชาวบ้านผู้ไม่รู้จักความจริงของศาสนา พอเห็นพระเป็นนักปฏิบัติเช่นนั้นก็พอใจ กลุ้มรุมกันไปหาและทำบุญกันเป็นการใหญ่ และมักทำในสิ่งที่ไม่ได้สาระเท่าใดนัก บุญที่ควรทำคือการสละกิเลสออกจากตัวเป็นกิจชอบ ไม่มีใครพอใจทำ แต่ทำทานซื้อวิมานเป็นการใหญ่ ผลที่สุดพระก็เมาในลาภผลนั้น ๆ กลายเป็นพระติดลาภสักการะ กลายเป็นคนเสียไปก็มีอยู่จำนวนมาก นี่คืออิทธิพลของลาภผลโดยแท้ ผู้ฉลาดจึงควรระวังตนและไม่ตกเป็นเหยื่อของความเมาเป็นอันขาด

นักปฏิบัติวิปัสสนา เป็นจำนวนไม่น้อยได้ทำผิดทางเพราะเห็นแก่อามิส ที่ตนพึงถือเอาได้กลายมาเป็นนักเสกเป่าของขลังเครื่องราง อันมิใช่ทางพระพุทธธรรม ทำไมเขาจึงได้กระทำเช่นนั้น เพราะเขาอยากเอาอกเอาใจชาวบ้านเพื่อล้วงกระเป๋ามา เพื่อความสุขของตนนั่นเอง น่าเสียดายที่เขาได้เดินทางในด้านจิตใจมาเพียงเพื่อลาภผลของตนเท่านั้น นี่เป็นเรื่องน่าเสียดายแท้

นักการเมือง ในเวลาออกหาเสียงกับประชาชนมักจะพูดจาหว่านล้อมให้ประชาชนพอใจด้วยคำพูดต่าง ๆ นานา

ซึ่งแสดงว่าตนเป็นคนจริง ไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง จะเข้าไปเป็นปากเสียงแก่ประชาชนอย่างโน้นอย่างนี้ พอการเลือกตั้งผ่านไป เขาได้รับเลือกตั้งสมหมาย เขาเข้ากรุงเทพฯ อันมีไฟหลากสี มีรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ผิดจากที่เขาเคยพบเคยเห็น เขารีบทำตนเป็นคนใหม่ทีละน้อยๆ ผลที่สุดก็กลายเป็นคนอื่น จากคนที่ราษฎรได้เลือกเขาเข้ามา อะไรทำให้เขาเปลี่ยนไปมากอย่างนั้น เครื่องยั่วมีประการต่าง ๆ นั่นเอง ยั่วให้เขากลายเป็นคนติดเบ็ดและเดินไปในทางที่ปราศจากธรรมต่อไป นักการเมืองแบบนี้มีอยู่เป็นจำนวนมิใช่น้อย และนักการเมืองแบบนี้แหละที่ทำชาติบ้านเมืองให้ถึงความล่มจมไป

ว่าที่จริง คนเราเมื่อแรกเกิดมาใหม่ๆ ความดีความชั่วในใจของเขามิได้รุนแรงเลย ใจของเขายังเป็นกลางระหว่างดีกับชั่ว แม้จะมีอยู่บ้างก็ไม่รุนแรงจึงปรากฏว่าเด็กน้อย ๆ เป็นที่รักใคร่พอใจของคนทั่วไป ครั้งเมื่อเขาเติบโตขึ้นเป็นเด็กหนุ่ม เขาอาจจะเป็นคนดีก็ได้ อาจจะเป็นคนชั่วก็ได้ สุดแล้วแต่การอบรมในครอบครัว และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวเขา พูดกันในด้านชั่ว อันเป็นด้านเสียที่ทุกคนไม่

ต้องการ แต่ก็ได้เดินเข้าไปสู่อ้อมแขนมันบ่อยๆ ความชั่วเกิดแก่เด็กๆ ได้โดยอาการอย่างไร ตอบได้ว่า เกิดจากการกระทำให้ดูบ่อยๆ ของผู้ใหญ่นั่นเอง ผู้ใหญ่ที่ขาดความระมัดระวังในการกระทำ มักชอบตามใจตนเองก็กระทำอะไรๆ หลายอย่าง อันเป็นการชักจูงความนิยมของเด็กโดยตั้งใจบ้างโดยมิได้ตั้งใจบ้าง ทีละน้อยๆ จนกลายเป็นเด็กเสียคนไป เพราะอาศัยการได้พบเห็นการกระทำบ่อยๆ นั้นแหละ ผู้ใหญ่เป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการชักจูงเด็กไปในทางเสีย ดังกล่าวมานี้จึงเห็นได้ว่า ทุกคนกลายเป็นคนเสียไปโดยมิได้ตั้งใจ แต่เมื่อทำบ่อยๆ เข้าก็กลายเป็นเรื่องตั้งใจไป และกลายเป็นคนเสียไปโดยอาการดังนี้

คนที่เป็นคนเสียคนไปแล้ว เช่นเขาถลำตัวกลายเป็นนักการพนันไปบ้าง กลายเป็นนักดื่มไปบ้าง กลายเป็นนักตัดช่องย่องเบาไปบ้าง กลายเป็นนักชอบเที่ยวในเวลากลางคืนไปบ้าง กลายเป็นคนพอใจในความสุขแบบคนเกียจคร้านไปบ้าง เขาก็มักพอใจในความเป็นอยู่ในรูปนั้นๆ เขาเข้าใจว่าตัวเขากระทำถูกแล้ว ถ้ามีใครผู้หวังดีไปบอกเตือนเขาให้ทราบว่า สิ่งที่เขากำลังกระทำอยู่ทุกวันเวลานี้ เป็นสิ่งที่

ผิดและจะนำผลร้ายมาให้เขาและครอบครัวเขา ผู้คุ้นเคยกับความชั่วแบบนั้นก็มักกล่าวตอบว่า ช่างผมเถอะ ผมมันไม่ดี ผมจะเป็นอยู่อย่างนี้เรื่อยไป คุณอย่ามายุ่งกับผมดีกว่า คำกล่าวของเขาที่ออกมาโดยมีมารร้ายหนุนหลังอยู่นั้น ทำให้เขาไม่ยอมรับฟังคำพูดที่หวังดีด้วยประการต่าง ๆ เลย เขาใคร่ในความชั่วเสียจนชินแล้ว จึงไม่มีทางที่จะมาเป็นคนดีกับเขาได้ เพราะเขาเห็นความทุกข์เป็นความสุข เห็นความดีเป็นความชั่วไปเสียแล้ว เขาพอใจในการที่จะเป็นคนชั่ว โดยคิดว่ามันเป็นความดีในโลกทัศนะของเขา คนเช่นนี้เป็นคนที่น่าสงสารในการกระทำของเขา และควรช่วยกันจูงเขาออกจากหล่มลึกให้จงได้

ความจริงความชั่วที่เกิดแก่บุคคลใด ๆ นั้น มิใช่ว่ามันเกิดขึ้นในคราวเดียวพร้อมกัน และมีกำลังแรงก็หาไม่ สิ่งทั้งหลายย่อมมาจากของเล็ก ๆ และกลายเป็นของใหญ่ขึ้นด้วยการสะสมทีละน้อย ๆ ของบุคคลผู้พอใจในการกระทำความชั่วนั้นเอง ตัวอย่างเช่นคนติดเหล้า ความจริงแรกเริ่มเดิมที เขาหาได้มีความอยากความพอใจในรสของน้ำเหล้าไม่ แต่เพราะความเขลาของเขา ทำให้เขาเห็นผิดเป็นชอบ

เพื่อนฝูงที่เป็นนักดื่มมาก่อนเขา ได้ทำการแนะนำชักจูงเขาทีละน้อยๆ จนเขาเพลินไปกับคำขอ และภาพของมารร้ายที่มาเต้นยั่วเขาโดยอาการต่างๆ เขาก็กระโดดลงไปในไหเหล้าอาบกินอย่างพอใจ ในชั้นต้นๆ รสและกลิ่นของเหล้าทำให้เขาเกิดอาการไม่ดีบ้าง แต่ทุกสิ่งทุกอย่างขึ้นอยู่แก่การทนเอา ทนในการทำดีก็มี ทนในการทำชั่วก็มี รสและกลิ่นของเหล้าทำให้เขาติดใจพอใจ ผลที่สุดก็กลายเป็นนักดื่มตัวยง เป็นดาราดวงมืดในหมู่ดารามืดทั้งหลาย ใจของเขาตกเป็นทาสของน้ำเมาเสียแล้ว เมื่อก่อนเขามิได้ดื่มเหล้า เขามิได้มีอาการของคนเมาแม้แต่น้อย แต่เดี๋ยวนี้เขากลายเป็นคนใหม่ ที่เต็มไปด้วยความดีต่างๆ สังคมของคนเมายกย่องเขา แต่สังคมของคนดีเกลียดเขาบ้างสงสารเขาบ้าง ความเกลียดเกิดเพราะเห็นความเมาของเขานั่นเอง ถ้าเขาเป็นคนไม่เมา ก็คงจะกลายเป็นคนน่ารักต่อไป ความรักความเกลียดที่มีต่อใครๆ นั้น มิใช่มีแก่ส่วนบุคคลนั้น แต่มีแก่ความชั่วความดี ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในตัวเขาต่างหาก ถ้าเรารู้เหตุผลของเรื่องเช่นนี้แล้ว ก็ควรทำตนให้เขารัก โดยการชำระเอาความชั่วออกจากตนเสีย

ให้หมด ตนก็กลายเป็นคนที่น่าเอ็นดูต่อไป สิ่งเหล่านี้เป็นผลของการกระทำทั้งนั้น หามีใครดลบันดาลให้ใครเป็นอย่างใดได้ไม่ ถ้าเขามิได้กระทำมันด้วยตัวของเขาเอง การกระทำสร้างทั้งรักและชังแก่ผู้กระทำอยู่เสมอ บางคนมีความคิดที่ผิด ๆ เกิดขึ้นในใจของเขาคือเขาคิดว่า การเป็นคนชั่วอย่างที่เขากำลังเป็นอยู่นั้น เป็นลักษณะหรือนิสัยของความเป็นลูกผู้ชาย "ลูกผู้ชายมันต้องอย่างนี้ซินะ" เป็นคำพูดของคนที่มีความชั่วติดสันดานมักพูดกันเสมอ ทำไมเขาจึงลดราคาของความเป็นลูกผู้ชายลงมาจนหมดราคาไปเล่า ขอตอบว่า เพราะเขาได้กระทำสิ่งที่ผิดไว้นั่นเอง ที่ร้ายไปกว่านั้นเขายังคิดต่อไปว่า ไหน ๆ ตนก็ได้เป็นอย่างนี้มาแล้ว ขอเป็นอย่างนี้ตลอดไปดีกว่า ไม่ยอมเป็นคนดีเป็นอันขาด น่าสงสารคนที่มีอาการเช่นนี้เหลือเกิน เขาช่างเดินหลับตาไปสู่ก้นเหวลึกโดยแท้ ขอผู้มีเมตตาธรรมจงได้ช่วยอนุเคราะห์ให้เขาได้เป็นคนดีกันเถิด

มีคนหนึ่งเคยถามผู้เขียนว่า "ผมรู้ดีว่า การกินเหล้าการเล่นการพนันเป็นสิ่งชั่ว เป็นผีร้ายของโลก แต่ผมก็ยังดื่มเหล้า ยังเล่นการพนัน ผมอยากเลิกเหมือนกัน แต่เลิก

ไม่ได้ เพราะอะไรกันครับ" คำถามแบบนี้เคยพบบ่อยๆ ทำไมเขาจึงเลิกไม่ได้ ทำไมเขาจึงยังเป็นทาสของความชั่วอยู่ คำตอบก็ไม่มีมาก นอกจากจะบอกว่า ๑. เขาผู้ถามยังมิได้เห็นโทษของสิ่งนั้นอย่างแท้จริง เขารู้ว่าไม่ดีตามเขาว่าเท่านั้น หาได้รู้เพราะใจของตนรู้เห็นไม่ เขายังไม่ได้พบความจริงที่ซ่อนอยู่ในความสนุกสนานเหล่านั้น เขาจึงยังเห็นว่าดีอยู่ คนเราถ้าเห็นว่าดีอยู่ก็ยังทิ้งมันไม่ได้ มันดีตามทัศนะของเขา และเขาพอใจในความดีแบบนั้น ๒. เขาไม่มีความอดทนความข่มใจ และความเข้มแข็งในดวงใจเพียงพอที่จะเอาชนะเจ้ามารร้ายในดวงใจของเขาได้ พอความอยากเกิดขึ้น ใจของเขาก็อ่อนไหวไปตามอำนาจของความอยากนั้นๆ จนกระทั่งเขาขาดความอดทน ขาดความข่มใจและขาดความเข้มแข็งในใจ ใจของเขาถูกยึดครองด้วยอำนาจกิเลส ผลที่สุดก็กลายเป็นคนแพ้ตลอดกาล ไม่สามารถจะจะเอาชนะต่อความชั่วประเภทนั้นๆ ได้ เหตุผลสองประการที่กล่าวมานี่ ทำให้เขาละเลิกไม่ได้

บางคนเป็นคนเจ้าอารมณ์ เจ้าทิฏฐิมานะ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของใครๆ แม้ความเห็นนั้นเต็มไปด้วย

ความหวังดีต่อเขา เขาไม่ยอมลดตนลงรับคำแนะนำตักเตือนที่เต็มไปด้วยความหวังดีเลย เขาคิดว่า "เราก็หนึ่งเหมือนกัน อย่าสอนกันให้ยากเลย" ความคิดแบบนี้เป็นความคิดที่ถูกต้องดีงามอยู่แล้วหรือ ลองใช้ใจที่ผ่องใสพิจารณาสักหน่อย ก็จะพบความจริงว่าไม่เป็นการถูกต้อง คนเราต้องมีการรับฟังคำบอกคำเตือนของคนอื่น ๆ บ้าง เพราะปกติของคนเราย่อมมีเวลาเผลอ มีเวลาที่จะไม่รู้อะไรอยู่บ้าง ถ้าไม่ยอมรับฟังความคิดของใคร ๆ แล้ว ย่อมมีทางผิดพลาดเสียหายได้มากอยู่ ฉะนั้นความคิดที่ว่าฉันไม่ยอมฟังใครนั้น ไม่เป็นการถูกต้อง ควรยอมฟังคำพูดที่เป็นประโยชน์ไว้บ้าง ส่วนคำพูดที่ไม่เป็นประโยชน์ จะไม่รับฟังก็ไม่เป็นการเสียหาย อันบุคคลที่กระทำอะไรผิดแล้ว ยังขืนทำเรื่อยไปโดยมิได้ฟังความเห็นของใคร ๆ เลยนั้น จักเป็นคนดีและก้าวหน้าไปในทางเจริญได้อย่างไรกันเล่า จึงควรรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่กล่าวเตือนด้วยความหวังดีไว้บ้าง มิใช่แต่เพียงรับฟังไว้เท่านั้น แต่ควรนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญาและนำตนออกจากทุกข์ได้ด้วย

คนที่กระทำความชั่ว ไม่ว่าอย่างใดๆ อยู่ ถ้ารู้สึกตัวว่าการกระทำผิดของตนเป็นความชั่วและพิจารณาเทียบเคียงกับหลักธรรมแล้ว ก็มองเห็นว่าเป็นความชั่ว เป็นไปเพื่อทุกข์โทษ และเวรภัยจริง ก็ควรรีบกลับตนจากความชั่วนั้นเสีย พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า

"บุคคลใดเป็นคนประมาทมาก่อน ภายหลังกลายเป็นคนไม่ประมาท บุคคลนั้นย่อมทำชีวิตของเขาให้สว่างเหมือนดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ส่องโลกให้สว่างอยู่ฉะนั้น"

ท่านจะอยู่ในความมืดของเมฆ คือความชั่วทำไม ทำลายมันเสีย แล้วนำตนออกมาสู่แสงสว่างของธรรมะกันเถิด ธรรมะเป็นแสงสว่าง เป็นแนวทางของชีวิตที่เป็นประโยชน์โดยแท้ ขอให้ท่านเดินตามทางนั้นเถิด

ถ้าท่านมีเวลาสำหรับทำความสงบใจ และเมื่อใจสงบแล้ว ขอได้โปรดตรวจดูความเป็นอยู่ของท่านให้เห็นจริง ตรวจดูกันให้เห็นจริง ๆ มิใช่เพียงสักว่ามองเฉย ๆ คนเรามีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่ไม่รู้จักตัวเอง การแก้ไขตนเองจึงมีมาไม่ได้ ขอให้ทำกันใหม่ จงมองตัวของท่านเองอย่างเป็นของแปลก มองอย่างกับว่ามันเป็นสิ่งที่ท่านมิได้พบเห็น

มาก่อน มองเพื่อค้นหาความจริง มิใช่มองด้วยตาเนื้อ แต่มองด้วยตาใจของท่านเอง มองเหมือนกับท่านมอง เพื่อจะจับความผิดของคนอื่นอย่างนั้นแหละ เมื่อท่านเพ่งโดยปิดตาอย่างนี้แล้ว ท่านก็จะพบความจริงว่าตัวของท่านเป็นอย่างไร ท่านเดินผิดทางอย่างไรบ้าง เมื่อพบแล้ว จงหาความเอาความชั่วนั้นขึ้นพิจารณาต่อไป พิจารณาให้เห็นว่าตัวของความชั่วนี้มาจากไหน มีอะไรหล่อเลี้ยงให้มันตั้งในใจของท่าน ตั้งแต่ท่านได้ทำความชั่วแบบนี้มานานแล้ว ท่านได้อะไรมาจากความชั่วนั้นบ้าง มีความทุกข์เกิดขึ้นเพราะความชั่วนี้มีประมาณเท่าไรแล้ว การงาน ครอบครัว การสมาคมของท่านมีความชั่วแบบนั้นเป็นมูลฐานมานานแล้ว ท่านได้ผลอะไรบ้างเล่า คิดไปโดยรอบคอบท่านก็เห็นความจริงว่า ไม่เป็นเรื่องเลย คบกับความชั่วมานานแล้ว ไม่เห็นจะเป็นสาระแก่นสารที่ตรงไหน มีแต่เรื่องขาดทุนโดยส่วนเดียว ไม่เอาละ เลิกกันทีความชั่วแบบนี้ เมื่อมองเห็นโทษของความชั่ว เห็นผลของความดีแล้ว จงตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยว ทำใจให้เข้มแข็งอย่าอ่อนแอ อย่าสงสารความชั่ว แต่จงสงสารตนเองที่ตกเป็นคนชั่วอย่างไร้เกียรติ ต้อง

เลิกกันทีและพยายามเลิกอย่างเด็ดขาด แบบตัดบัวไม่ไว้ใย กันทีเดียว เพราะถ้าไว้ใยแม้เพียงนิดหน่อย มันก็จะพอกพูนขึ้นในตนของท่านอีก จะเป็นการเดือดร้อนใจในภายหลัง จึงต้องทำตนเป็นคนใจเด็ดอย่างแท้จริง ทิ้งกันอย่างไม่ต้องดูหน้ากันต่อไป ทำไมจึงบอกให้ทิ้งอย่างเด็ดขาด เพราะได้เคยเห็นมาหลายรายแล้ว เวลาฟังพระแสดงธรรม ก็มองเห็นโทษของความชั่วที่ตัวกระทำอยู่ และตั้งใจจะเลิกจากความชั่วนั้น แต่มิได้ทำอย่างเด็ดขาด ค่อยเลิกค่อยไป ผลที่สุดก็เลิกไม่ได้ เพราะอิทธิพลของความชั่วนั้นแรงมาก ถ้ามีเชื้อเหลืออยู่เพียงนิดเดียวก็สำแดงฤทธิ์เดชต่อไป จึงควรกลัวต่อความชั่วและไม่ยอมให้มันมาตั้งอยู่ได้เป็นเด็ดขาด เมื่อจะเลิกก็เลิกกันทันที ไม่ต้องทำแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่จะทำอย่างหักโหมกันทีเดียว ถ้าใจของท่านเกิดอ่อนแอขึ้นมา เกิดสงสารตนเองว่าจะได้รับความลำบาก เพราะการกระทำเช่นนั้น จงถามตนเองดูสักหน่อยเถิดว่า เมื่อก่อนมิได้มีสิ่งนี้ มิได้กระทำอย่างนี้ ทำไมจึงมีชีวิตอยู่ได้อย่างเรียบร้อย นี่เพิ่งมีมาไม่เท่าใดนี่เอง เมื่อก่อนอยู่ได้ ต่อไปก็อยู่ได้ บอกกับตนเองอย่างนี้ ไม่เท่าใดตนก็ชนะตนเองเดินในทางของเสรีชนต่อไป

การตกเป็นทาสของสิ่งต่าง ๆ ก็ไม่มี ใจมั่นคง เอาตัวรอดจากความชั่วได้อย่างเด็ดขาด มีชีวิตเป็นไทแท้ต่อไป นี่เป็นวิธีการกลับตนแบบหนึ่งตามหลักพุทธศาสนา ขอพวกเราทั้งมวลที่ได้ปฏิญาณตนเองว่าเป็นชาวพุทธ จงกลับตนจากทางผิด มาเดินตามทางที่ถูกต่อไปเถิด การเดินทางผิดการปล่อยตนให้ตกเป็นทาสของกิเลส ทำให้ชีวิตไม่ก้าวหน้าไม่เจริญงอกงามในทางดีมานานแล้ว ถ้ามองเห็นความจริงก็จงทิ้งความเท็จเสีย แล้วหันเข้าหาหลักอันเป็นความจริงกันเถิด ความจริงจักทำให้ท่านเป็นเสรีชนอย่างแท้จริง ตามแนวทางของพุทธศาสนา ความชั่วเป็นผีร้ายที่ทำลายตน ทำลายชาติให้ย่อยยับ คนที่ตามใจตนเอง ปล่อยใจไปตามอารมณ์ กระทำความผิดร้ายโดยวิธีต่าง ๆ ตนสำคัญความผิดว่าเป็นความดี และทำเรื่อยไปหาได้สำนึกในผลของบาปกรรมที่ตนกระทำไม่ หรือบางทีก็นึกได้ว่าเป็นบาปเป็นกรรม แต่ความดื้อรั้นของตน ความหยิ่งในเกียรติอย่างผิด ๆ ความคิดว่าตนมีอำนาจและพวกพ้องมากมาย ไม่มีใครจับได้ไล่ทันความชั่วจะไม่ให้ผลแก่ตน ใจของตนฮึกเหิมและทำชั่วมากเข้าทุกที เขาทำเพื่อฆ่าตนเองโดยแท้ พอความชั่วที่ทำไว้

สุกรอบกรอบดีแล้ว มันก็ให้ผล ตนก็กลายเป็นคนไม่มีเกียรติ ไม่มีบ้านเรือนจะอยู่อาศัย ต้องเที่ยวเร่ร่อนเดือดร้อนเพราะความชั่วแผดเผาตลอดเวลา นี่ผลของการไม่กลับตนเป็นคนดี ตนจึงถูกบาปทรมานให้ได้ผลเป็นทุกข์สิ้นกาลอันยาวนาน

แต่ก็มิได้เป็นการสายเกินไปดอก ยังมีเวลาพอสำหรับคนที่จะคิดกลับตนอยู่เสมอ การกลับตนเป็นคนดีมิได้สายจนเกินไป เวลาเปิดอยู่สำหรับผู้ที่สำนึกผิด และคิดจะกลับตนเสมอ อย่ามัวใจร้อนเพราะไฟบาปเผาตัวท่านเลย นึกได้แล้วว่าเป็นบาป ก็เลิกจากบาปนั้นเสียเถิด ชีวิตยังจะเป็นประโยชน์ต่อไป คนที่โกรธกันเกลียดกันก็ยังมีช่องว่างในดวงใจ พอที่จะหันมารักและสงสารท่านได้ ถ้าทำตนให้เขารักและสงสารด้วยการเลิกจากนิสัยทราม หันเข้าหาความดีทีละน้อย ๆ พอความดีในตัวของท่านถึงจุดอิ่มตัว ท่านก็จะได้รับความเห็นใจจากทุกคนที่ได้พบกับท่าน เขาจะชอบจะชังอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการกระทำของท่านผู้เดียว ถ้าท่านรู้ว่าเป็นคนผิดคนเสีย จะมัวชักช้าอยู่ทำไมเล่าท่าน ขอให้กลับใจเป็นคนดีเสียเถิด กลับในทันทีที่ท่านทราบว่าตัวผิด

□

เด็กของชาติ

•

พ่อแม่ทุกคู่มีความปรารถนาจะได้ลูกไว้สืบสกุลต่อไป พ่อแม่คู่ใดยังไม่มีลูกก็มีความร้อนใจ เขาบอกว่าทำอย่างไรตนจะมีลูกได้ เขาต้องทำการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งที่โลกสมมุติว่าดี ก็ได้กระทำกัน จุดหมายก็ให้มีลูกเท่านั้น ในทางศาสนาพราหมณ์เขากล่าวว่า พ่อแม่ที่ไม่มีลูกชายตายแล้วจะตกนรกขุมปุตตนรก ถ้ามีลูกชายแล้ว ลูกชายย่อมช่วยพ่อแม่ให้พ้นจากขุมนรกนั้นไปได้ การที่กล่าวเช่นนั้นก็เพราะถือว่าลูกชายเป็นผู้สืบสกุล ส่วนลูกหญิงต้องเปลี่ยนสกุลเมื่อไปแต่งงานกับชายในสกุลอื่น ลูกชายจึงเป็นยอดปรารถนาของพ่อและแม่ และที่กล่าวว่ายังไม่มีลูกชายจะตกนรกนั้น นรกที่ตกก็มิใช่ว่าอยู่ที่ไหน ที่แท้ก็อยู่ในใจนั่นเอง ความวิตกกังวลว่าไม่มีลูกสืบสกุลนั่นแหละเป็นนรกของพ่อแม่ พอมีลูกออกมาก็โล่งใจว่าตนได้มีทายาทสืบสกุลแล้ว ยิ่งบุคคลผู้เป็นใหญ่เช่นพระราชาด้วยแล้ว ดูเหมือนว่านรกจะใหญ่มาก เพราะภาระในการ

ปกครองเมืองเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าไม่มีลูกชายสืบสกุลแล้ว ก็มีความวิตกถึงอนาคตของบ้านเมืองมากทีเดียว

การมีลูกชายสักคนหนึ่ง ก็เป็นความพอใจของพ่อแม่แล้ว พูดเช่นนี้ดูเหมือนไม่ให้ความเป็นธรรมแก่ลูกหญิงเสียเลย ความจริงนั้นพ่อแม่รักลูกหญิงมากเท่ากับลูกชายเหมือนกัน ในครอบครัวใดที่มีแต่ลูกชาย พ่อแม่อยากได้ลูกหญิงเป็นที่สุด พอแม่เริ่มตั้งท้องก็นึกว่าขอให้เป็นหญิงสักคนเถอะ เตรียมเบาะและเครื่องใช้สำหรับหญิงไว้พร้อม แต่ก็หาได้เป็นไปตามความต้องการเสมอไปไม่ พอคลอดออกมากลายเป็นชายเสียอีกแล้ว ความหวังยังมีต่อไป คนหน้าขอให้เป็นหญิงเถอะ ถึงคราวคลอดได้เป็นหญิงจริง ๆ พ่อแม่แสนจะดีใจที่ลูกหญิงได้เกิดมาสู่สกุล พ่อแม่มีความต้องการลูกทั้งสองเพศ เมื่อเกิดมาแล้วท่านพอใจและให้ความอุปถัมภ์ค้ำชูเป็นอย่างดีทั่วกัน ท่านคิดว่าเป็นหญิงหรือชายก็เป็นลูกของพ่อแม่ หน้าที่ของพ่อแม่ต้องรักและถนอมลูกเสมอด้วยชีวิตเสมอ พ่อแม่เป็นที่พึ่งของลูก ๆ อย่างแท้จริง

ตามครอบครัวในชนบท พ่อแม่ทุกคู่มีความปรารถนาอยากได้ลูกหญิงเป็นคนแรก เพราะลูกหญิงโตแล้วช่วยทำงานในครอบครัวได้มาก ได้ช่วยเป็นพี่เลี้ยงแก่ลูกคนเล็ก ๆ ต่อไป ลูกหญิงจึงเป็นสิ่งปรารถนาก่อน ต่อนั้นจึงต้องการลูกชาย แต่สำหรับพ่อแม่ที่มีใจเป็นนักเลงสักหน่อย หรือถิ่นนั้นเป็นถิ่นของคนชอบรบราฆ่าฟัน ลูกชายเป็นลูกที่พึงปรารถนาก่อน เพื่อให้มีกำลังในการรักษาทรัพย์สมบัติต่อไป เมื่อมีลูกชายจึงต้องการลูกหญิงในภายหลัง แต่ความเป็นอยู่ทั่วไปนั้นลูกหญิงมักอยู่กับพ่อแม่ ส่วนลูกชายมักไปอยู่บ้านของภรรยาในเมื่อตนได้แต่งงานไปแล้ว ผู้ที่เลี้ยงดูพ่อแม่ก็มักเป็นลูกผู้หญิง การที่ลูกผู้หญิงมักอยู่กับพ่อแม่ก็เนื่องจากความรักความสงสารนั้นเอง หญิงเป็นเพศอ่อนแอแต่งงานแล้วไปอยู่ในสกุลผัวเดียวจะลำบาก เพราะไม่มีญาติพี่น้องคอยให้ความช่วยเหลือ สู้ในหมู่ญาติของตนไม่ได้ พ่อแม่ส่วนมากจึงไม่ยอมให้ลูกหญิงไปอยู่ที่อื่น ส่วนลูกชายเป็นคนมีความอดทนอยู่ในสายเลือด ตกน้ำไม่จมตกไฟไม่ไหม้ อยู่ไหนอยู่ได้ไม่เป็นไร จึงมักไปอยู่บ้านของ

ภรรยาเสมอ คิดดูธรรมเนียมนี้ก็ดีแล้ว พ่อแม่ส่วนมากพอใจที่เห็นลูกอยู่ใกล้ ๆ เจ็บป่วยก็ได้ช่วยกันรักษาพยาบาล มีความทุกข์อะไรเกิดขึ้นก็ได้ช่วยกันดูแลรักษา ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก ๆ จึงเป็นความสัมพันธ์ที่แน่นเหนียว แยกออกจากกันได้ยากที่สุด

ในทางพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงจำแนกลูกไว้สามพวกคือ ๑. บุตรที่ดีกว่าพ่อแม่ ๒. บุตรที่เสมอกับพ่อแม่ และ ๓. บุตรที่ต่ำทรามกว่าพ่อแม่ ในบุตรทั้งสามเหล่านี้ ที่ว่าดีกว่าต่ำกว่าพ่อแม่ ท่านหมายถึงความเป็นอยู่ และความประพฤติของบุตรเป็นเกณฑ์ เช่น พ่อแม่เป็นคนมีศีลธรรมลูกเกิดมาเป็นคนไร้ศีลธรรม อย่างนี้ต่ำกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่ขาดศีลธรรม แต่ลูกกลายเป็นคนมีศีลธรรม ลูกก็เป็นคนที่ดีกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนยากจน ลูกได้มีฐานะดีขึ้นในทางทรัพย์สมบัติ ก็เป็นลูกที่ดีกว่าพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่เป็นคนมั่งคั่งได้แสวงหาทรัพย์สมบัติไว้มาก พอหมดบุญพ่อแม่แล้ว พวกลูก ๆ ก็ไม่อาจรักษาทรัพย์สมบัติไว้ได้ ลูกนั้นเป็นลูกที่เลวกว่าพ่อแม่ ส่วนลูกใดมีฐานะความประพฤติ

เท่าเทียมพ่อแม่ นั่นคือ ลูกเสมอพ่อแม่ พ่อแม่ทั่วไปมีความปรารถนาใคร่ได้ลูกที่ดีกว่าเสมอ แต่จะสมหวังหรือไม่นั้นเป็นปัญหาอยู่มากเหมือนกัน

ประเทศชาติใดก็ตาม จะมีความเจริญหรือตกต่ำก็อยู่ที่การกระทำของพลเมืองในชาตินั้นเป็นประมาณ ถ้าหากพลเมืองของชาติเป็นคนดีมีศีลธรรม ชาติก็ก้าวหน้า ถ้าพลเมืองของชาติไร้ศีลธรรม ชาติก็หยุดอยู่กับที่ก้าวหน้าไปไม่ได้ ใครเป็นผู้ทำพลเมืองให้ดีเลวแก่ชาติ คำตอบก็อยู่ที่พ่อแม่ผู้ปกครองของเด็กเป็นคนแรก ต่อมาก็ครูอาจารย์ ผู้ให้การอบรมสั่งสอนที่โรงเรียน ประการสุดท้ายเป็นนักบวชในศาสนา ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของประชาชนในทางศีลธรรม ทั้งสามจำพวกนี้เป็นกำลังสำคัญในอันสร้างนิสัยใจคอของเด็กให้เป็นอย่างใดก็ได้ เด็กของเราในบัดนี้คือผู้ใหญ่ในกาลข้างหน้า พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่เดี๋ยวนี้มีแต่จะร่วงโรยลงไปทุกวัน ๆ ผลที่สุดก็ตายไปอยู่ป่าช้า สิ่งที่เรารักใคร่หวงแหนนั้นก็ต้องตกเป็นภาระของเด็ก ๆ ที่โตขึ้นต่อไป ในฐานะที่เราเป็นคนไทย เราได้มีมรดกสำคัญอยู่ถึงสามประการ เป็นมรดกที่พวกเราได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ คนในสมัย

ก่อนได้พยายามรักษาไว้เป็นอย่างดี จนกระทั่งเหลือมาถึงพวกเรายุคนี้ เราก็ต้องรักษาไว้ให้เหมือนกับท่านแต่ก่อนได้รักษา และต้องมอบให้แก่อนุชนต่อไป การจะมอบของมีค่าให้แก่ใคร ก็ต้องอบรมฝึกหัดให้เขารู้จักของมีราคาเสียก่อน และต้องทำให้เขาเป็นคนรู้จักรักษาของนั้นได้ จึงจะได้ชื่อว่าเป็นคนทำหน้าที่ของตนมิให้บกพร่อง ก็มรดกสามอย่างที่เราได้รับมานั้นได้แก่อะไรเล่า ได้แก่แผ่นดินไทย ที่เผ่าไทยได้อยู่อาศัยทำมาหากิน ได้แก่ความเป็นเอกราชอันสมบูรณ์ของชนเผ่าไทยบนพื้นแผ่นดินไทยนี้ ได้แก่พระพุทธศาสนาอันเป็นหลักสำหรับรักษาใจของชนเผ่าไทยทั้งหลาย ทั้งสามประการนี้เป็นสิ่งมีค่ามาก ปู่ย่าตาทวดของเรา ได้ถนอมไว้เพื่อพวกเรา และท่านได้เสียสละเอาเลือดทาแผ่นดินไว้แล้ว ไม่ต้องเที่ยวเร่ร่อนแบบคนไม่มีที่อาศัย แผ่นดินไทยอันได้นามว่าประเทศไทยนี้ เป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์มีป่าเต็มไปด้วยต้นไม้เนื้อดีมีราคา มีสัตว์ป่านานาชนิดอันควรสงวนไว้เป็นสมบัติของชาติ มีทุ่งรายเหมาะแก่การทำการเพาะปลูกข้าวอันเป็นอาหารประจำวันของชาวโลก เรามีข้าวสำหรับเลี้ยงพวกเราและส่งไปขายเลี้ยงชาวโลกด้วย ใน

ลำน้ำที่ไหลผ่านทุ่งราบของแผ่นดินไทย ก่อให้เกิดแอ่งใหญ่ ๆ หลายแห่ง และตามแอ่งเหล่านั้นมีปลาชุกชุมมาก พอเป็นอาหารแก่พวกเราเป็นอย่างดี ภายใต้พื้นแผ่นดินที่เราเหยียบอยู่นี้ ยังมีแร่ที่เป็นประโยชน์แก่การอุตสาหกรรมอีกหลายอย่าง เป็นแผ่นดินที่ให้ความสุขแก่พวกเราอย่างหาที่เปรียบไม่ได้ อากาศก็พอดีไม่หนาวร้อนเกินไป ประเทศไทยมีความชุ่มชื่นฉ่ำตลอดปีด้วยน้ำฝนที่ตกลงมา อ้าแผ่นดินไทยผู้ให้ชีวิตแก่ข้า ข้าจะต้องรักษาเจ้าไว้เสมอด้วยชีวิต ใครจะมาข่มเหงเบียดเบียนเอาไปไม่ได้เป็นอันขาด ข้าต้องรักษาสิ่งที่บรรพบุรุษของข้าได้รักษาไว้ เพื่อมอบให้แก่ลูกหญิงชายของข้าต่อไป

ความเป็นเอกราชของชาติ เป็นสมบัติอันล้นค่า เพราะทุกคนที่เกิดมาย่อมมีใจรักความเป็นไท ไม่ชอบความเป็นทาส ไม่อยากให้ใครมาเป็นเจ้าเหนือหัว ไม่อยากให้ใครมาใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมแก่ตน ทุกคนจึงต้องการความเป็นเอกราชในทุกวิถีทาง เมืองไทยแม้จะได้เคยเสียความเป็นไทไปสองคราว ก็ยังไม่ถึงอับจน เพราะคนดีของเมืองไทยมาเกิดและกอบกู้ความเป็นเอกราชของชาติไว้ พระมหา

กษัตริย์ผู้เป็นประมุขของชาติในสมัยนั้น ๆ มีความเข้มแข็ง มีความเสียสละเพื่อชาติ และได้ออกรบทัพจับศึกด้วยพระองค์เอง ได้มีชัยกลับมารักษาความเป็นเอกราชของชาติไว้ได้ ทำให้พวกเราเหล่าลูกไทยทั้งมวลยิ้มได้อย่างเบิกบาน และบอกกับใคร ๆ ได้อย่างไม่กระดากว่า ฉันเป็นคนไทย คนไทยมีเสรีภาพสมบูรณ์ตามกฎหมายบนผืนแผ่นดินไทย เอกราชของชาติไทยเป็นสิ่งที่เราสงวนนัก ใครจะมาเหยียบย่ำทำลายไม่ได้เป็นอันขาด

อันคนผู้อยู่ในแผ่นดินที่มีเอกราช ไม่เคยไปเที่ยวในประเทศที่ไม่มีเอกราช ย่อมไม่รู้จักราคาของความเป็นเอกราช แต่ถ้าได้ไปเที่ยวในประเทศที่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของชนชาติอื่นแล้ว จะรู้สึกว่าเอกราชเป็นสิ่งมีค่ามากเหลือเกิน เป็นสิ่งที่ควรสงวนไว้ด้วยชีวิตทีเดียว ขอให้ลูกไทยทั้งผองจงคำนึงถึงเอกราชให้มาก และจงช่วยกันรักษาไว้ให้คงมีอยู่เสมอ

พระพุทธศาสนาเป็นมรดกทางใจของชาวไทย ชาติไทยเป็นชาติที่รักเสรีภาพ พุทธศาสนาสอนให้คนไทยมีใจเป็นเสรี ยิ่งปฏิบัติตามพุทธศาสนามากเท่าใด เราก็จะเป็นเสรีมากเท่านั้น พุทธศาสนาจึงเหมาะสมแก่พวกเราชาวไทย

มาก ชนชาติไทยในสมัยโบราณ เมื่อได้อพยพลงมาจากแผ่นดินตอนเหนือแล้วก็ตั้งเป็นหลักแหล่งบนแผ่นดินนี้ ต่อนั้นก็ได้รับเอาพุทธธรรมเป็นหลักรักษาใจ ประเทศไทยได้เจริญก้าวหน้ามามากถึงขนาดนี้ และมีความสบายมาได้ถึงขนาดนี้ โดยอาศัยบารมีธรรมของพุทธศาสนาเป็นหลักส่งเสริม ในเวลาที่ประเทศไทยตกอยู่ใกล้อันตราย ล่อแหลมต่อการสูญเสียอิสรภาพ พุทธธรรมเข้ามามีบทบาทช่วยเหลือไว้เสมอมา พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นประมุขของชาติเป็นผู้มั่นอยู่ในพุทธศาสนา ทรงใช้หลักธรรมสำหรับพระองค์ และนำมาใช้เป็นหลักปกครองบ้านเมือง อันตรายอันจะเกิดก็หายไปด้วยการประพฤติธรรม ผู้มุ่งร้ายหมายขวัญก็ได้กลายมาเป็นมิตร ประเทศไทยรอดจากอันตรายมาได้ ส่วนประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะนับถือพุทธศาสนาแบบเดียวกัน แต่ผู้นำของประเทศมิได้ประพฤติธรรม มิได้นำศาสนามาใช้ให้เหมาะแก่การเวลา ปล่อยใจไปตามอำนาจของกิเลส ขาดการประมาณตนประมาณท่าน ผลที่สุดตนก็ต้องพ่ายแพ้แก่ข้าศึก ต้องสูญเสียเอกราชไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง เมื่อสูญไปแล้วกว่าจะนำกลับคืนมาย่อมเป็นการยาก เหมือน

กระต่ายที่เข้าไปในปากงูเห่าแล้ว ยากนักที่จะหลุดออกมาได้ ถึงหลุดออกมาได้ก็บอบช้ำไปนาน ควรที่เราชาวไทยทั้งหลายพึงสำนึกและมองเห็นคุณค่าของพุทธธรรม อันทำให้ชาติเจริญก้าวหน้า ขอให้พวกเราจงช่วยรักษาไว้เสมอด้วยชีวิต และมอบให้แก่ลูกหลานไว้รักษาต่อไป จนกว่าฟ้าดินจะสลายไปตามกฎของธรรมชาติ

มรดกทั้งสามประการนี้มีค่าเหลือจะนับ เราจะต้องมอบไว้ในมือของเด็ก อันเป็นลูกหลานของพวกเรา แต่เขาจะรับไว้ได้เรียบร้อยหรือไม่ ก็เป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนผู้เป็นพ่อแม่ครูอาจารย์จะได้ช่วยกันสร้างเด็กให้เป็นคนดีของชาติต่อไป ชาติไทยกำลังต้องการคนดีมีศีลธรรม สำหรับช่วยกันสร้างชาติบ้านเมืองให้ก้าวหน้าไปสู่ความรุ่งโรจน์

เมื่อเราทราบว่าประเทศไทยกำลังต้องการคนดีมีศีลธรรม เพื่อช่วยกันนำชาติไปสู่ความเจริญแล้ว เป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนที่มีส่วนในการนำเด็ก จงช่วยกันกระทำความดีให้เด็กเห็นเป็นเยี่ยงอย่าง ให้เด็กจดจำแต่ภาพที่ควรจำ และจะเป็นประโยชน์แก่เขาในอนาคต อย่าได้กระทำสิ่งใดๆ ที่เป็นทางนำให้เด็กเดินไปในทางเสียเป็นอันขาด

ผู้รับหน้าที่สำคัญคนแรก คือพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เป็นครูคนแรกของลูก ลูกได้อะไรๆ จากพ่อแม่มากที่สุด ผู้ใดที่กำลังเตรียมเพื่อเป็นพ่อแม่ของคน พึงทำตนให้เป็นพ่อแม่ที่ดี ทำหน้าที่ของตนให้เรียบร้อย ทำตนเป็นเยี่ยงอย่างแก่ลูกจริงๆ จงเลิกการตามใจตนเองให้หมด ให้นึกว่าตนมีข้อผูกพันกับลูกแล้ว การกระทำของตนทุกอย่างเป็นภาพประทับใจของพวกลูกๆ จึงควรใช้สติปัญญาในการกระทำเสมอ เพื่อป้องกันมิให้ลูกได้พบได้เห็นในสิ่งที่ไม่ดี พวกเด็กที่ถูกโลกตราหน้าว่าเป็นเด็กเกเร ประพฤติผิดต่อกฎหมายของบ้านเมือง มาจากครอบครัวที่พ่อแม่เป็นคนไม่ดีเป็นส่วนมาก เช่นพ่อแม่เป็นคนชอบดื่มเป็นอาจิณ แม้เวลาค่ำคืนก็ยังดื่ม บางคราวได้ใช้ให้ลูกไปซื้อเหล้ามาให้ ถ้าลูกทำให้ไม่เป็นที่พอใจก็ดุว่าด่าตีจนลูกอยู่บ้านไม่ได้ ภายในบ้านขาดความรักความเมตตาเสียแล้ว เจ้าเด็กน้อยผู้ไม่ได้เกิดมาเพื่อจะกระทำความชั่ว ก็ต้องไปอยู่กับเพื่อนที่ทำชั่วมาก่อน นั่นคือเด็กแถวหน้าโรงหนัง เด็กพวกนั้นแม้จะเป็นเด็กเกเรกับคนอื่นๆ แต่เขามีความรักกันในพวกเขาอาจตายแทนกันได้ ถึงคราวอดก็อดด้วยกัน

ถึงคราวรวยก็กินกันใหญ่ ความเห็นอกเห็นใจก็ไม่มากระบาย ความรักในหมู่เขาก็เกิดขึ้น แต่เขาขาดที่พึ่ง ขาดผู้บำรุงรักษา เขาไม่มีความรู้ว่าอันใดถูกอันใดผิด ผลที่สุดก็กลายเป็นเด็กเหลือขอ ทำสังคมให้เดือดร้อน นี่เป็นความผิดของใคร พ่อแม่นั่นแหละเป็นผู้ทำผิดในเบื้องต้น จึงใคร่ตักเตือนแนะนำว่า ผู้ใดเป็นพ่อแม่ของเด็ก พึงเป็นพ่อแม่ที่มีศีลธรรมกันเถิด ถ้าท่านรักตัวท่าน รักวงศ์สกุลและรักประเทศชาติของท่าน ท่านจะต้องทำตนเป็นคนดี ให้เป็นตัวอย่างแก่ลูก ๆ เสมอ

เมื่อท่านได้ทำตนเป็นตัวอย่างอันดีแก่ลูกแล้ว สมมติว่าลูกของท่านไปทำอะไรผิดเข้า ท่านก็อาจตักเตือนได้ง่าย เพราะว่าตัวของพ่อแม่มิได้ทำอย่างที่ลูกได้กระทำ "เราจะสอนผู้อื่นด้วยเรื่องใด ควรจะทำอย่างนั้นให้ได้เสียก่อน จะเป็นนักสอนที่ไม่ยุ่งเหยิง" การสอนของพ่อแม่ในเรื่องที่พ่อแม่ได้เลิกละแล้วเป็นการสอนที่มีค่ามาก จึงขอให้พ่อแม่ทั้งหลายพึงสังวรณ์ให้มาก

มีพ่อแม่เป็นจำนวนมากที่ยังเป็นคนเห็นแก่ตัว แต่ไม่เห็นแก่ลูก ๆ เช่น พ่อแม่เป็นคนมีเงิน มีอำนาจ สามารถ

จะใช้เงินและอำนาจได้ตามชอบใจ มักจะไหลไปตามความอยากเป็นคนมีเมียมาก ที่เรียกกันว่ามีเมียน้อย เมื่อมีเมียน้อยก็สร้างความบาดหมางระหว่างเมียหลวง ครอบครัวแบ่งเป็นสองพวก คือ พวกน้อย พวกหลวง ทั้งสองพวกก็ตั้งป้อมเข้าต่อสู้กัน พ่อจะดุจะว่าก็เกรงใจ ยิ่งเป็นคนตกอยู่ในกามราคะด้วยแล้วก็หมดทางสู้ ผลที่สุดบ้านแตกเลย ได้เคยเห็นมามากรายแล้ว สกุลใดมีพ่อบ้านเป็นคนมักมากในทางกามสกุลนั้นไม่ก้าวหน้า ความล่มจมกำลังเข้ามาสู่ประตูบ้านเขาแล้ว ท่านที่มีลูกมีเมียแล้วพึงระวังให้มาก แม่บ้านที่ชอบเที่ยว ชอบเล่นไพ่ มักนำความยุ่งยากมาสู่ครอบครัวเสมอ เพราะบ้านเป็นบ้านได้ก็เพราะมีแม่บ้าน ถ้าขาดแม่บ้านเสียแล้วความเป็นบ้านก็หายไป ภาระภายในบ้านเป็นงานของแม่บ้านโดยเฉพาะ พ่อบ้านเป็นแต่เพียงผู้ช่วย ฉะนั้นแม่บ้านจึงควรรักษาหน้าที่อย่างกวดขัน อย่าทิ้งงานในหน้าที่ไปหาความสนุกในทางเหลวไหลเป็นอันขาด ระบบของสังคมเดี๋ยวนี้แปรเปลี่ยนไปมาก เมื่อก่อนหญิงไทยเป็นคนอยู่กับบ้านกับเรือน แต่เดี๋ยวนี้ผู้หญิงได้รับการศึกษาและอยากเป็นอะไร ๆ อย่างที่ผู้ชายเขาเป็นกัน หญิงจึงไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น

ภาระในบ้านก็ถูกทอดทิ้ง แม้มีลูกก็ปล่อยไว้ให้คนอื่นเขาดูแลแทน ไม่ค่อยจะได้ยุ่งกับลูกมากนัก การที่เป็นไปเช่นนี้ ทำให้ความสนิทสนมในครอบครัวจืดจางไป ซ้ำร้ายไปกว่านั้นแม่หญิงเดี๋ยวนี้ชักจะเอาอย่างฝรั่งมากขึ้น หญิงไทยที่สงบเสงี่ยมหงิมในสมัยก่อน กลายมาเป็นหญิงบนจอภาพยนตร์ของฝรั่งมากขึ้น ชอบดื่มเหล้า ชอบเต้นรำแบบแปลก ๆ อันเป็นการฟุ้งเฟ้อไม่เข้าเรื่อง เรื่องการสมาคมชนิดฟุ้งเฟ้อนี้ความจริงก็ให้ประโยชน์น้อย แต่เปิดช่องให้ผีห่าเข้าสิงใจและเกิดอะไร ๆ ตามมาอีกหลายประการ สุภาพสตรีที่มีใจสูงควรหลีกให้ไกลจากสังคมประเภทนั้น ปู่ ย่า ตายาย ของพวกเราท่านรักษาบ้านเมืองให้พวกเราอยู่กันได้อย่างสบายโดยมิต้องหัดกินเหล้า หัดเต้นรำแต่ประการใดเลย การเอาอย่างเขา ถ้าเอาแต่สิ่งดี ๆ ค่อยดีหน่อย ถ้าไปเที่ยวเอาระบบพอกพูนกิเลส ก็ไม่เห็นเป็นสาระ ควรที่พ่อไทยแม่ไทยทั้งหลายพึงพิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อช่วยกันสร้างคนดีให้แก่บ้านเมืองไทยต่อไป ให้นึกไว้เสมอว่า ลูกของท่านคืออนาคตของบ้านเมืองที่ท่านรักนี่เอง

ครูผู้สอนวิชาให้แก่เด็ก ๆ ที่โรงเรียนก็เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างและทำลายเด็กของชาติ เพราะครูเป็นผู้นำของเด็ก ๆ เป็นผู้ที่เด็กมองด้วยความพอใจเลื่อมใส ถ้าครูเป็นผู้รู้จักหน้าของครู ว่าตนเป็นผู้นำทางวิญญาณของเด็ก เป็นผู้ทำงานยกระดับของจิตใจเด็กให้สูงขึ้น เป็นผู้เดินไปข้างหน้า อันคนเดินหน้าคือคนนำทาง ถ้านำไปถูกตรงก็เรียบร้อย ถ้านำไปผิดก็ก่อให้เกิดความเสียหายมาก ท่านที่เรียกตัวเองว่าครูทั้งหลายไม่ว่าประเภทใด ขอให้วางตนให้สมแก่ความเป็นครูอย่างแท้จริง ครูต้องเป็นคนบริสุทธิ์สะอาดด้วยกาย วาจา ใจ ครูต้องมีความเมตตากรุณาต่อศิษย์เสมอ มีความปรารถนาดีต่อศิษย์ ต้องการให้ศิษย์เป็นคนก้าวหน้าในการศึกษาเล่าเรียน ครูต้องรักงานที่เป็นหน้าที่ของตน ทำงานให้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์ เป็นครูไม่เพียงแต่ในชั้นเรียนเท่านั้น แต่ต้องเป็นครูทุกขณะทุกหนทุกแห่ง เป็นผู้ที่ศิษย์มองแล้วสบายใจ ว่าตนมีครูที่น่ารักน่านับถือแท้จริง

ความเสื่อมโทรมในทางใจของเยาวชนในสมัยนี้ เป็นผลที่มาจากการไม่เอาใจใส่ของครูอยู่มาก แทนที่จะเป็นครูกันอย่างครูแท้ แต่มาเป็นครูแบบคนแจวเรือจ้างเสียหมด

วิญญาณของครูหายไปด้วยอำนาจของเงินตรา คนที่ทำงานด้วยเงินเป็นคนชั้นลูกจ้าง แต่คนที่ทำงานโดยมิได้เห็นแก่เงินเป็นคนชั้นนำ ขอให้ครูเป็นคนชั้นนำกันเถิด อย่าเป็นชนชั้นลูกจ้างกันเลย ขอให้ครูได้สนใจในการสอน การฝึกฝนศิษย์ของตนให้เป็นคนดีจริง ๆ เพราะศิษย์ที่ดีนั้นเป็นเกียรติเป็นศรีของครู แต่ศิษย์ชั่วเป็นประกาศนียบัตร ที่แสดงถึงภาวะของครูเป็นอย่างดี ในสมัยนี้เมืองไทยกำลังต้องการครูประเภทครูแท้ จะได้ช่วยกันอบรมเยาวชนของชาติ ให้เป็นกำลังของบ้านเมืองต่อไปในกาลข้างหน้า จึงขอให้คุณครูทั้งหลายจงได้สำนึกถึงหน้าที่และทำงานของครูให้เต็มกำลังกันเถิด

อีกผู้หนึ่งซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างเด็กของชาติให้เป็นคนดี คือนักบวชในศาสนาโดยเฉพาะในเมืองไทยเราก็ได้แก่พระภิกษุนี่เอง ในสมัยโบราณพระภิกษุเป็นครูของเด็กและของผู้ใหญ่ พระทำหน้าที่สอนหนังสือแก่เยาวชนของชาติสมัยนั้นโรงเรียนกับที่อยู่ของพระอยู่ด้วยกัน เด็กจากทุกสกุลไปหาพระที่วัดเรียนหนังสือ ส่วนมากก็ไปอยู่กินนอนกับพระท่านสอนหนังสือและอบรมจิตใจให้เป็นคนดีมีประโยชน์ คน

สำคัญของชาติในสมัยก่อน สำเร็จการศึกษามาจากวัดทั้งนั้น จึงปรากฏว่าท่านเหล่านั้นเป็นคนดีมีศีลธรรม ได้ช่วยประเทศชาติให้ก้าวหน้ามาจนถึงพวกเราในสมัยนี้ ครั้นบ้านเมืองเจริญขึ้น ทางฝ่ายบ้านเมืองเริ่มจัดการศึกษาแผนใหม่ มีการสอนหลายวิชา หลายสาขา ในสมัยแรกเริ่มก็ได้อาศัยพระเป็นครูสอนก่อนและค่อยปลดพระออกตามลำดับ จนกระทั่งทุกวันนี้พระไม่มีสอนในโรงเรียนแล้ว น่าเสียดายที่งานอันสำคัญนี้หลุดไปจากมือของพระ และผลที่เกิดขึ้นคือความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจ คนเริ่มห่างจากศาสนา เห็นพระสงฆ์เป็นคนล้าสมัยไม่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง ความดีที่พระเคยทำไว้พลอยหายไปด้วย แต่เราพวกพระจะไปโทษใครอื่นก็ไม่ได้ นอกจากพวกเราเองขาดความก้าวหน้า ขาดความกระตือรือร้นในด้านงาน อันเป็นประโยชน์ต่อสังคม จะว่าเบื่อโลกจะไปสู่พระนิพพานก็ไม่ใช่ กลายเป็นคนลังเลไม่รู้ว่าจะไปข้างไหนดี ทำให้คนสมัยใหม่มองพระในแง่ไม่งามนัก จึงเป็นการสมควรแก่เวลาแล้ว ที่พวกพระเราควรจะตื่นตัวกันเสียที ใครจะไปนิพพานก็ขอให้ขมักเขม้นไปกันจริง ๆ ให้ชาวโลกได้เห็นพระอรหันต์กันบ้าง ส่วนพวกที่ยัง

ไม่อยากไปอยากเป็นแบบพระโพธิสัตว์ผู้ช่วยชาวโลกให้รอดพ้น ก็จงหันเข้ามาทำหน้าที่ช่วยชาวโลกกันอย่างจริง ๆ เวลานี้รัฐบาลกำลังขาดเงินสำหรับบำรุงการศึกษา ขาดสถานที่สำหรับเด็กได้ศึกษา ถ้าพวกพระเราเริ่มเข้าจัดการศึกษาภายในวัดให้ดีขึ้น ในชั้นต้นเอาเพียงชั้นประถมก่อนซึ่งไม่ยากนักพอจักทำได้ พร้อมกันนั้นเราก็สร้างครูพระไปด้วยในตัว ในระยะไม่กี่ปี เด็ก ๆ ของชาติก็จะเป็นคนดีมีศีลธรรม และเดินทางในทางที่ถูกที่ชอบกันมากขึ้น

ถ้าหากไม่สามารถทำอย่างนั้นได้ ก็ควรสนใจในสิ่งที่ตนพอจะกระทำกันได้ เช่นการสอนศาสนาแก่เด็ก ๆ ชาวบ้านที่อยู่ใกล้วัดที่ตนอยู่ ไม่ใช่สอนแต่คนแก่อย่างเดียว เพราะคนแก่ไม่เท่าใดก็ตายไป แต่เด็กเหล่านั้นยังจะอยู่ในโลกอีกนาน ควรหาทางให้เด็กได้เป็นคนฉลาดและมีปัญญารักษาตัวรอด และยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นตรงไหนดี ขอให้เริ่มเถิดงานที่เราทำจะสอนเราเอง และสามารถจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและก้าวหน้าได้

สมัยนี้เป็นสมัยที่ชาติประเทศกำลังเรียกร้องศีลธรรมและเรียกร้องให้คนดีมาช่วยกันทำให้ประเทศไทยก้าวหน้า

คนดีย่อมเกิดจากการกระทำของพวกเราทุกคนที่มีส่วนสร้างเสริมความดี ถ้าหากว่าเราไม่ช่วยกันทำความดีให้เป็นตัวอย่างให้เด็ก ๆ เห็นความดีไว้เสมอ ๆ แล้ว ความชั่วอันมีอยู่อย่างมากมายนั้นก็จะเข้าไปอยู่ในใจของเด็ก อาจทำให้เด็กเป็นคนเสียได้ในภายหน้า เราผู้ใหญ่ต้องรับผิดชอบในเรื่องนี้ จึงเป็นการสมควรที่จะต้องร่วมใจกันปรับปรุงแก้ไขให้ถือว่างานปรับปรุงเด็กเป็นงานรีบด่วน ที่ทุกคนจะต้องช่วยกันทำ การชักช้าหรือไม่เอาใจใส่ในการปรับปรุงเด็กให้ดีงาม เป็นความชักช้าที่ก่อให้เกิดผลร้ายแก่ประเทศชาติในอนาคต ขณะนี้บ้านเมืองเป็นของพวกเราทุกคนแล้วทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ แต่ถ้าเจ้าของประเทศเป็นคนโง่เง่ามีความประพฤติไม่ดีงาม ประเทศชาติจะก้าวหน้าไปไม่ได้ ขอให้เราผู้ใหญ่ทั้งหลายจงสำนึกในความจริงข้อนี้ และนึกต่อไปว่าไม่กี่วันเราก็ตาย เด็กจะอยู่ต่อไป จงช่วยกันทำให้เขาอยู่อย่างคนตื่น อย่างคนฉลาด อย่างคนก้าวหน้าและเสียสละเพื่อส่วนรวมกันเถิด

เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า

ผู้ใหญ่ในวันนี้ คือแบบอย่างของเด็กในวันหน้า

ประเทศจะเสื่อมหรือเจริญอยู่ที่เด็กของชาติ

เด็กของชาติขึ้นอยู่กับผู้เป็นใหญ่เช่นพ่อแม่ในวันนี้

พ่อแม่ ครูอาจารย์ พระภิกษุสงฆ์ จึงควรตื่นตัว

ปลุกย้อมจิตใจของเด็กให้ดีงามตามหลักศาสนาเถิด.

อนาคตของชาติ

●

มีคำกล่าวที่น่าฟังว่า "เด็กในวันนี้คือผู้ใหญ่ในวันหน้า" และควรกล่าวอีกว่า การกระทำในเวลานี้จะมีผลในกาลข้างหน้า ทุกสิ่งย่อมไหลวนไปตามอำนาจแห่งเหตุ มีเหตุแล้ว ผลก็ต้องมีในคราวต่อไป เหตุกับผลย่อมเกี่ยวพันกันเสมอ ใครทำเหตุอย่างใดไว้ ผลจากเหตุนั้นก็จะมีแก่เขาแน่ ๆ ช้าหรือเร็วนั้นอยู่ที่เวลาที่จะนำผลมาให้เท่านั้น ทุกอย่างต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์เสมอ

พวกเราที่เป็นผู้ใหญ่อยู่ในวันนี้ ก็คือเคยผ่านชีวิตของเด็กมาแล้ว ความเป็นอยู่ของคนใหญ่ในบัดนี้ ไม่มีอาการเหมือนกัน บางคนมีความรู้มาก บางคนมีความรู้น้อย บางคนมั่งมี บางคนยากจนค่นแค้น บางคนเป็นที่รักใคร่พอใจของคนอื่น บางคนเป็นที่เกลียดชังของคนอื่น การที่ชีวิตแต่ละชีวิต มีอาการแตกต่างกันอย่างนี้เนื่องมาจากอะไรเล่า

นายคำเมื่อเป็นเด็กอยู่ในครอบครัวของพ่อแม่ที่มีความเป็นอยู่ค่อนข้างทราม พ่อเป็นคนชอบดื่ม ๆ เป็นประจำวัน

มีอาชีพเป็นกรรมกรได้เงินค่าจ้างวันหนึ่งประมาณสิบบาท เวลาเย็นเลิกงานแทนที่เขาจะตรงไปบ้าน ก็ชักชวนเพื่อนฝูงแวะร้านขายเหล้าก่อน เมื่อแวะแล้วก็นั่งดื่มสนทนากับเพื่อนฝูงอย่างสบายใจ พอรู้สึกมึนก็กลับบ้าน เดินไม่ตรงทาง ได้ของกินไปฝากลูกนิดหน่อย แต่หาถึงลูกไม่ เพราะความเมามึนของพ่อ ของนั้นตกหล่นเสียที่ใดไม่มีใครทราบ ถึงบ้านในสภาพที่ไม่ปกติ ส่วนมารดาของเขาเป็นคนขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ บางวันก็ขายดี บางวันก็ขายไม่สู้ดี บางวันก็ได้กำไรมากหน่อย วันต่อไปก็ไม่ขายแล้ว เอาเงินที่เป็นกำไรไปล้อมวงเล่นไพ่เสียเพลิน เย็น ๆ จึงจักกลับบ้าน ถ้าวันไหนชนะการพนันก็มีอารมณ์ดี วันไหนแพ้มาอารมณ์ก็เสีย เมื่อแม่บ้านอารมณ์เสียก็มักดุด่าลูกด้วยคำหยาบต่าง ๆ นานา ส่วนพ่อบ้านก็มีอาการมึนเมาอยู่ เมื่อได้ยินเสียงเมียด่าลูกก็รำคาญ เข้าใจว่าเมียด่าเป็นการกระทบกระเทือนตน โทสะเกิดและด่าให้บ้าง ผลที่สุดก็เกิดตีกัน บางคราวถึงกับหาหมอ บ้านก็ไม่เป็นปกติไปหลายวัน ต่างคนต่างรู้สึกตัวว่า การกระทำเช่นนั้นไม่ดี แต่ต่อมาก็หันเข้ารูปเดิมอีก ครอบครัวนี้มีลูกหลายคน นายคำเป็นคนหนึ่งของครอบครัวนี้ นายคำ

ในสมัยเป็นเด็ก เคยถูกพ่อตีเอาขนาดหนักในเวลาที่ทำอะไรไม่ทันใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเวลาพ่ออยากจะกินเหล้าตอนกลางคืน เขามักถูกใช้ให้ไปซื้อจากร้าน บางทีเดือนมืดเขาทำเหล้าหกราดไปหมด พ่อดุดีใหญ่ แม้เขาจะได้ไปเข้าโรงเรียนเหมือนกับเด็กอื่น ๆ การเรียนของเขาไม่สู้จะดีนัก เพราะสมองที่เขารับมาจากพ่อที่เป็นนักดื่มนั้น เป็นสมองที่โง่เอาการอยู่ การเรียนจึงไม่เกิดผลเท่าที่ควร เขาออกจากโรงเรียนอย่างชนิดอ่านได้นิดหน่อยเท่านั้นเอง

เขาเป็นหนุ่มที่คบหาสมาคมกับเด็ก ๆ ตามหน้าโรงหนังซึ่งมาจากครอบครัวที่เป็นแบบเดียวกับเขา และกลายเป็นคนเกเรชอบชกต่อยเสมอ เขามิได้มีความคิดในทางก้าวหน้าแม้แต่น้อย ชีวิตของเขานำมาแต่ความรำคาญมาให้เพื่อนบ้านตลอดเวลา พอเอ่ยชื่อนายคำใคร ๆ ก็ส่ายหน้าเคยรู้กันทั้งนั้น ทำไมนายคำจึงเป็นเช่นนั้น ก็เพราะเกิดมาในสกุลที่ไม่มีศาสนา ขาดธรรมะประจำครอบครัว พ่อก็ไม่ดี แม่ก็ไม่ดี มีความเป็นอยู่ชนิดที่เหลวไหลมาก ความชั่วนั้นจึงติดมาถึงลูกด้วย อนาคตของนายคำเป็นความมืดมัว เพราะการกระทำของพ่อแม่ไม่ดี เขาจึงพลอยได้รับผลแห่งความไม่ดีไปด้วย

คุณอาภรณ์เป็นชายหนุ่มรูปหล่อแต่งตัวโก้เสมอ ในสมัยหนึ่งชื่อของเขาติดอยู่ริมฝีปากของหญิงที่สาวและไม่สาว เขาเป็นดาราสังคมที่สุกปลั่งดวงหนึ่ง แต่คุณอาภรณ์เดี๋ยวนี้ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในวัดหนึ่ง นอนในห้องน้อยที่พระคุณเจ้ามีเมตตาให้เขาอาศัย การแต่งตัวที่เคยหรู ผมที่เป็นมันระยับด้วยครีมอย่างดี รองเท้าที่ขัดมันเป็นเงาวับ ไปไหนก็นั่งรถยนต์อย่างสง่า มีแฟนสาวที่ชอบติดเหยื่อ นั่งเคียงข้างพลอดจ้อตลอดเวลา เพื่อให้เงินไหลออกจากกระเป๋าของคุณอาภรณ์ ถ้าเขาเข้าไปสู่ร้านใด เจ้าของร้านต้องโค้งให้เขาอย่างงามทีเดียว เขาชอบซื้อของที่ตกมาใหม่ ๆ ถ้ามีบริวารเข้าไปด้วย เขาก็ใจดีซื้อแจกแก่ทุกคนที่มีความต้องการ คุณอาภรณ์เป็นลูกของคนมีเงิน เขาเกิดมาบนกองเงินกองทอง เขาไม่เคยพบกับคำว่าไม่มี เขาต้องการอะไรเป็นได้เสมอ มีคนคอยเอาอกเอาใจเขาทุกอย่าง เขาจึงเมาในความเป็นอยู่ของเขา ไม่เคยคิดถึงกฎอนิจจังอันเป็นกฎที่จริงอยู่ตลอดกาล เขาจึงมีสภาพเป็นคนลำบากอยู่ในบัดนี้ เป็นความผิดของใครกันเล่า ถ้าไม่รู้ต้นสายของเหตุก็คงนึกว่าคุณอาภรณ์เป็นคนเลวเต็มที่ แต่ความจริงคนเราเมื่อแรกเกิด

มาใหม่ ๆ ยังไม่มีความเลวร้ายอะไรนัก ความเลวร้ายเพิ่งมาเกาะจับเอาเมื่อเขาได้อยู่ในความเป็นอยู่ และแวดล้อมไปด้วยความเลว เขาจึงดูดเอาความเลวหลายประการเข้าไปไว้ในสมองของเขา

ถ้าสืบถอยหลังไปสักเล็กน้อย ก็จะทราบว่าบิดาของเขาเป็นคนอย่างไร มารดาของเขามีระดับใจขนาดไหน ในสมัยที่คุณอาภรณ์ยังมิออกมาดูโลก บิดาของเขาชื่อคุณอาทรเป็นผู้มาจากสกุลชาวนาธรรมดาสามัญ แต่เขาได้รับการศึกษาดี เพราะบิดาของเขามีความรักลูก ไม่อยากให้ลูกทำนาแบบตน จึงอุตส่าห์ให้ลูกได้เรียนหนังสือ เรียนจนจบชั้นมัธยมบริบูรณ์ แล้วส่งเข้ากรุงเทพฯ ในการส่งลูกชายเข้ากรุงเทพฯ นี้ บิดาของคุณอาทรต้องขายนา วัว ของตนเพื่ออนาคตของลูก ลูกของเขาเข้าไปอยู่กรุงเทพฯ อย่างสบาย ใช้เงินเรียนบ้างเที่ยวบ้าง ผลที่สุดก็สอบได้ปริญญาตรีทางกฎหมาย ได้ทำงานในกรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม เขาทำงานมาจนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เขาได้มีส่วนกับเขาด้วย และเมื่อทำการสำเร็จ ฐานะทางการงานการเงินของเขาดีขึ้น เพราะเขาเก่งในทางวิ่งเต้นประจบ

ประแจงด้วยวิธีการต่าง ๆ ส่วนมากเป็นเรื่องผิดกฎหมาย แต่เขาหาถูกจับกุมไปลงโทษไม่ เพราะเขามีพวกมีอิทธิพลในหลายด้าน เขาลืมตัวกระทำงานนอกกฎหมายเสมอมา เขามีเงินมีรถยนต์ มีเมียหลายคนและหลายแห่ง เขาเป็นคนไม่มีศาสนาที่แท้จริง แม้จะเข้าหาพระบ้างก็เพื่อประโยชน์ของเขาเท่านั้น เขาไม่เคยนึกถึงกฎอย่างจริงจัง ไม่เคยนึกถึงคำว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เขาถือแต่เพียงว่าหลีกกฎหมายได้ก็พ้นกันเท่านั้น อนาคตของเขาไม่มี เขาจึงเป็นเศรษฐีการเมืองอันเป็นแนวใหม่ของเมืองไทย เอ่ยชื่อนายอาทรใคร ๆ ก็รู้จักว่าเป็นคนกว้างขวางขนาดไหน ทุกคนยกมือไหว้เขา ความชั่วของเขายังซ่อนอยู่ใต้ผิวน้ำ คนนอกยังมองไม่เห็น น้ำยังมากปิดมิดอยู่ แต่ทุกอย่างไม่มีอะไรแน่นอน

ผลที่สุด เกิดความผันผวนทางการเมืองขึ้น นายอาทรต้องรับผลแห่งกรรมของตนบ้าง น้ำลดแล้วตอทั้งหลายก็เริ่มผุด เขากลัวอำนาจของกฎหมายจะมาจูงเขาไปสู่ที่คุมขัง เขาจึงหนีออกนอกประเทศ แม้จะหนีไปแล้วก็พ้นไปแต่กายเท่านั้น ส่วนความผิดที่ตนทำไว้ ก็ตามตนไปด้วย ตัวเขา

ไปอยู่เมืองนอก ความผิดทุกอย่างอยู่ในความทรงจำของเขา ตนเคยเป็นใหญ่เคยบังคับคนมามาก ต้องตกต่ำเพราะความประมาทของตนเอง เป็นเหตุให้มีความเสียใจอย่างมาก คนผู้ไม่มีธรรมเป็นหลักครองใจ ในขณะเกิดความทุกข์ทางใจก็หาทางแก้ไม่ได้ รู้ได้อย่างเดียวเท่านั้น คือลดความเป็นคนที่มีความคิดให้กลายเป็นคนปราศจากความคิด โดยเอาน้ำเมาใส่ลงไปในท้องของตนทุกวันเวลา จนกระทั่งความเมามีแรงสูงมาก เส้นโลหิตอันเป็นทางเดินของโลหิตมีช่องจำกัด ความดันโลหิตมีมากเส้นโลหิตก็แตก นายอาทรนักการเมืองผู้เมาในความเป็นใหญ่ ในความมั่งมี ในความมีบริวารมาก จนลืมนึกถึงสิ่งใด ๆ ทั้งหมด ชีวิตของเขาก็ถึงที่สุดในดินแดนของชนชาติอื่น ทรัพย์สมบัติของเขาที่ได้มาโดยทางอันมิชอบธรรมค่อยละลายหายไปทีละน้อย เหมือนน้ำในบ่อหน้าแล้ง ค่อยเหือดแห้งไปทีละน้อยจนกระทั่งหมดไป ไม่มีอะไรเหลือไว้ให้เขา ลูกเมียของเขาต้องแตกกระจัดกระจายไปคนละทิศละทาง ใครมีความโลภอยู่ในสมองมากก็เอาไปได้

คุณอาภรณ์ที่กล่าวมาแล้ว เป็นลูกของคุณอาทรผู้มั่งคั่งอย่างสกปรก ได้ฝากชื่อเสียงที่ไม่ดีไว้แก่โลก แต่ลูกเมียและพวกพ้องคุณอาภรณ์ในสมัยที่พ่อยังมีชีวิตอยู่ ก็ดำเนินชีวิตแบบตามใจตนเอง ไม่เคยนึกถึงความลำบาก เพราะพ่อแม่ของเขาเป็นคนตามใจเขาทุกอย่าง เขาจึงต้องกลายเป็นคุณอาภรณ์นอนศาลาวัดไป เพราะความประมาทมัวเมาดังกล่าวมา ตนจึงต้องลำบากเพราะความหลงผิดของตนโดยแท้

ชีวิตของนายคำลูกคนขี้เมา และยากจน นายอาภรณ์ลูกคนขี้เมาแต่มีฐานะดีเพราะความคดโกง มีอนาคตเป็นแบบเดียวกัน คือต้องตกต่ำในที่สุดทั้งคู่ ความตกต่ำของคนทั้งสอง เนื่องมาจากการกระทำของพ่อแม่เป็นส่วนใหญ่ พ่อแม่จึงเป็นตัวการสำคัญในการสร้างอนาคตให้แก่ลูกหลานของตน พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า พ่อแม่เป็นครูคนแรกของบุตรธิดา บุตรชายหญิงได้รับอะไรมาจากพ่อแม่มากที่สุด ผู้ที่เป็นพ่อแม่จึงควรคำนึงให้มากสักหน่อย และช่วยกันสร้างนิสัยอันดีงามให้แก่ลูกของตน เยาวชนคนหนุ่มสาวก็ควรคิดให้มากเหมือนกัน เพราะคนหนุ่มน้อยทั้งหลาย ทั้งชาย

และหญิงเป็นผู้เตรียมตัวเพื่องานของชาติต่อไป คนแก่ทั้งหลายท่านเคยเป็นเด็กหนุ่มเป็นคนผู้ใหญ่และรับมรดกของบิดามารดารักษาไว้ ทำให้เป็นภาระแก่คนรุ่นน้อยต่อไป สิ่งอะไรที่คนรุ่นก่อนสร้างสมไว้ เป็นสิ่งมีค่าสูง ควรที่คนชั้นหลังจะรับและรักษาไว้ด้วยดีในชั่วชีวิตของตน และฝึกอนุชนให้รับสิ่งนั้นต่อไป ประเทศชาติอยู่ได้โดยวิธีการอย่างนี้ ถ้าสมมติว่าคนใหญ่ได้สร้างอะไรที่เป็นวัตถุไว้แล้ว แต่มิได้สร้างคนให้คู่ควรกับวัตถุนั้น ของมันจะอยู่ได้อย่างไรกัน การสร้างชาติต้องทำทั้งสองอย่าง คือสร้างคนให้มีคุณภาพควรแก่การเป็นคนที่ดีแท้ สร้างสิ่งที่ดีแท้ และสิ่งที่เป็นวัตถุไว้คู่กัน

อันสรรพสิ่งทั้งหลายที่เป็นสมบัติของประเทศชาตินั้นทุกคนควรถือว่าเป็นของกลาง ทุกคนมีส่วนในการรักษาและบำรุงไว้ให้ถาวรต่อไปตามระเบียบตัวบทกฎหมาย ผู้ใดทำลายวัตถุทำลายขนบธรรมเนียมอันดีงามของชาติ ผู้นั้นได้ชื่อว่าทำบาปอย่างขนาดหนัก ขอเราอย่าได้ทำบาปกันเลย แต่จงช่วยกันทำบุญด้วยการทำตนให้เป็นคนดีพอ และรักษาความดีไว้ให้คงอยู่ในสภาพที่ไม่มีช่องจะติเสมอ

คนหนุ่มคนสาวในทุกวันนี้ คือพ่อแม่ในกาลต่อไปข้างหน้า อันคนจะเป็นพ่อแม่นั้น ต้องมีคุณธรรมที่จะเป็นพ่อแม่จึงจะเป็นได้ ถ้าขาดคุณธรรมแล้วจะเป็นพ่อแม่ที่ควรแก่คำว่าพ่อแม่มิได้เลย

ก็คุณธรรมของคนที่จะเป็นพ่อแม่ได้ดี รับภาระหน้าที่ต่อไปได้เรียบร้อยนั้น ต้องมีการปกครองตนเองให้ได้ การที่จะปกครองตนเองได้ดีนั้น เขาจะต้องรู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรควรทำและไม่ควรทำ อะไรเป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ การที่จะรู้ได้ในสิ่งเหล่านี้ก็ต้องศึกษาให้เข้าใจ ในการให้การศึกษาแก่เยาวชนของชาติจึงมีจริยศึกษาควบคู่กันไปเสมอ เพราะคนที่มีความรู้ แต่บกพร่องในความประพฤตินั้น เป็นคนที่เรียกว่ามีการศึกษาดีหาได้ไม่ สมัยนี้ดูเหมือนว่าจะมีความบกพร่องในจริยศึกษาอยู่บ้าง ที่กล่าวว่าบกพร่องนั้น มิได้หมายความว่าบกพร่องในหลักที่นำมาสอน แต่บกพร่องในทางปฏิบัติทั้งผู้สอนและผู้รับคำสอน ผู้สอนมีอยู่มิใช่น้อยที่มิได้ทำตามที่ตนสอน การสอนที่ขาดการกระทำเป็นการสอนที่ไม่สมบูรณ์ พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้ว่า "ถ้าสอนเขาด้วยเรื่องใด ควรทำเรื่องนั้นให้เกิดแก่ตนเสียก่อน

การสอนของผู้นั้นจะไม่ยุ่งเหยิง" ถ้าเพ่งตามพุทธภาษิตนี้แล้ว เรามีนักสอนที่ยุ่งเหยิงกันอยู่มาก และควรได้รับการปรับปรุงเป็นการใหญ่ เมื่อมีการปรับปรุงผู้สอนให้ดีแล้ว ผู้ถูกสอนก็ได้รับการปรับปรุงไปด้วยในตัว การปรับปรุงเรื่องนี้ควรจัดทำอย่างรีบด่วน การชักช้าเป็นการเปิดช่องให้ความชั่วเข้าสิงสู่ใจของยุวชนได้มากขึ้น อนาคตของชาติจะมืดมัวไม่ดี ถ้าเรามองกันให้ดีและโดยธรรมดา จะเห็นว่าความเสียหายในสมัยนี้มีมากขึ้น เพราะต่างคนต่างตามใจตนเองกันนี่แหละ จึงได้กล่าวว่ายังมีความบกพร่องอยู่ในการกระทำ ผู้ที่ได้รับการศึกษาไปดีแล้ว ขอให้ก้าวไปอีกก้าวหนึ่ง ในด้านการกระทำตามสิ่งที่ตนได้รับรู้มา อันบุคคลที่ผ่านการศึกษามาแล้ว ย่อมมีความเข้าใจถูกผิดดีอยู่ ทำไมเขาจึงยังกระทำความผิดอย่างที่เราเรียกกันว่าเหยียบรูเล่า คำตอบก็มีอยู่ว่า เขาเป็นคนตามใจตนเองเกินไป ขาดการเหนี่ยวรั้งใจตนเองไว้บ้าง ม้าลากรถที่กำลังตึง ถ้าขาดคนรั้งบังเหียนมันก็จะพารถเตลิดไปกันใหญ่ฉันใด ใจของคนที่มัวเมาอยู่ในสิ่งที่มาล่อให้หลงด้วยประการต่าง ๆ ถ้าขาดความเหนี่ยวรั้งแล้ว ใจนั้นก็จะตกไปสู่บาปอย่างง่ายดาย

ยากที่จะกลับมาสู่ความดีได้ฉันนั้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องควบคุมใจของตน อย่าให้ไหลไปตามอารมณ์ต่าง ๆ มากเกินไป เพราะการปล่อยใจมากเกินไปนั้น เป็นการบั่นทอนอนาคตของตนเองโดยแท้ ผู้ใดหวังให้อนาคตของตนสุกใส จึงต้องควบคุมปัจจุบันให้อยู่ในระเบียบไว้เสมอ ในการปฏิบัติข้อนี้ ต้องพยายามทำตนให้เป็นคนมีความรู้สึกตัวในเวลาทำ พูด คิด อยู่เสมอ ถ้าเห็นว่าจะเป็นการเสียหายก็งดเสีย เหมือนคนจะเดินไปข้างหน้า ถ้าหากว่าตนก้าวเท้าไปแล้วตนจะตกบ่อ จะเหยียบสิ่งสกปรก ตนจะก้าวไปหรือไม่? คงไม่ก้าวไปเป็นแน่ ถ้ารู้เสียก่อนฉันใด ใจของเราก้าวไปสู่อารมณ์ตลอดเวลา บางทีก็ไปหาเรื่องทุกข์เรื่องยุ่ง ถ้าเห็นว่าจะเป็นทุกข์ จะยุ่ง ก็ควรยั้งทันที การยั้งใจของตนไว้ได้นั้นแหละเป็นการกระทำที่ประเสริฐ เป็นกิจควรทำเสมอ โดยเฉพาะคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวด้วยแล้วยิ่งมีความสำคัญมาก เพราะอยู่ในวัยของความคะนอง อาจก้าวไปทางสูงก็ได้ อาจก้าวไปทางต่ำก็ได้ สุดแล้วแต่เหตุการณ์สิ่งแวดล้อมชักนำไป สมัยนี้สิ่งแวดล้อมในทางเสียมากกว่าทางดี ถ้าขาดความระวัง ขาดการบังคับตนเอง

แล้ว ความเสียหายก็เกิดแก่ตนได้ง่าย ตัวอย่างของคนที่ต้องตกเป็นเหยื่อของความชั่ว ได้รับผลเป็นทุกข์มีอยู่มากมาย มีข่าวปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ ผู้หวังความก้าวหน้าในชีวิตแก่ตน จึงควรหัดข่มใจ อย่าตามใจตนเองในทางเสีย จะเป็นการเดือดร้อนใจในภายหลัง จงฝึกตนเองให้เดินไปในทางดีไว้บ้างเถิด เพราะการฝืนใจตนเองมิให้เดินไปในทางต่ำนั้นเป็นการเดินทางถูก บรรดาผู้ที่มีความดี มีเกียรติได้รับความเคารพนับถือจากประชาชนนั้นล้วนแต่เป็นคนมีกำลังในทางใจ และบังคับตนเองไว้ได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ชนะธรรมดาฝ่ายต่ำเสมอ จะทำอะไรก็คิดก่อนโดยปัญญาว่าจะดีหรือเสีย จะนำภัยหรือโทษอันใดมาให้ตนบ้าง ถ้าเห็นว่าจะเป็นการเสียหายก็งดไว้เสมอ คนแบบนี้เป็นคนควรแก่การอยู่ในโลกโดยแท้

จึงขอเตือนท่านทั้งหลาย ที่เป็นเยาวชนของชาติผู้กำลังเตรียมตัวเพื่อความเป็นผู้ใหญ่ต่อไป จงทำตนให้เป็นคนมีใจใหญ่ด้วยคุณธรรม จงหัดบังคับตนเองไว้เสมอ อย่ายอมปล่อยตนไปตามอารมณ์เป็นอันขาด ถ้าทำได้ดังนี้

เยาวชนของชาติก็จะเป็นคนดีมีอนาคตแจ่มใส เป็นกำลังของชาติต่อไป ขอจงจำไว้ว่า ชาติไทยเมืองไทยกำลังต้องการคนดี และขอให้เยาวชนของชาติจงเดินตามทางที่คนดี ๆ ของชาติได้เดินไปแล้วทุกคนเถิด.

จงลุกขึ้นทำงาน

●

มีบางคนที่มิได้ศึกษาธรรมะในทางพุทธศาสนาให้ทั่วถึง เขามักกล่าวว่าการที่ประเทศไทย ไม่ก้าวหน้าเทียมไหล่ประเทศอื่นนั้น เพราะคนไทยนับถือพุทธศาสนา เขาพูดต่อไปว่า พุทธศาสนาสอนคนให้เป็นคนขี้เกียจสันหลังยาว คำกล่าวเช่นนี้เป็นคำกล่าวที่แสดงความตื้นของตนอย่างเหลือเกินทีเดียว.

คำสอนเกี่ยวแก่การเป็นอยู่ในโลกนี้ เป็นคำสอนชั้นต่ำ ๆ ที่มีสอนกันทุกศาสนา ยิ่งพุทธศาสนาด้วยแล้ว พระพุทธองค์ทรงสอนไว้อย่างมากมายทีเดียว ชีวิตของพระพุทธองค์เป็นชีวิตของบุคคลผู้ไม่อยู่อย่างเฉยเมย เป็นชีวิตที่ตื่นตัวและว่องไวอยู่เสมอ ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์เต็มไปด้วยงานที่เป็นประโยชน์แก่โลก ขอให้เราตรวจตราดูตามพุทธประวัติก็จะพบว่าพระองค์ออกบวชมิใช่เพื่อไปอยู่เฉย ๆ แต่บวชเพื่อแสวงหาความจริง จึงทรงเข้าไปศึกษาในสำนัก

ของครูอาจารย์ต่าง ๆ ทรงเป็นศิษย์ที่ดีในสำนักนั้น ตั้งใจเรียน ตั้งใจปฏิบัติจริง ๆ จนมีความรู้เท่าเทียมหรือยิ่งกว่าผู้สอนไปเสียอีก แต่มิได้หยุดแต่เพียงเท่านั้น เพราะเห็นว่าความรู้ที่ทรงได้มายังมิใช่ทางไปสู่ความดับทุกข์อย่างเด็ดขาด ออกจากสำนักนั้น ๆ ไปค้นหาต่อไป เมื่อไม่มีใครจะช่วยสอนเพราะความรู้ในสมัยนั้นมีกันเพียงเท่าที่ได้รับมา ก็ทรงค้นคว้าแสวงหาตามลำพังต่อไป ทำการค้นคว้าอย่างไม่คิดแก่ชีวิต จนร่างกายซูบผอมเหลือแต่หนังหุ้มกระดูก ได้รับทุกข์เกือบชีวิตสิ้นพระชนม์ ก็มิได้ทรงท้อถอยอ่อนแอ เห็นว่าการกระทำที่ผ่านมาเป็นบทเรียนที่ผิดพลาด ไม่สามารถนำพระองค์ไปสู่ความดับทุกข์ได้ ต้องหาวิธีใหม่ต่อไป ผลที่สุดได้พบความจริง เป็นพระพุทธเจ้าผู้รู้แจ้งเห็นจริง ภายหลังจากเป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ก็มิได้เห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์ ทรงสงสารเพื่อนมนุษย์ที่ว่ายวนอยู่ในวนของกิเลสเพราะไม่รู้ทางพ้นทุกข์ เสด็จไปเที่ยวแนะนำพร่ำสอนเขา บอกให้เขาเข้าใจความจริง อันการเดินทางไปสอนประชาชนในสมัยนั้น มิใช่ว่าจะสะดวกสบายเหมือนในสมัยนี้ สิ่งที่อำนวย

ความสะดวกไม่มี ต้องเดินผ่าความร้อน ฝุ่นละอองและความหนาวไปตลอดระยะทาง นับว่าลำบากมากอยู่ แต่มิได้ทรงกลัวต่อความลำบากนั้น เพราะทรงพิจารณาเห็นว่าความลำบากของเพื่อนมนุษย์มีมากกว่าหลายเท่า จึงเดินไป.... เดินไป.... ไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ประชาชนโดยส่วนเดียว แม้ในตอนปลายของชีวิต เป็นชีวิตของคนแก่ทั่วไป ก็ย่อมมีความอ่อนแอบ้างเป็นธรรมดา คนแก่อายุ ๘๐ ปี ย่อมไปไหน ๆ ไม่ไหวแล้ว แต่พระองค์ผู้เกิดมาเพื่อชนชาวโลกข้ามสังสารทุกข์ ยังเป็นคนแก่ที่แข็งแรง ยังทรงเดินทางไกลได้ทุกวัน เดินอย่างนักเดินทางทั้งหลาย จากบ้านนี้ไปสู่บ้านโน้น จากเมืองนี้ไปสู่เมืองโน้น จนกระทั่งร่างกายที่รับใช้จิตมานานทนไม่ไหว ผลที่สุดทรงล้มลงนอนสิ้นชีวิตข้างทางเดินในสวนข้างเมืองกุสินารา ใกล้จะหมดลมหายใจยังคิดถึงความลำบากของคนชั้นหลัง ได้กล่าวเตือนไว้ว่า

"สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีเกิดมีดับเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงทำประโยชน์ตนประโยชน์ท่านให้สมบูรณ์ด้วยความไม่ประมาทเถิด"

นี่คือพระวาจาของท่านผู้ขยันขันแข็ง ผู้ใช้ร่างกายอันจะแตกดับเป็นธรรมดานี้ ให้เป็นประโยชน์เช่นเดียวกัน บุคคลผู้ทำงานขนาดองค์พระพุทธเจ้าเราหาได้ยากในโลก

ชาวเราทั้งหลายผู้อ้างตนเองว่า เป็นผู้นับถือองค์พระพุทธเจ้า ถ้าหากเรานับถือพระองค์จริง ก็ควรดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระองค์ โดยเฉพาะพระองค์สอนเราให้ลุกขึ้นประกอบการงานอย่านั่งนิ่ง เราก็ควรทำตามโดยลุกขึ้นทำงานกันดีกว่า

ทุกสิ่งในโลกย่อมหมุนเปลี่ยนไป ไม่มีอะไรอยู่นิ่งสักอย่างเดียว ท่านลองดูขึ้นไปทางเบื้องบนอากาศเถิด ในเวลากลางวันท่านเห็นดวงอาทิตย์กำลังทำงาน คือให้ความร้อนแก่ชาวโลก ให้แสงสว่าง ให้อะไรอีกมากที่ทำให้เรามีชีวิตอยู่ได้ ถ้าดวงอาทิตย์หยุดทำงาน คือไม่มีแสงสว่างไม่มีความร้อน โลกนี้ก็หมดความหมาย เราเองจะมีชีวิตอยู่ไม่ได้เป็นอันขาด หมู่เมฆกำลังเลื่อนไปมาในอากาศ นั่นก็แสดงถึงการไม่หยุดนิ่ง ถ้าเมฆทั้งหมดหยุดนิ่งเพราะไม่มีลมพัด โลกก็จะวิปริตขึ้นทันที ที่ร้อนก็จะร้อนเกินไป

ที่มีฝนก็จะมีมากเกินไป ความสบายจะไม่เกิดแก่ชาวโลกได้เลย สัตว์เดรัจฉานทุกตัวเช่นนกที่โผผินบินไปมาในอากาศ ปลาที่ว่ายอยู่ในน้ำ วัวควายที่เดินไปมาในท้องทุ่ง จงดูให้ดีเถิด ท่านจะพบว่ามันกำลังทำงานของมัน นกเป็นสัตว์ที่ตื่นก่อนคนเสียอีกและส่งเสียงร้องก้องป่า เรียกเพื่อนฝูงให้ลุกขึ้นทำงานกัน มนุษย์ได้ยินกลับบ่นว่า แหมหนวกหูเจ้านกพวกนี้จริง ๆ ช่างไม่คิดเสียบ้างเลย เวลาสมควรสำหรับการตื่นแล้วยังจะมัวเห็นแก่ความสุขเล็กน้อยบนเตียงนอนอยู่อีก สู้นกตัวน้อย ๆ ก็ไม่ได้ มันมิได้เห็นแก่นอนเลย มันตื่นตัวไปทำงานของมันแล้ว ฝูงมดตัวเล็ก ๆ ที่ไต่ยั้วเยี้ยบนแผ่นดินมันก็ทำงานของมันตลอดเวลา ปลวกเป็นสัตว์ที่ขยันที่สุด ทั้งกลางวันกลางคืนทำงานอย่างไม่หยุดยั้ง รังหรือบ้อมปราการของมันเพิ่มขึ้นเสมอ ถ้าสังเกตดูตัวปลวกที่พอกดินขึ้นกับต้นไม้ เราจะเห็นว่ามันเจริญขึ้นตลอดเวลา นั่นเป็นเรื่องของงานใช่ไหมล่ะ ปลวกเป็นสัตว์ตัวน้อยยังทำงานไม่หยุด มนุษย์เราผู้เรียกตนเองว่าเป็นสัตว์ประเสริฐไม่ทำงานถ้าไปนั่งในร้านกาแฟก็นั่งจมอยู่นั่นแหละดื่มกาแฟเพียงถ้วย

เดียว แต่นั่งสนทนากันถึงสองสามชั่วโมง เรื่องที่สนทนาก็มักเป็นเรื่องประเภทที่ไม่เป็นประโยชน์ เป็นการนั่งสนทนาทำลายเวลากันเท่านั้น การกระทำเช่นนั้นเป็นการทำลายตนเองให้หมดไปโดยไม่เป็นประโยชน์ แล้วเขาก็บ่นว่าไม่มีเวลาทำงาน จะมีได้อย่างไรกันเล่า เขาเอาเวลาไปทิ้งไว้ตามที่ ๆ ไม่เกิดงานแก่เขา

อันบุคคลที่รักงาน เขาจะไม่เที่ยวเถลไถลไปในทางที่ไม่เป็นสาระเช่นนั้น เขาได้วางระเบียบสำหรับชีวิตไว้เสมอ เขาไม่ปล่อยเวลาให้หมดไปโดยมิได้อะไรเป็นชิ้นเป็นอัน ถ้าเขาหยุดงานเขามักทำอะไรอื่นในทางที่เป็นประโยชน์ที่เราเรียกว่างานอดิเรก บางคนทำการเล่นกล้วยไม้ บางคนเล่นเครื่องลายคราม บางคนก็เล่นกีฬาประเภทออกกำลังกาย สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นแก่ชีวิต แต่พอหยุดจากสิ่งเหล่านี้เขาก็หันเข้าหางานทันที คนที่ทำงานอย่างมีระเบียบและมีความพอใจในงานนั้น เขาจะไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยและเบื่อหน่ายต่องานของเขาเลย เขาจึงทำงานได้หลายอย่าง นักเขียนบางคนทำงานได้มาก เขียนอะไรได้ทุกอย่าง เขาพักผ่อนอยู่ใน

ตัวของงานเอง เช่นแต่งเรื่องที่หนักสมองมานานเขาก็หยุดเสียที แล้วหันมาเขียนหนังสือเรื่องเริงรมย์ต่อไป เขียนโคลงกลอนและอะไรต่าง ๆ เป็นการพักสมองไปในตัว งานของเขาจึงมีมาก ชีวิตของเขาเป็นประโยชน์แก่โลกอย่างกว้างขวาง เมื่อคนอื่นเขาทำได้ ทำไมเราจะทำบ้างไม่ได้เล่า จริงอยู่ความจัดเจนในงานของคนเราไม่เหมือนกัน แต่เราก็อาจทำได้ตามกำลังและความสามารถของเราเอง ขออย่างเดียวแต่ว่าให้รู้จักคุณค่าของงาน ของเวลา ของชีวิต และทำกิจทุกอย่างให้สมกับที่ตนได้เกิดมาเป็นคนก็พอแล้ว

ชาติไทยเรายังอ่อนแอ ยังล้าหลังเกือบทุกด้านถ้าไปเทียบเคียงกับประเทศอื่นชาติอื่น ๆ เขา จึงเป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคน ที่เรียกตนเองว่าเป็นคนไทย ควรลุกขึ้นกระทำกิจอันเป็นหน้าที่ของตน อย่าได้เห็นแก่ความสุขด้วยการนอนการเที่ยว การเล่นกันนักเลย สิ่งเหล่านี้มิได้ให้อะไรแก่ตนมากนัก จงขวนขวายในการประกอบกิจการงานกันเถิด แผ่นดินของเมืองไทยเป็นแผ่นดินที่อุดมสมบูรณ์มีทรัพย์ในดินสินในน้ำ พอที่จะเลี้ยงชาติไทยให้มีความสุขสบายได้ แต่ถ้าพวกเราไม่ลุกขึ้นทำงานพลิกดินนั้นขึ้น พืชผลจะเกิดมีแก่

เราได้อย่างไรกันเล่าสหายเอ๋ย จงดูความขวนขวายของชนเหล่านี้ที่เขาเข้ามาอยู่ในเมืองไทยบ้าง เขาเอาอะไรมาไม่มี นอกจากการขยันลุกขึ้นทำงานเท่านั้น เขาได้กลายเป็นเศรษฐีไปตาม ๆ กัน แต่พวกเรายังยากจนเพราะไม่ทำงาน จึงขอเตือน มากกว่าปลวกหรือเปล่า ยังดอกท่านยังแพ้ปลวกอยู่ จะยอมแพ้เขาทำไม จงมาแข่งขันกันทำงานกันดีกว่า ชีวิตจะได้มีสาระมากขึ้นกว่านี้

ร่างกายของเรามีไว้สำหรับทำงาน มิใช่มีไว้สำหรับพักผ่อนหลับนอนอย่างเกียจคร้าน เพราะธรรมชาติของร่างกายทุกส่วนเป็นสิ่งที่ต้องใช้ ถ้าไม่ใช้มันจะเล็กลีบไม่เติบโต เช่นแขนขาถ้าไม่ใช้มันก็จะเล็กลงทุกที ขาแข้งถ้าไม่ใช้ก็อ่อนแอไม่แข็งแรง คนที่เราเรียกว่าผู้ดีในสมัยก่อนแข้งเล็กนิดเดียวและเรายังพูดกันว่า คนกำแข้งของตนได้รอบเป็นคนมีบุญ คนที่เป็นหัวหน้าคนมีรูปร่างอย่างพระเอกลิเก เป็นคนเอวบางร่างน้อยเต็มที่ นี่หรือคนมีบุญ คนมีบาปต่างหาก เราเข้าใจผิดกันมานาน เราถือว่าคนไม่ทำอะไรเป็นคนมีบุญและสอนกันมาอย่างนั้น เช่นสอนเด็กว่าโตขึ้นก็ขอให้เป็นเจ้าคนนายคน นี่คือการเพาะคนให้เป็นคนหยิบโหย่งเหยียบมูล

ไก่ไม่ฝ่อ ประเทศใดมีคนประเภทนี้มาก ประเทศชาตินั้นก็ล่มจมอยู่ไม่ได้ บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องทำตนให้เป็นคนว่องไวกันเสียที งานการรอท่านอยู่มากมายแล้ว พระพุทธองค์ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายให้ปฏิบัติธรรมเสมอ แม้ชาวบ้านก็ทรงแนะแนวทางอย่างเดียวกัน เพื่อให้ทุกคนตื่นตัว ลุกขึ้นทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนเสียโดยเร็ว ไม่ปล่อยชีวิตให้ล่วงไปเสียเปล่า ๆ เพราะชีวิตนี้มีความเสื่อมสิ้นไปอยู่ทุกวันเวลา ถ้าเรารู้ว่าร่างกายนี้จักแตกดับ ก็ขอให้มันแตกดับเพราะการทำงานเถิด อย่าให้มันดับอย่างคนเกียจคร้านเลย เมื่อเราตายไปแล้วก็ขอให้มีอะไร ๆ เหลือไว้ให้คนข้างหลังได้ดูกันบ้าง ให้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเราพอได้รับความสบายใจบ้าง ในเมื่อเขาได้พูดถึงความเป็นอยู่ของเราในอดีต

บางคนพูดว่าไม่มีเวลา หรือพูดว่าคนนั้นเขาเอาเวลาที่ไหนมาทำงาน จึงทำได้อย่างมากมายเหลือเกิน การพูดเช่นนี้ เป็นการแสดงถึงความเป็นอยู่ของตนโดยแท้ คือตนเป็นคนไม่รู้จักใช้เวลา ไม่รู้จักใช้ชีวิตของตนให้เป็นการงานจึงไม่ทราบว่าเขาเอาเวลามาจากไหนกัน เวลานั้นไม่เป็นของใครโดยเฉพาะ วันกับคืนหนึ่งมีอยู่ยี่สิบสี่ชั่วโมงเป็นสา

ธารณะสำหรับทุกคนที่จะนำมาใช้ได้ ถ้าใครไม่ใช้เวลามันก็บินไปเสีย และมันหนีไปอย่างรวดเร็วมากที่สุด มันหนีไปไหนเล่าท่าน มันไปอยู่กับคนที่รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์แก่งานและชีวิตของเขาอย่างแท้จริง เราจักเห็นว่ามีคนบางคนได้ทำเวลาให้เป็นประโยชน์แก่ตนอย่างมหาศาล เขาไม่ยอมนั่งนิ่งเป็นอันขาด แต่ทำงานที่เป็นประโยชน์ตลอดเวลา ส่วนบางคนหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ เขาเป็นคนไม่รู้ราคาของเวลาที่ผ่านมา เขานั่งสนทนากันด้วยเรื่องที่ไม่เป็นสาระบ้าง นอนเล่น ๆ เสียบ้าง เดินเล่น ๆ เสียบ้าง พี่น้องทั้งหลายให้ลุกขึ้นทำงานอันเป็นหน้าที่ของท่านเถิด ลาภผลเงินทองจักเป็นของท่านตลอดไป

อย่าทำด้วยความประมาท

คำเตือนนี้ มาจากคำสอนของพระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลผู้อยู่ในโลก อันเต็มไปด้วยความสับสนพึงระวัง เพราะชีวิตของชาวโลกทั่วไปอยู่ในสภาพที่หมิ่นต่ออันตราย ทุกคนอาจจะได้รับผลเป็นทุกข์เมื่อใดก็ได้ และความทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตนนั้น เป็นผลเกิดจากการกระทำของตนโดยแท้ หามีใครมาเกี่ยวข้องกระทำให้ไม่ ถึงหากจะมีมาบ้างก็เนื่องจากตนเป็นต้นตอก่อขึ้นก่อน ถ้าขาดตนผู้ก่อการแล้ว เหตุการณ์ใด ๆ จะเกิดมีขึ้นมิได้เลย ในทางธรรมท่านจึงสอนให้ระวังในการทำ การพูด การคิดทุกชนิด เพื่อป้องกันมิให้เกิดผลร้ายแก่ตนผู้กระทำ คำเตือนที่ว่า อย่าทำด้วยความประมาทจึงเป็นคำเตือนที่มีค่ามากสำหรับชีวิตของผู้อยู่ในโลก

ความประมาท เป็นคำไทยที่กลายมาจากภาษาบาลีว่า ปมาท แปลว่า หลง เมา ขาดความรู้สึกตัวในการประกอบกิจการงานทุกชนิด ตรงข้ามกับคำว่า อัปปมาท

อันแปลว่าไม่ประมาท ไม่เมา ไม่หลง ไม่ขาดความรู้สึก ในเวลาจะทำอะไร ๆ ความประมาทเป็นส่วนข้างทำลาย ความไม่ประมาทเป็นส่วนข้างสร้างเสริม เราไม่ชอบทำลาย ชอบแต่ข้างสร้างเสริม แต่ก็ไม่วายพลั้งเผลอทำลายตนเอา บ่อย ๆ ความพลั้งเผลอ ความลืมตนในการกระทำกิจทุกอย่าง ล้วนเป็นพรรคพวกของความประมาททั้งนั้น

คนไทยเรามักมีคำพูดติดปากอยู่เสมอคำหนึ่ง คือ ช่างเถอะไม่เป็นไร ถ้ามีเหตุการณ์อะไรจะเกิดขึ้น มีใครมาบอกเตือนด้วยความหวังดี ผู้ถูกเตือนก็มักกล่าวตอบว่า "ไม่เป็นไร" เสมอ การพูดคำนี้มีมูลฐานมาจากความประมาท ขาดความเอาใจใส่ในสิ่งที่ตนจะทำอย่างแท้จริง ผลสุดท้ายตนเองก็ต้องเป็นทุกข์ เพราะความไม่สนใจในสิ่งที่ควรดัดแปลงแก้ไขนั้นเอง นิสัยชนิดนี้จึงเป็นนิสัยของบุคคลผู้มีความประมาทเป็นมูลฐาน อันบุคคลผู้มีความประมาทอย่างนี้ เขาย่อมมีความเดือดร้อนใจในภายหลังเสมอ

บรรดาสิ่งทั้งหลาย อันเป็นปรากฏการณ์ของโลกย่อมก่อตัวขึ้นจากสิ่งน้อย ๆ ก่อน สิ่งน้อย ๆ นี้รวมกันเข้าตาม

ความยาวนานของเวลา ในไม่ช้าก็กลายเป็นสิ่งใหญ่และนำภัยให้แก่ตนได้เสมอ บุคคลผู้มีความประมาทมักมองเห็นของน้อย ๆ ว่าเป็นสิ่งไม่สำคัญอะไร และไม่หาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ตนก็ต้องเสียหายมากในภายหลัง คำโบราณที่กล่าวว่า เสียน้อยเสียยาก เสียมากเสียง่ายนั้น มักเป็นเรื่องของผู้มีความประมาทเสมอ เรื่องอะไรที่น้อย ๆ มักปล่อยตามเรื่อง ปล่อยไว้จนกระทั่งมันก่อเรื่องเดือดร้อนให้ ถ้าหากแก้เสียในขณะที่เริ่มรู้สึกตัวว่ามันจะเสียหาย การจ่ายเงินทองก็ไม่ต้องสิ้นเปลืองมาก แต่เขาไม่ทำในรูปเช่นนั้น และการเสียของมากก็ได้เสียแล้ว นี่ก็เป็นผลของความประมาทเช่นเดียวกัน

ความประมาทมีมูลฐานอยู่ตรงไหน ตอบได้ว่าอยู่ที่ตนของตนนั่นเอง คือตนมีความเมา มีความหลง มีความเข้าใจผิดในเรื่องที่ตัวมีตัวเป็นอยู่ ความเข้าใจผิดนั้น มีหลักตั้งอยู่บนความเมาในสิ่งสามประการคือ ๑. เมาในวัย ๒. เมาในชีวิต ๓. เมาในความไม่มีโรคของตน ความเมาทั้งสามนี่ก็เป็นมูลของความทุกข์อย่างมากมายทีเดียว

มีคนเป็นจำนวนมาก นึกว่าตนมีร่างกายคงเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น และมักนึกว่าตนยังมีความเป็นเด็กหรือเป็นหนุ่มอยู่เสมอ ถ้าหากใครมาทักทายปราศรัยกับเขาว่าหมู่นี้ดูคุณผอมไปก็ดี ดูคุณซูบไปก็ดี เขาผู้ถูกทักย่อมไม่พอใจ ทำไมเขาจึงไม่พอใจ เพราะเขาเมาในความหนุ่มน้อยของเขามาก ไม่อยากได้ยินคำว่าแก่ ผอมหรืออะไร ๆ เทือกนั้น

ความจริงชีวิตของคนเราตั้งอยู่บนมูลฐานของความเสื่อมตลอดเวลา คำที่ใช้พูดกันถึงระยะของชีวิตก็พูดกันว่า ปฐมวัย หมายถึงความเสื่อมในตอนต้น มัชฌิมวัย หมายถึงความเสื่อมในตอนกลาง ปัจฉิมวัย หมายถึงความเสื่อมในตอนสุดท้าย ความจริงของชีวิตของคนเรา จึงหมายถึงระยะการเดินจากจุดเกิดไปสู่จุดดับนั่นเอง ชีวิตมีแต่ความเสื่อมอยู่ตลอดเวลา อาการดีขึ้นของชีวิตมิได้มี แต่คนเรามิได้มองให้ซึ้งเพื่อเห็นความจริงในเรื่องนี้ จึงเข้าใจผิดคิดเสียว่าตนยังเด็กยังสวย ยังกระชุ่มกระชวยอยู่ ไม่เคยคิดว่าตนเดินลงไปสู่ความเสื่อมทุกเวลา คนที่มองไม่เห็นความจริงของความเสื่อมก็เกิดความมึนเมาในร่างกาย เมื่อเมาในกายก็หลงในกายลืมตนลืมตาย ลืมอะไรหมดทุกอย่าง ซึ่งคนที่ลืมอย่างรูปนี้

จะประพฤติในความดีได้ไหม คำตอบก็มีว่า ทำได้ยาก ชีวิตของเขามีแต่อับเฉาลงไปทุกวัน เพราะขาดน้ำคือความดีรักษาใจ นี่เป็นความมึนเมาประการหนึ่ง มีอยู่ในคนทั่ว ๆ ไปในโลก ยิ่งในสมัยนี้ยิ่งมีมากขึ้นไปอีก เพราะสิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์แผนใหม่ ได้ช่วยมีส่วนทำคนให้เมามากขึ้น คนจึงทำความดีงามได้น้อยกว่าคนในสมัยก่อน ผู้หวังความสุขความเจริญแก่ตน ควรถอนความเมาในวัยนี้เสีย โดยคิดอยู่เสมอ ๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดา หนีความแก่ไปไม่พ้น จงรีบทำอะไร ๆ เสียในเมื่อแก่ยังน้อยอยู่ พอแก่มากแล้วจะทำอะไร ๆ ไม่ได้ จะลำบากแก่ตนภายหลัง

ชีวิตหมายถึงความเป็นอยู่ของแต่ละคน อันมีสภาพต่าง ๆ กันตามฐานะและคุณความรู้ ว่าโดยเพศ โดยผิวพรรณ โดยความมั่งคั่ง ความรู้และพวกพ้องบริวาร สิ่งเหล่านี้รวมเรียกว่าสิ่งประกอบชีวิตของบุคคล คนเราเมื่อมีอะไรแล้วมักยึดถือติดใจในสิ่งนั้น และหลงไหลติดพันไม่สร่างซา เช่นคนเป็นใหญ่ มีอำนาจ มีพวกพ้องมากก็เกิดความหวงแหนในความเป็นใหญ่ของตน อยากใหญ่แต่เพียงผู้เดียว ไม่อยากให้ใครมาใหญ่เท่าตนหรือเหนือตน จึงต้องหาวิธีรักษาความเป็น

ใหญ่ของตนไว้ ด้วยการแสวงหาอำนาจให้แก่ตนให้มากขึ้นไปอีก และเมื่อมีอำนาจมากก็เมาในอำนาจราชศักดิ์ เที่ยวใช้อำนาจในทางที่ผิดกฎหมายและหลักธรรม การใช้อำนาจในทางที่ผิด ๆ นั้นย่อมต้องมีพวกไว้มาก ๆ คนต้องการพวกมากมักไม่คำนึงถึงคุณค่าของคน ขออย่างเดียวให้มีพวกมากเท่านั้น ก็พวกพ้องมาก ๆ นั้นอาจทำอะไรเสียหายลงเมื่อใดก็ได้ ผลสุดท้ายทั้งหัวหน้าทั้งลูกน้อง นำตนไปสู่ความลำบากดังที่มีปรากฏอยู่ในโลกทั่ว ๆ ไป ข้อนี้เกิดจากความเมาในชีวิตของตนมากเกินไปนั่นเอง ความเดือดร้อนจึงเกิดขึ้นเพราะการกระทำในทางที่มึนเมานั้น คนฉลาดจึงควรกินยาแก้ความเมา โดยการศึกษาให้เข้าใจความจริงว่า สิ่งทั้งหลายมิได้มีอะไรแน่นอน คนใหญ่คนโตก็ต้องเล็กเหมือนกัน ประวัติศาสตร์ของโลกได้บอกเราอยู่แล้วว่า อาณาจักรอันยิ่งใหญ่ ราชาผู้เรืองอำนาจ ขุนพลผู้เกรียงไกร มีใครบ้างที่ใหญ่อยู่จนกระทั่งตาย ถ้าความใหญ่นั้นมีมูลฐานอยู่บนหัวของคนอื่นโดยไม่เป็นธรรม โดยโลกียวิสัยแล้ว ไม่มีใครใหญ่จริง ๆ สักคนเดียว แต่ถ้าโดยธรรมะแล้วมีคนใหญ่มากและใหญ่ตลอดไปไม่เปลี่ยนแปลง เพราะฐานของความใหญ่ตั้งอยู่

บนธรรมะ ธรรมะย่อมรักษาคุ้มครองให้เขาได้รับความสุขและความสงบเสมอ

คนบางคนนึกว่าตนเป็นคนไม่มีโรค ทั้ง ๆ ที่ทุกคนมีโรคด้วยกันทั้งนั้น มากบ้างน้อยบ้าง ที่เราเรียกกันว่าความสบายนั้น หมายถึงการมีโรคน้อยนั่นเอง เราจึงเอาชนะมันได้ พอโรคมากขึ้น ร่างกายอ่อนแอ ไม่มีกำลังพอต้านทานแล้ว เราก็ว่าหมู่นี้เต็มที่ เจ็บกะปอดกะแปดอยู่ตลอดเวลา ถ้าหากเอาคนมาตรวจดูร่างกายสักร้อยคน ก็จะพบว่าทุกคนมีโรคอะไร ๆ อยู่ในตัวเสมอ มากหรือน้อยสุดแล้วแต่ความต้านทานในร่างกายของเรา คนไม่มีโรคจริง ๆ หาได้ยาก โลกนี้ก็เต็มไปด้วยการต่อสู้ต้านทานกันระหว่างสิ่งที่มีชีวิต สัตว์ตัวใดทนอยู่ได้ก็เพราะกำลังต้านทานเข้มแข็งพอ ถ้ากำลังอ่อนแอลงเมื่อใด เราก็มีโรคมากเมื่อนั้น นี่คือความจริงของชีวิต แต่บางคนไม่เข้าใจความจริง จึงสำคัญผิดคิดว่าตนเป็นคนไม่มีโรค เมื่อคิดเช่นนั้นก็เกิดความประมาทหลงใหล ไม่ระมัดระวังในเรื่องอาหาร เรื่องพักผ่อน เรื่องการเที่ยวเตร่สนุกสนาน เขาเปิดประตูร่างกายของเขาให้กว้าง เพื่อให้โรคภัยไข้เจ็บเข้าไปสู่ร่างกายโดยไม่รู้สึกตัว

บางทีเขามีอาการป่วยเล็กน้อย เขานึกว่าไม่เป็นไร ใคร
บอกให้เขาไปกินยาหาหมอก็ไม่ไป เพราะนึกว่าตนแข็งแรง
ไปหาหมอยุ่งยากทำไม แต่โรคมันมิได้ประมาท พอเข้า
สู่ร่างกายของใครแล้ว มันเริ่มขยายพันธุ์สร้างบ้านสร้างเรือน
เป็นการใหญ่ ผลที่สุดโรคชนะยึดเอาร่างกายของบุคคลผู้
ประมาทเป็นที่อยู่กินของมันต่อไป เขาก็ถึงความตายอย่าง
น่าสงสาร ตายอย่างคนไม่ค่อยมีราคาอะไร นี่คือความ
ประมาทในความไม่มีโรค

บุคคลรู้ฉลาดในเหตุผล จึงควรทำตนเป็นคนไม่ประมาท
หมั่นคิดอยู่เสมอว่า เรามีความเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นธรรมดา
หนีจากความเจ็บไข้ได้ป่วยไปมิได้ ร่างกายนี้เป็นรังโรค
เป็นดังหัวฝี เป็นดังลูกศร ต้องคอยประคบประหงมอยู่เสมอ
เผลอเป็นเกิดเรื่องทุกที บุคคลผู้ถือถ้วยที่บรรจุน้ำมันเต็มปรี่
เดินไปในระยะทางที่ต้องเดิน ต้องมีความระมัดระวังกันเป็น
พิเศษ เพื่อมิให้น้ำมันไหลบ่าออกมาจากถ้วยฉันใด การเป็น
อยู่ในโลกก็ต้องมีความระมัดระวังฉันนั้น จึงจะเชื่อว่าเป็นผู้
ไม่ประมาท

คนประมาทเดินในทางของความตาย คนไม่ประมาทเดินในทางของความรอดพ้น ไม่มีใครอยากตาย ทุกคนใคร่เป็นคนรอดพ้น จึงควรดำรงตนอยู่ในความไม่ประมาท อยู่อย่างคนตื่นมิใช่อยู่อย่างคนหลับ คนตื่นเท่านั้นทำชีวิตให้มีคุณค่าแก่โลกได้ คนหลับจะทำอะไรกับใครได้ นอกจากจะปล่อยชีวิตให้ล่วงไปอย่างไม่เป็นสาระแก่นสารเท่านั้น

ในทางพุทธธรรม พระพุทธองค์ทรงสอนสาวกของพระองค์ให้ดำรงชีวิตอย่างคนตื่น อย่าเผลออย่าหลงเข้าใจผิด แล้วประพฤติสิ่งที่ไม่สมควรแก่ตนแก่ท่าน ทำอะไร พูดอะไร คิดอะไร ก็ทำพูดคิดอย่างคนมีปัญญา คนมีปัญญาย่อมรักษาตนรอดไป

ชาวพุทธโดยเฉพาะคนหนุ่ม ที่อยู่ในวัยของการตั้งตนเพื่อให้เป็นหลักฐาน จะได้เป็นที่พึ่งแก่ตนแก่ครอบครัวต่อไปข้างหน้า ควรจะเป็นอยู่อย่างไม่ประมาท มีความคิดอ่านในทางก้าวหน้า เห็นการไกล ทำอะไรมิใช่สักแต่ว่าทำพอให้พ้น ๆ ไป แต่ต้องรู้ความหมายของสิ่งที่ตนทำ รู้วิธีทำเพื่อบรรลุถึงจุดหมายที่ตนตั้งไว้ และรู้ว่าอะไรบ้างจะเป็นสิ่งมาทำลายงาน ทำลายความก้าวหน้า ทำลายเกียรติยศ ทำ

ลายสีของตนให้หมดไป ต้องระมัดระวังทุกวิถีทางที่จะให้งานและชีวิตของตนดำเนินไปในทางที่ชอบ และได้ผลเต็มตามความมุ่งหมาย ความผิดพลาดในงานในชีวิตย่อมมีบ้างเป็นธรรมดา เพราะคนทำงานย่อมมีผิดเสมอ เมื่อผิดแล้วก็จำไว้เป็นครู อย่าให้ผิดเป็นครั้งที่สองที่สาม ถ้ามีใครมาบอกมาสกิดตนให้เดินทางถูกทางชอบ ควรรับฟังด้วยดี ชีวิตนั้นจะรุ่งโรจน์ดุจดวงจันทร์ในวันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอกมารบกวน

คำเตือนที่ว่า อย่าทำอะไรด้วยความประมาท จึงมีความหมายที่ควรรับฟัง และควรนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของทุกคนได้เสมอ ขอให้ท่านผู้อ่านจงมีสติ มีปัญญารักษาตนให้พ้นจากความทุกข์ภัยทุกเมื่อเถิด

พิมพ์ที่โรงพิมพ์การรถไฟฯ ถนนรองเมือง ซอย ๒ พระนคร
นายอุทัย สงวนไว้ ผู้พิมพ์โฆษณา พฤษภาคม ๒๕๑๔